

การศึกษาการขยายผลทางเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

Study of Economics Extension of Community Based on Philosophy of Sufficiency Economy

in Wihandaeng District Saraburi Province

เสนอ

ศูนย์วิจัย

โดย

สุเทพ พันประสิทธิ์

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

2558

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา (1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานของชุมชน (2) เพื่อวิเคราะห์ เศรษฐกิจการผลิตของชุมชนอันได้แก่ ปัจจัยการผลิตและผลผลิตของ ระบบการผลิตทางการเกษตร วิสาหกิจชุมชน และทุนชุมชน (3) เพื่อศึกษาสภาพทางสังคม ความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับชุมชน แนวคิดการดำเนินงาน และ แนวทางขยายผลเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีศึกษา สํารวจตัวอย่างฟาร์มเกษตรกร ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบบ้านคลองหัวช้าง อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี นำข้อมูลมาประมวลผลเพื่อให้ได้ความสัมพันธ์ระหว่าง แนวคิดที่เกี่ยวข้องและการดำเนินการผลิตทางการเกษตร ตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง แนวทางการดำเนินงานให้เหมาะสมขึ้นโดยใช้เครื่องมือทางสถิติเชิงพรรณนา

ได้ผลการศึกษาพบว่า (1) สิ่งที่เป็นจุดแข็งของกลุ่มมากที่สุด คือ การที่กลุ่มมีความสามัคคี มีผู้นำที่เข้มแข็ง รองลงมาได้แก่ การที่สมาชิกในกลุ่มมีความร่วมมือ ร่วมใจกัน ส่วนจุดอ่อนที่สำคัญ คือ การที่สมาชิกขาดความเข้าใจในการดำเนินชีวิตในชุมชน ขาดความรู้ และไม่กล้าตัดสินใจ (2) กิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรตัวอย่าง เป็นการเกษตรแบบไร่ส่วนตัวผสม มีการดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนและมีแหล่งท่องเที่ยวการเกษตร (3) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จของการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือการที่ภาครัฐต้องดำเนินการจัดหาเจ้าหน้าที่ มาให้ความรู้กับเกษตรกร ในด้านต่างๆ มีการนำความรู้ และเทคโนโลยีจากภายนอกท้องถิ่นมาปรับใช้อยู่เสมอ เกษตรกรจะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านชีวิตความเป็นอยู่ และงานอาชีพมีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า และทำตามกำลังความสามารถที่มีอยู่ (4) การขยายผลมีการขยายผลด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี ด้านสังคม ด้านทรัพยากรและด้านจิตใจ ทั้งหมดนับเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อเสนอเพื่อการพัฒนา 1) จัดตั้งศูนย์สาธิตการทำเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กรณีของเกษตรกรที่มีความสำเร็จอย่างแท้จริงเป็นศูนย์กลาง และให้ศูนย์นี้กระจายออกไปทุกภูมิภาคของประเทศ 2) จัดตั้งเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร / สหกรณ์การเกษตร และจัดโครงการเชื่อมชมศูนย์สาธิต หมุนเวียนกันไป เพื่อกระจายการรับรู้ และตระหนักถึงผลสำเร็จของการปฏิบัติให้กว้างขวาง 3) จัดตั้งหน่วยงานส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มเกษตรกร และจัดทำโครงการประชาสัมพันธ์แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง ผ่านสื่อที่เข้าถึงกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายอย่างง่าย ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น 4) จัดกิจกรรมส่งเสริม และฝึกอบรม การปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปสู่ระดับที่ก้าวหน้ามากขึ้น หรือจัดเวทีให้ความรู้ โดยใช้เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จเป็นวิทยากร พร้อมนำชมผลงานอย่างละเอียด 5) จัดทำแผนพัฒนาการเกษตร ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเฉพาะ โดยจัดทำเป็นวาระแห่งชาติ และ 6) จัดนิทรรศการ ประกวดผลงานเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นนวัตกรรมทางการเกษตร เป็นที่รับรู้ จูงใจ และตระหนักเป็นเป้าหมายของการพัฒนาการประกอบอาชีพทางการเกษตร และการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน ของสังคมเกษตรกรไทยต่อไป

Abstract

The study purpose are : 1) A study the Community Operation . 2) To study the Economic farming system and to analyze the suitability on the Sufficiency Economy to the farming system (3) To Study of The Community Social and the community relationship Operation Thinking and the way of The Extension Economics Sufficiency .

The Method : To Heavy The Demonstrative farms, the agricultural learning center and 100 Demonstrative farming development programs under the king catenae in Klonghoechang community Aumphur Wihandang Saraburi Province for descriptive statistical analyze.

The study found : (1) The most significant factors underlying the strength of participated farm communities include the people unity and the leadership of community leaders, followed by good cooperation spirits of member farmers. The weaknesses of the communities are inadequate knowledge on sustainable development and undeceive character of most farmers. (2) The Demonstrative farming model is a mixed farming of agricultures, community enterprises and Agriculture Traveling (3) The factor attributable to the success of the Farmer is the technical assistances provided by related government agencies. These include an introduction of the new cultural practices as well as appropriate technology. At the meantime, farmers mutual help and cooperation also enhance improving their occupation motivation (4) The Extension of Economic Technology Social Resource and spirit Expanding are The most significant factors underlying the strength of participated farm communities include

Suggestions for Development the relation creation of the community and the Sufficiency Economy production : (1) The establishment the demonstration site of the new theory by promoting success cases as learning centers of the communities, regions, and among geographic regions of the country; (2) Setting up networking among farmer groups /farm visit programs throughout the kingdom; (3) Establishing the extension units to provide technical assistances and knowledge dissemination through mass media such as radio and television programs; (4) Expanding and strengthening the public extension activities towards the advanced stage of development of the Sufficiency Economy using successful cares as key catalysts (5) Reformulating the current agricultural development plan to integrate the Sufficiency Economy philosophy up to national agenda; and (6) Setting up the exhibition fairs and contests of successful cares for prizes and awards for greater awareness and wider practices among farm communities in the country.

สารบัญเรื่อง

	หน้า
บทที่ 1	
บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 นิยามศัพท์	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2	
การทบทวนวรรณกรรม	6
2.1. หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	6
2.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงความเชื่อมโยงกับความ ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง	8
2.3 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่	9
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงสู่ชุมชน	13
บทที่ 3	
ระเบียบวิธีวิจัย	17
3.1 สัมเคราะห์องค์ความรู้ระบบเศรษฐกิจชุมชน พอเพียง	17
3.2 วิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตร วิสาหกิจชุมชน และระบบการสร้างทุนชุมชน	18
3.3 การศึกษาการขยายผลแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของ ชุมชนต้นแบบสู่ชุมชนอื่น	21

สารบัญเรื่อง(ต่อ)

บทที่4	ผลการศึกษา	23
	4.1 ผลการศึกษาในส่วนของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจ พอเพียง	23
	4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระบบการผลิตทางการเกษตร	35
	4.3 แนวทางการขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน	51
บทที่5	สรุปและข้อเสนอแนะ	56
	5.1 ระบบการผลิตทางการเกษตร	56
	5.2 การปฏิบัติสู่ความสำเร็จตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	57
	5.3 แนวทางการขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน	58
	5.4 ข้อเสนอแนะการขยายผลการเรียนรู้หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน	59
	บรรณานุกรม	61
	ภาคผนวก	64

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 องค์ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาชุมชน	17
ตารางที่ 3.2 จำนวนครัวเรือน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีทั้งหมด 890 ครัวเรือน	18
ตารางที่ 3.3 สมาชิกชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 100 ครัวเรือน	19
ตารางที่ 4.1 วิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้านชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง	26
ตารางที่ 4.2 จุดเด่นด้านบุคคล (ทุนด้านทรัพยากรบุคคล)	28
ตารางที่ 4.3 จุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน/ ชุมชน เช่นแหล่งน้ำ/ป่า/สถานที่ท่องเที่ยวสาธารณะและการใช้ประโยชน์)	30
ตารางที่ 4.4 จุดเด่นด้านภูมิปัญญาชุมชน	30
ตารางที่ 4.5 จุดเด่นด้านประเพณี/วัฒนธรรม/กฎระเบียบ/ค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน	31
ตารางที่ 4.6 จุดอ่อนของชุมชน (ลักษณะจุดอ่อนหรือจุดด้อยของชุมชนด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยภายในชุมชน)	32
ตารางที่ 4.7 ลักษณะจุดแข็งหรือจุดเด่นของชุมชนด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยภายในชุมชน	33
ตารางที่ 4.8 โอกาสของชุมชน(ปัจจัยภายใน/นอกชุมชนที่จะส่งเสริม และสร้างโอกาสให้ชุมชน)	34
ตารางที่ 4.9 ข้อจำกัดของชุมชน	34
ตารางที่ 4.10 พื้นที่ดำเนินการเกษตรผสมผสานของแต่ละชุมชน	35
ตารางที่ 4.11 ระบบการผลิตของเกษตรกรตัวอย่าง แยกรายชุมชน	36
ตารางที่ 4.12 รายได้การเกษตรรายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี มูลค่าการเปลี่ยนแปลง	38
ตารางที่ 4.13 มูลค่าการเปลี่ยนแปลงรายได้การเกษตรรายชุมชน	38
ตารางที่ 4.14 รายจ่ายการเกษตรรายชุมชน	39
ตารางที่ 4.15 รายจ่ายการเกษตรรายชุมชนเฉลี่ย 3 ปี	40
ตารางที่ 4.16 มูลค่าการเปลี่ยนแปลงรายจ่ายการเกษตรรายชุมชน	40
ตารางที่ 4.17 รายได้นอกฟาร์ม รายชุมชน	41
ตารางที่ 4.18 รายได้นอกฟาร์ม รายชุมชนเฉลี่ย 3 ปี	41
ตารางที่ 4.19 รายได้นอกฟาร์ม รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง	42
ตารางที่ 4.20 รายจ่ายนอกการเกษตร รายชุมชน	43

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า	
ตารางที่ 4.21	รายจ่ายนอกการเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง	43
ตารางที่ 4.22	รายได้สุทธิครัวเรือน รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง	44
ตารางที่ 4.23	เงินออม รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง	44
ตารางที่ 4.24	ทรัพย์สินการเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง	45
ตารางที่ 4.25	หนี้สินการเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง	46
ตารางที่ 4.26	อัตราส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินการเกษตร รายชุมชน	46
ตารางที่ 4.27	มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง	47
ตารางที่ 4.28	มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค รายชุมชน	48
ตารางที่ 4.29	อัตราใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภค รายชุมชน	48
ตารางที่ 4.30	อัตราใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโภค รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง	49
ตารางที่ 4.31	แนวปฏิบัติการขายผล	51
ตารางที่ 4.32	ระดับแนวปฏิบัติการขายผลของชุมชนต้นแบบ เศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามด้านต่างๆ	52

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2.1 สรุปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

6

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของ นิยาม "3 ห่วง 2 เงื่อนไข" ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านช่องทางต่างๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไข ความรู้ และคุณธรรม การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการพัฒนา ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำของประชาชน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาประเทศตามกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมสมัยใหม่ ที่เน้นการเรียนรู้แบบแบ่งแยกเฉพาะด้าน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา หมอเฉพาะโรค ระบบการเกษตรแบบพืชเดี่ยวหรือการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ เป็นรูปแบบของเกษตรกรรมแผนใหม่ ซึ่งเหมาะกับพื้นที่ขนาดใหญ่ ที่ดำเนินการ โดยใช้เงินลงทุน ละเลยคุณค่าของสังคมไทยในอดีต ความรู้และค่านิยมแบบใหม่ซึ่งมิได้พัฒนามาจากรากฐานที่เป็นจริงของสังคมไทย สอนให้คนรู้จักคำว่า "ทุน" แต่ไม่สอนให้คนเรียนรู้การจัดการทุน หาเงินให้ได้มาก ได้เท่าไรนำมาซื้อกิน ซื้อใช้ คนส่วนใหญ่จึงเป็นผู้บริโภคมากกว่าเป็นผู้ผลิต ไม่สามารถเรียนรู้และจัดความสัมพันธ์ของชีวิตกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนและค่านิยมแบบใหม่ ก่อให้เกิดปัญหามากมายทั้งปัญหาหนี้สิน สูญเสียที่ดิน พื้นที่เกษตรกรรมถูกทิ้งว่างเปล่า ครอบครัวแตกแยก ยาเสพติด อาชญากรรม เอดส์ มลภาวะ สุขภาพทั้งกายใจอ่อนแอ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ชุมชนมีความขัดแย้งและขาดความสงบสุข

แม้ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เผยแพร่อย่างกว้างขวาง ขยายตัวเป็นกระแสการพัฒนาในหมู่ประชาชนทุกระดับ แต่การรับรู้อย่างเดียวโดยไม่นำไปปฏิบัติหรือขาดการเรียนรู้ที่แท้จริง ไม่มีการประยุกต์ทักษะในการใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้องอาจทำให้การตีความที่ไม่ครอบคลุม

ครบถ้วน หรือการเผยแพร่ความเข้าใจผิดให้กว้างขวางย่อมทำให้ผลสัมฤทธิ์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ควรจะได้เป็นประโยชน์สูงสุด ผู้วิจัยเคยสำรวจชุมชน พบว่าระบบเศรษฐกิจของชุมชนมีพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่สมบูรณ์ มีประสิทธิผลของแนวคิดให้กับกลุ่มชุมชนที่เป็นรากแก้วของสังคมไทย พวกเขาเข้ารับกระแสเศรษฐกิจพอเพียงเร็วกว่าประชาชนในภาคส่วนอื่นๆ ปัจจัยสำคัญเป็นเช่นนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวทาง "ทฤษฎีใหม่" ให้กับประชาชนมาก่อนหน้านั้นแล้ว และประสานเข้ากับองค์ความรู้ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ผู้นำชุมชนนำเสนอเป็นนโยบายระดับชาติ ทั้งเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ และวิสาหกิจชุมชน มีหลักปฏิบัติที่สำคัญและเป้าหมายที่ใกล้เคียงกัน ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่กิจกรรมเศรษฐกิจต่างๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ การรวมกลุ่มกัน เพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวม บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตนซึ่งจะสามารถทำให้ ชุมชนโดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้นๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

การพัฒนาให้เป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิธีการที่จะเกิดความเข้มแข็ง มั่นคง ไม่ล้มง่าย เพราะโครงการต่างๆ จะเกาะเกี่ยวและเกื้อกูลกัน และมีประสิทธิภาพ จะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี แบบจำลองระบบเศรษฐกิจพอเพียง จะเกิดได้เพราะใช้ความรู้เป็นฐาน ค้นหาและพัฒนาเป็นทุนทางปัญญาที่สำคัญที่สุดของชุมชน ที่ส่วนหนึ่งสั่งสมมาจากบรรพบุรุษ แต่ต้องเรียนรู้เพื่อสืบทอดและประยุกต์ใช้ให้เป็น เรียนรู้เพื่อค้นหาทุนอื่นๆ ในท้องถิ่น บวกกับความรู้สากล ผสานกับความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังจะช่วยวางแนวทางในการพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้ชุมชนมีระบบพัฒนาหลาย ด้านหลายมิติ มีกรอบดี มีกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง ระบบเศรษฐกิจสังคมท้องถิ่นที่พึ่งตนเองจะอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืน ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของภาคกิจกรรมเศรษฐกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงต่อเศรษฐกิจของประเทศ จึงได้กำหนดการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาให้เป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียงในอนาคตให้เป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติของประชาชนทุกระดับ และมีการพิสูจน์สมมติฐานทางวิชาการเพิ่มขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษารายผลทางเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

- (1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานที่ผ่านมาของชุมชนที่ดำเนินการ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาให้เป็นระบบเศรษฐกิจพอเพียงในอนาคต
- (2) เพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจการผลิตของชุมชนอันได้แก่ ปัจจัยการผลิตและผลผลิตของระบบการผลิตทางการเกษตร วิชาหกิจชุมชน และทุนชุมชน
- (3) เพื่อศึกษาสภาพทางสังคม ความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับชุมชน และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการผลิต และ แนวทางการดำเนินงานของโครงการขยายผลเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสมขึ้น

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

- (1) ด้านเนื้อหา ใช้กรอบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ชี้ถึงแนวทางการปฏิบัติตน โดยคำนึงถึง 1. ความพอประมาณ 2. ความมีเหตุผล และ 3. การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี
- (2) ด้านบุคลากร/ประชากร โดยเลือกตัวอย่างจากทำเนียบชุมชนที่ปฏิบัติตามที่อยู่ในโครงการชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประธานและกรรมการชุมชน กำนัน นายกอบต ประชาชนชาวบ้านในชุมชนต้นแบบที่เลือกศึกษา
- (3) ด้านสถานที่ ศึกษาชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่อำเภอวิหารแดง ที่มีระดับการพัฒนาเป็นชุมชน (Best Practice) ที่เข้าข่ายการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปขยายผลในจังหวัดสระบุรี

1.4. นิยามศัพท์

(1) การขยายผล (Extensions)

หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้าทั้งปริมาณและคุณภาพ การพัฒนาประเทศก็ทำให้ชุมชนบ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญ ความหมายของการขยายการพัฒนาประเทศที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุขมากขึ้น ความพอเพียง ความพึ่งตนเองที่เราพูดถึงขึ้นอยู่กับการใช้แรงงานเป็นอย่างมาก พึ่งแรงงานในครอบครัว พึ่งทรัพยากรท้องถิ่น พึ่งตนเอง และพึ่งกันเองในชุมชนก่อน และหากจะขาย ก็ขายในตลาดใกล้ตัว ตลาดภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนนั้น ฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม

(2). เกษตรทฤษฎีใหม่ (The Royal New Theory)

ทฤษฎีใหม่ เป็นกระบวนการแนวความคิดของการจัดการและพัฒนาผสมผสานปัจจัยการผลิตทางการเกษตร และงานหัตถกรรม งานอุตสาหกรรมในครอบครัวและชุมชนเข้าด้วยกันอย่างประสานสอดคล้องในของปัจจัยในการดำเนินการ โดยมีแนวการปฏิเสฐที่ว่าประหยัดเงินทุน ประหยัดทรัพยากร ประหยัดพื้นที่ ประหยัดแรงงาน แต่ใช้คนทำงานอย่างจริงจังและเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน ปัจจัยการดำเนินการที่นำเข้ามาสู่กระบวนการและวิธีการจัดการนี้ เป็นกรณีของการดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตรเป็นต้นแบบ โดยหยิบเอาปัจจัยที่จำเป็นของการทำการเกษตรมาทำการจัดการอย่างได้ผล

(3) ชุมชน (Community)

ประเวศ วะสี (2540) ได้ให้ความหมายของ “ชุมชน” โดยเน้น “ความเป็นชุมชน” ว่าหมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้ มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

(4) ชุมชนพอเพียง (Sufficiency Community)

ปรียานุช พิบูลสรารุช (ออนไลน์. [www.porpeang .or.th](http://www.porpeang.or.th),2553)ชุมชนพอเพียง คือกลุ่มบุคคล/ครอบครัวต่างๆ ที่มีความพอเพียงแล้ว คือมีความรู้และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จนสามารถพึ่งตนเองได้ บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับสถานภาพ ภูมิสังคมของแต่ละชุมชน โดยพยายามใช้ทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพ ในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขของคนส่วนรวมและความก้าวหน้าของชุมชน อย่างมีเหตุผล โดยอาศัยสติ ปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต ออกค้ำต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกชุมชน จนนำไปสู่ความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาของชุมชนที่สมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ จนกระทั่งสามารถพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่างๆ

(5) วิสาหกิจชุมชนยั่งยืน หมายถึง การประกอบการหรือกิจการที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป ร่วมกันทำกิจกรรมที่เกี่ยวกับการกินการอยู่ การประกอบอาชีพ การจัดสรรทรัพยากร การจัดการชุมชน จัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ในการสร้างรายได้ เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน เกิดการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน

(6) **ธุรกิจชุมชน** หมายถึง การดำเนินกิจกรรมโดยอาศัยปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก เป็นกิจกรรมที่เป็นทั้งการผลิต และการบริการที่เกื้อกูลกัน เหมาะสมต่อวิถีชีวิต ตลอดจนระบบนิเวศของแต่ละชุมชน ธุรกิจชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก

1.5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สิ่งสำคัญที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

(1) เกิดพระเกียรติพระอัจฉริยภาพของ โดยขยายผลงานวิจัยตามแนวพระราชดำริ เผยแพร่องค์ความรู้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการวิจัยและพัฒนาแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ทฤษฎีใหม่และทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของประเทศไทย ผู้สากลในประเทศต่างๆ

(2) เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกันของอาชีพในชุมชน และวิทยาลัยชุมชน

(3) เป็นองค์ความรู้ในการวิจัยและพัฒนาแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ทฤษฎีใหม่และทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเผยแพร่ให้เป็นวัฒนธรรมและสร้างอัตลักษณ์แก่คนไทยรุ่นใหม่ และการวิจัยเพื่อพิสูจน์แนวคิดทฤษฎีใหม่ และทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนพอเพียง แก่นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์และสังคมศาสตร์

(4) รูปแบบระบบการบริหารจัดการการผลิต การจัดการวิสาหกิจชุมชน การจัดการทุนของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ง่ายต่อการปฏิบัติ

(5) แนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(6) แนวทางในการส่งเสริมธุรกิจชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

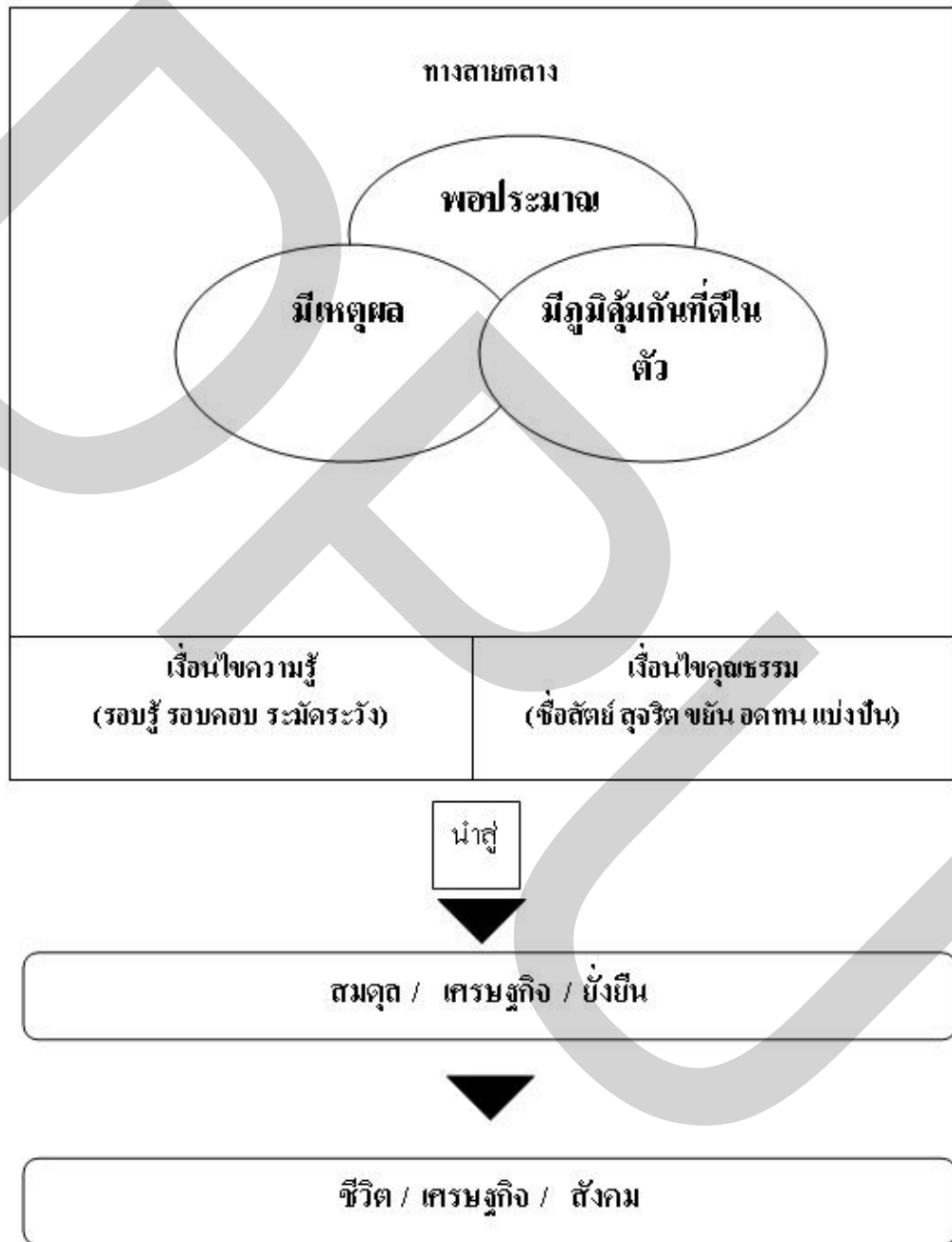
(7) กระตุ้นให้เกิดการ สร้างสรรค์ทุนทางสังคมและการพัฒนาเครือข่ายธุรกิจตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

(8) เป็นประโยชน์ในการทำ Road Show "วิถีคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เพียงเท่านั้น คือทฤษฎีที่สามารถสร้างความมั่นคงและทำให้ชุมชนเอาตัวรอดได้อย่างแท้จริง" ในชุมชนต่างๆ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

2.1 หลักการ และแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.

ภาพที่ 2.1. สรุปปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มา : เอกสารทฤษฎีใหม่ (กปร.)

หลักคิดเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางหนึ่ง เพื่อการฟื้นคืนสู่การ อยู่ดี มีสุขของผู้คน กระนั้นเองในพื้นที่ชุมชน กลุ่มคนที่มีแนวคิดในการพึ่งตนเองอยู่ก่อนแล้ว ได้นำเอา องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรมาปรับใช้ในแปลง ซึ่งเป็นรูปแบบของสวนผสม เกษตร ผสมผสาน มีการปลูกพืชร่วมการเลี้ยงสัตว์โดยใช้น้ำหมักเป็นอาหาร และนำมูลสัตว์มาเป็นปุ๋ย สามารถมี รายได้รายวัน รายเดือน รายปี และบ้านาณูชีวิต การปลูกพืช ที่เกื้อกูลระหว่างกัน และเอื้อประโยชน์ต่อ การดำรงชีพ ได้แก่ ไม้ยืนต้น ไม้ผล ไม้พุ่ม ไม้พุ่มเตี้ย ไม้หน้าดิน ไม้ไต่ดิน พืชหัวต่าง ๆ ไม้ผิวน้ำ และไม้เกาะเกี่ยว สามารถเติบโตแบบเกื้อกูลกันได้ ทั้งทางด้านปัจจัยการผลิต การพึ่งพาด้านแสง ดิน น้ำ พลังงานทดแทน (ก๊าซชีวภาพมูลสัตว์) มีผลิตภัณฑ์ชีวภาพของมูลหมูและวัวที่เป็นฟาร์มขนาดใหญ่ และ การผลิตก๊าซขนาดเล็กที่ทำจากเศษอาหารในครัวเรือน สามารถนำมาใช้เป็นอาหารในครัวเรือนได้ หากแต่ สิ่งสำคัญของเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มิใช่เพียงแค่ แนวคิด หลักการ และความพอเพียงของครอบครัวเท่านั้น ชุมชน สามารถที่จะขับเคลื่อนไปสู่ชุมชนพอเพียงได้ด้วยการขยายผล

ประเวศ วะสี (2542) “เศรษฐกิจพอเพียง” ไม่นับเอาเงินเป็นตัวตั้ง แต่เน้นที่ความเป็นผู้เจริญทุก ด้าน เช่น การพึ่งตนเอง ความเพียร ความไม่ประมาท ความพอประมาณ หรือมัชฌิมาปฏิปทา การต้องใช้ ความรู้ การมีสติ การมีปัญญา โดยสรุป ต้องมีความถูกต้องในทุก ๆ ด้าน เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เรื่อง เศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เป็นวิถีชีวิต แห่งความพอเพียง เป็นเศรษฐกิจธรรมชาติ วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่มี สติธรรม อันนำไปสู่สุขภาพ ความสมดุลเป็นธรรม และความร่มเย็น เป็นสุข” (<http://www.thaingo.org>) หลักการเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

1. หลักการ “ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมี ระบบภูมิคุ้มกันในตัว การมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอก”

2. วิเคราะห์สาระของหลักการ

แกนของหลักการเศรษฐกิจพอเพียง คือ “ความพอเพียง” ซึ่งอธิบายว่า ได้แก่

- (1) ความพอประมาณ ได้แก่ ความพอดี ไม่มาก ไม่น้อยเกิน โดยเฉพาะในการอุปโภคบริโภคปัจจัย ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตพอประมาณ คั้นพอประมาณ ใช้พอประมาณ ก็คือ กินดื่มใช้แต่พอดี พอเหมาะกับความต้องการของร่างกาย กินเป็น ใช้เป็น อย่างประหยัด มัธยัสถ์
- (2) ความมีเหตุผล ได้แก่ การคิด การพูด และการทำบนฐานของความรู้ที่มาและที่ไป ของเรื่อง นั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร อะไรเป็นตัวก่อให้เกิด จะหลุดออกจากเหตุนั้นได้โดยอาศัยช่องทางใด และจะ ใช้วิธีการใด การรู้เหตุรู้ผล ที่ว่านี้จะช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ และพัฒนาเรื่องต่าง ๆ ได้สำเร็จมาก ขึ้น

(3) การมีระบบคุ้มกันผลกระทบ ทั้งจากภายใน และภายนอก ได้แก่ ความไม่ประมาทขาดสติ จะคิดจะทำ จะพูด อะไรให้ระวัง ไม่ผลิผลลามควานได้ ต้องรู้เขา รู้เรา โดยเฉพาะผู้นำทุกระดับจะต้องตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท เพราะปรากฏการณ์ทั้งทางสังคมวัฒนธรรม และธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามกฎธรรมชาติ

จึงเห็นได้ว่า หลักการเศรษฐกิจพอเพียง นั้น โดยแท้จริงแล้ว มิใช่มีวงจำกัดอยู่เฉพาะด้านเศรษฐกิจ แต่จะครอบคลุมทุกส่วนของคนในสังคม

อภิชัย พันธเสน (2539) เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ไปจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียง และมีความพร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เป็นเพียงการประหยัด แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลก โลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ที่คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านช่องทางต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยความ “พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” บนเงื่อนไข “ความรู้ และ คุณธรรม”

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจัดได้ว่าเป็น “ข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างแท้จริง” ทั้งนี้เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียงว่า “คือความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น”

2.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงความเชื่อมโยงกับความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) ชุมชนเข้มแข็ง คือชุมชนที่มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความเอื้ออาทร มีผู้นำที่ดี มีคุณธรรม เมตตาธรรม รู้จักวิเคราะห์ข้อมูลของตนเอง มีกระบวนการเรียนรู้ พัฒนากิจกรรมบนพื้นฐานของศักยภาพชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลและมีกระบวนการพัฒนาและติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งด้านความคิด ที่อยู่บนพื้นฐานของการคิดที่จะพึ่งตนเองให้ได้ก่อน ในเบื้องต้น คิดที่จะแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกันตลอดจนตั้งอยู่บนเหตุผล และความสมดุลของแต่ละชุมชน

จากลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ การประยุกต์ใช้ปรัชญาฯ ในระดับครอบครัวและชุมชนนั้น ส่งเสริมการดำเนินชีวิตของครอบครัวและชุมชนที่พอกินพอใช้เป็นพื้นฐาน โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ขณะเดียวกันผู้ที่ฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองได้แล้วนั้นย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชนและสังคมได้ บนพื้นฐานของการแบ่งปัน ร่วมมือ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งท้ายที่สุดแล้วก็จะนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแก่นของแนวความคิดในการสร้างเศรษฐกิจชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 คือการรวมกลุ่มและขั้นที่ 3 มีการขยายผลเป็นเครือข่ายที่กว้างขึ้นในสังคม

นอกจากนี้แล้ว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยังเน้นการสร้างฐานรากของประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดความเข้มแข็งและมีความสมดุล ซึ่งทำได้ด้วยการพัฒนาคน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน สร้างองค์ความรู้ภายในเครือข่าย และพัฒนาระบบ/ส่งเสริมการบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดี ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนมีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งทั้งสิ้น

2.3 หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2542 : 1-5) ให้ความหมายของเกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึง การทำการเกษตรของเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ทำกินน้อย ประมาณ 15 ไร่ ตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคิดและคำนวณตามหลักวิชา มีการบริหารทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนแรกร้อยละ 30 ใช้เป็นนาข้าว ส่วนที่สองร้อยละ 30 ใช้ปลูกพืชยืนต้น พืชไร่ และสมุนไพร ส่วนที่สามร้อยละ 30 ใช้สร้างสระเก็บน้ำ และส่วนที่สี่ 10 จัดเป็นที่อยู่อาศัย ถนน และคันดินหรือคูคลอง ซึ่งสัดส่วนนี้อาจสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมของสภาพแต่ละพื้นที่

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2542 : 1-5) หลักสำคัญของ “เกษตรทฤษฎีใหม่” กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวเกษตรกรรมซึ่งต่อมาทรงใช้ชื่อว่า “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้ทรงคิดและคำนวณตามหลักวิชา ถึงวิธีการบริหารทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยกำหนดสิ่งที่เกษตรกรหรือชาวบ้านควรปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นประจำ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม เป็นหนี้สินและยากจน แต่การจะปฏิบัติให้บังเกิดผลจะต้องมีสมมติฐาน (Hypothesis) เบื้องต้นของเกษตรกร เช่น มีพื้นที่น้อย ประมาณ 15 ไร่ (น้อยกว่าอัตราการใช้ที่ดินเฉลี่ยซึ่งประมาณ 25 ไร่) อยู่ในเขตเกษตรใช้น้ำฝน ฝนตกไม่ชุกนัก (ภาคกลาง อีสานและเหนือ) ที่ดินมีสภาพที่สามารถขุดบ่อเก็บกักน้ำได้ ฐานะค่อนข้างยากจน เทียบกับคนอื่น ๆ มีสมาชิกครอบครัวปานกลาง (ประมาณ 5-6 คน)

ในระยะแรกจะมีความเพียงพอตามอัตภาพ พอเลี้ยงตัวเองได้ ไม่รวยแต่ไม่ออดอยาก ไม่มีอาชีพหรือแหล่งรายได้
อื่นที่ดีกว่าบริเวณใกล้เคียง ต้องประหยัดและมีความสามัคคีกันกับเพื่อนบ้าน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ม.ป.ป. : 3) กล่าวว่าหลักสำคัญ
“เกษตรทฤษฎีใหม่” คือ

1) มีความพอเพียง เลี้ยงตัวเองได้ (self sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ต้องมี
ความสามัคคีในท้องถิ่น

2) มีอาหารเพียงพอแก่การบริโภคตลอดปี มีสิ่งแวดล้อมดี มีสุขภาพดี มีรายได้เพียงพอ มีที่อยู่
อาศัยและสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตเพียงพอมีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มีความสามัคคีใน
ชุมชน

3) มีการผลิตข้าวบริโภคเพียงพอตลอดปี คนไทยบริโภคข้าวเฉลี่ยคนละ 200 กิโลกรัมต่อปี
(ข้าวเปลือก) หากมีสมาชิก 6 คน จะบริโภคข้าวไม่ต่ำกว่า 1,200 กิโลกรัม หากทำนาปี 5 ไร่ จะได้ผลผลิตเฉลี่ย
325 กิโลกรัมต่อไร่ รวม 1,625 กิโลกรัม (ผลผลิตเฉลี่ยทั่วประเทศปี 2535 – 2536)

4) ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ทำนา 5 ไร่ พืชสวนและพืชไร่ 5 ไร่ จะต้องมีน้ำ
10,000 ลูกบาศก์เมตร

อำพล เสนาณรงค์ (2542 : 35) กล่าวว่า การปฏิบัติตามทฤษฎีนี้คือ แบ่งแปลงเพาะปลูก พื้นที่ 15 ไร่
ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 5:5:3:2 หรือ ร้อยละ 33.3 : 33.3 : 20 : 13.3 ซึ่งต่อมาได้ปรับปรุงเป็น
อัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 เพื่อให้ตัวเลขลงตัวและจำง่าย

พื้นที่ร้อยละ 30 ใช้ปลูกข้าวในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันของครอบครัวเพื่อให้เพียงพอ
บริโภคตลอดปี ในฤดูแล้งถ้ามีน้ำเพียงพออาจปลูกพืชราคาดี เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันและเพื่อจำหน่าย

พื้นที่ร้อยละ 30 ใช้ปลูกพืชยืนต้น พืชไร่ และพืชสมุนไพร

พื้นที่ร้อยละ 30 ใช้ขุดสระเก็บกักน้ำเพื่อเสริมน้ำฝนในฤดูฝน ปลูกพืชในฤดูแล้ง ตลอดจนเลี้ยงสัตว์น้ำ
และอุปโภค บริโภค

พื้นที่ร้อยละ 10 ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ถนน คันดินและสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชกระแสรับสั่งในพระวโรกาสต่าง ๆ กัน สรุปได้ ดังนี้
ทฤษฎีใหม่ มี 3 ชั้น

ชั้นที่ 1 การผลิตเป็นการผลิตให้พึ่งตนเองได้ ด้วยวิธีง่าย ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลัง ให้พอมีพอกิน ไม่
อดอยาก (15 มีนาคม 2537)

ขั้นที่ 2 เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงในการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา เพื่อให้พอมีพอกิน มีใช้ ช่วยชุมชนและสังคมดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน ไม่ รวยคนเดียว (12 กุมภาพันธ์ 2538)

ขั้นที่ 3 ร่วมมือกับแหล่งเงิน และแหล่งพลังงาน ตั้งแต่บริการโรงสี ตั้งและบริการร้านสหกรณ์ ช่วยกันลงทุน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ซึ่งไม่ใช่ทำอาชีพเกษตรอย่างเดียว

สำนัก กายาผาด (2547 : 11) สรุปหลักการและแนวทางสำคัญของโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีดังนี้

1) เป็นระบบการผลิตแบบพอเพียง ที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ ชุมชน ต้องมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำนองเดียวกับการ “ลงแขก” แบบ ดั้งเดิม เพื่อลดค่าใช้จ่าย

2) เนื่องจากข้าวเป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้นจึงประมาณว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะทำให้มีข้าวพอกินตลอดปีโดยไม่ต้องซื้อหาในราคาแพง เพื่อยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีอิสรภาพ

3) ต้องมีน้ำเพื่อการเพาะปลูกสำรองไว้ใช้ในฤดูแล้ง หรือระยะฝนทิ้งช่วงได้อย่างพอเพียง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกันที่ดินส่วนหนึ่งไว้ขุดสระน้ำ โดยมีหลักว่าต้องมีน้ำเพียงพอ ที่จะทำการเพาะปลูกได้ตลอดปี ทั้งนี้ได้พระราชทานพระราชดำริเป็นแนวทางว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อการเพาะปลูก 1 ไร่ โดยประมาณ ฉะนั้น เมื่อทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผลอีก 5 ไร่ จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี

4) การจัดแบ่งแปลงที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงคำนวณ และคิดจากอัตราถือครองที่ดินถั่วเฉลี่ยครัวเรือนละ 15 ไร่ อย่างไรก็ตามหากเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองน้อยกว่า หรือมากกว่านี้ ก็สามารถใช้อัตราส่วน 30:30:30:10 ไปเป็นเกณฑ์ปรับใช้ได้

เกษตรทฤษฎีใหม่ใช้ได้ทั่วประเทศหรือไม่

สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นการจัดสรรทรัพยากร ดิน น้ำ ในไร่นา ซึ่งจะนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ใดก็ได้ หากเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลและมีปัญหาเรื่องน้ำ ขาดแคลน น้ำ เป็นพื้นที่เกษตรน้ำฝน และมีพื้นที่ขนาดเล็ก เช่น 10-15 ไร่ ก็จะสามารถเห็นสัมฤทธิ์ผลของเกษตร ทฤษฎีใหม่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

หัวใจสำคัญของแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ การส่งเสริมการพัฒนาตามลำดับ ชั้น โดยเริ่มต้นจากการสร้างความมั่นคงให้เกษตรกรและครอบครัวก่อน เมื่อเกษตรกรสามารถดำรงชีวิต

อย่างพออยู่ พอกินแล้ว จึงรวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน ซึ่งท้ายสุดนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง ที่สามารถลดการพึ่งพาความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

การประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ในแต่ละพื้นที่คู่มือแล้วอาจจะง่าย แต่ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในขั้นที่ 1 นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1. ความพร้อมของพื้นที่ การขุดสระนั้น จะต้องพิจารณาโครงสร้างของสระอย่างรอบคอบ ต้องดูสภาพพื้นที่ คูสภาพดิน ซึ่งต้องมีการเตรียมการเพื่อให้ดินอยู่ในสภาพที่จะสามารถอุ้มน้ำเอาไว้ได้ การปรับภูมิประเทศต้องมีความระมัดระวังเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ดังนั้น การจะนำทฤษฎีใหม่ไปประยุกต์ใช้ ต้องพิจารณาความสอดคล้องสอดคล้องกับแต่ละภูมิสังคมด้วยความรอบคอบ

2. การจัดการที่ดี ถ้าไม่มีการจัดการที่ดี อาจทำให้การใช้น้ำไม่มีประสิทธิภาพ ถ้ามีสระใหญ่หรือสระกลางประคองไว้ข้าง ๆ ก็จะสามารถอยู่รอดได้

โดยสรุปแล้ว แนวพระราชดำริเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่จะเปิดโอกาสให้เกษตรกรประยุกต์ใช้ความรู้ภูมิปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น โดยเน้นการผสมผสานการจัดการแบบท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และที่สำคัญ คือ เน้นการประยุกต์ใช้ที่มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้อย่างมีเหตุผลและสิ่งนี้ถือเป็นแก่นแท้ของการประยุกต์ใช้เกษตรทฤษฎีใหม่

(1) ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

ทฤษฎีใหม่ เป็นแนวทางปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถ ในการพึ่งตนเอง ในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณและความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและความอดทน ใ้สติและปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกลักษณะและแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ในขณะที่แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาภาคเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมเฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม

ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือแบบพื้นฐานกับแบบก้าวหน้า ได้ดังนี้

ความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกร เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบได้กับทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝนและประสบ ความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดิน พอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าวจากการแก้ปัญหาความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกร สามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่งได้ และใช้ที่ดินส่วนอื่น ๆ สนองความต้องการพื้นฐาน ของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว

อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่ง ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจาก ชุมชนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสม

ความพอเพียงในระดับชุมชนและระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุม ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ ธุรกิจต่าง ๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ

กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัวหรือองค์กรต่าง ๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้น แล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่มและส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียน กัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามกำลังและความสามารถของตน ซึ่งจะสามารถทำให้ชุมชน โดยรวมหรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้น ๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริง

ความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 ซึ่ง ส่งเสริมให้ชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจสร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาด ใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น (กรมวิชาการเกษตร, 2544 : 2)

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน

(1) แนวทางการขับเคลื่อนขยายผลจากผลการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ฯ

แนวการขยายผลโดยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการขับเคลื่อนขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง(สุเมธ ดันติเวชกุล และคณะ. 2542)

1)การดำเนินการขับเคลื่อนขยายผลโครงการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้ปฏิบัติจะต้องทราบทิศทาง ในการดำเนินการ ทำความเข้าใจให้ชัดเจนและคำนึงถึงความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่และ ขอให้มีคามมุ่งมั่นตั้งใจ ทำด้วยจิตวิญญาณเต็มกำลังความสามารถ

2) การดำเนินโครงการศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริระดับอำเภอมุ่งหวังให้เป็น พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัว เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าที่ครบวงจร

3) ขอให้ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินการขับเคลื่อนขยายผลฯ

4) ขอให้นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่ การสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับทุกภาคส่วน โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด

(2). การบรรยายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้(สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ)

แนวทางการดำเนินงานโดยคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บรรยายเกี่ยวกับการดำเนินการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาและโครงการตามแนวพระราชดำริต่าง ๆ และได้เสนอแนะบทบาทของฝ่ายปกครองในการขับเคลื่อนโครงการ ขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 6 ประการ ดังนี้

1) ให้นำองค์ความรู้ที่ได้ดำเนินการศึกษา ทดลอง วิจัย จนประสบความสำเร็จแล้ว ขยายผลสู่ประชาชน ทำการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ประสานงานกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในแต่ละพื้นที่

2) สร้างเครือข่าย โดยนำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ ผู้นำเกษตรกร หรือปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามาศึกษา ดูงาน และเรียนรู้ ผลสำเร็จจากศูนย์ศึกษาการพัฒนา ตามความถนัดของแต่ละคน แต่ละท้องถิ่นและนำไปปฏิบัติ

3) จัดตั้งเกษตรกรตัวอย่างหรือศูนย์เรียนรู้เพิ่มเติม โดยคัดเลือกเกษตรกรที่มีผลงานดีเด่น สนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรรายอื่น ๆ เข้ามาศึกษา ดูงานในพื้นที่ของเกษตรกร

4) การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเปิดเวทีให้ประชาชน เกษตรกร มีส่วนร่วมให้มากที่สุด โดยอาศัยเวทีประชาคมในหมู่บ้าน หรือในพื้นที่ของศูนย์เรียนรู้

5) มีการติดตาม ประเมินผล อย่างต่อเนื่อง ให้กำลังใจกับเกษตรกรที่ทำดี รวมทั้งทำหน้าที่แนะนำ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นให้ทันทั่วถึง

6) พิจารณาดำเนินการไปสู่ ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ที่เน้นการรวมกลุ่มการจัดตั้งสหกรณ์ เพื่อให้เกษตรกร มีพลังในการขับเคลื่อนได้มากขึ้น

(3). การศึกษาดูงาน(ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ)

โดยการนำปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงาน/ฝ่ายบริหารงานปกครองไปศึกษาดูงานและรับฟังการบรรยายในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริทั้ง 6 แห่ง และโครงการพัฒนาในพื้นที่ต่าง ๆ บ้าน

เกษตรกรตัวอย่าง ซึ่งผู้เข้ารับการศึกษาอบรมฯ ได้มีข้อเสนอแนะสำหรับการขับเคลื่อนขยายผลโครงการขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้

- การเสริมสร้างความรู้ใน 3 ระดับ ได้แก่ ส่วนราชการ ผู้ปฏิบัติงาน และปราชญ์ชาวบ้าน ในพื้นที่
- สร้างวิทยากรประจำศูนย์เรียนรู้ฯ โดยใช้ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ ฯลฯ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่
- การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่องค์ความรู้
- รวบรวมข้อมูล โครงการ/กิจกรรมตามแนวพระราชดำริในพื้นที่
- จัดการอบรม ประชุม สัมมนาเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้แก่ส่วนราชการ คณะกรรมการ กบอ. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ คณะกรรมการหมู่บ้าน
- รวบรวมภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ในพื้นที่จัดทำเป็นเอกสาร ความรู้ต่างๆ
- มีเจ้าภาพในการรับผิดชอบจัดทำองค์ความรู้ในด้านต่างๆ

2) ด้านการขับเคลื่อนขยายผล

- ให้มีคณะกรรมการ กบอ. ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนขยายผลฯ ในระดับอำเภอ โดยนายอำเภอเป็นแกนกลางในการประสานงาน
- จัดทำแผนปฏิบัติการขับเคลื่อนขยายผลในแต่ละพื้นที่ โดยชุดปฏิบัติการประจำตำบลร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นเจ้าภาพหลักรับผิดชอบการดำเนินการในพื้นที่
- บูรณาการการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการอื่นทั้งในเรื่องการขับเคลื่อนฯ และการสนับสนุนด้านงบประมาณ
- ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานรับผิดชอบการขับเคลื่อนขยายผลในพื้นที่
- ดำเนินการประชาสัมพันธ์การขับเคลื่อนขยายผลฯ ในพื้นที่ให้ส่วนราชการ ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ
- นำผู้ที่มีความสนใจไปศึกษาดูงานในพื้นที่ของเกษตรกรตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จเพื่อสร้างแรงจูงใจ
- การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ระดับตำบล/หมู่บ้าน
- ใช้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนขยายผลในพื้นที่
- จัดทำแปลงสาธิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่
- ให้กองร้อย อส.อ./อส.จ. เป็นต้นแบบการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3) ด้านการสร้างความยั่งยืน

- มีการสร้างความต่อเนื่องในระดับนโยบายและงบประมาณ
- ให้มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการทำหน้าที่ในการติดตาม

ประเมินผล

- การบรรจุเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- มีการสร้างแรงจูงใจ เช่น การให้รางวัล การยกย่อง ชมเชยแก่ผู้ปฏิบัติงานขับเคลื่อนขยายผล

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

- สร้างคนรุ่นใหม่ให้ทำหน้าที่สืบทอดการขับเคลื่อนขยายผลฯในพื้นที่ โดยการถ่ายทอดความรู้จาก

รุ่นสู่รุ่น

- สร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน
- มีการดำเนินกิจกรรมและการประชาสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินงานของโครงการ การศึกษาการขยายผลทางเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จำแนกออกเป็นกิจกรรมย่อยต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ ได้แก่

3.1.สังเคราะห์องค์ความรู้ระบบเศรษฐกิจชุมชนพอเพียง

กิจกรรมในส่วนนี้จะครอบคลุมกิจกรรมการประมวลข้อมูลเกษตรกรที่ปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดสระบุรีที่ศึกษา โดยการประมวลข้อมูลจากรายงานสถิติ สื่อประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนศึกษาจากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่ได้แสดงไว้ในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 องค์ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาชุมชน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาชุมชน
1. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.)
2. สำนักงานราชเลขาธิการ
3. สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)
4. มูลนิธิชัยพัฒนา
5. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
6. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
7. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)
8. กรมพัฒนาชุมชน

3.2 วิเคราะห์ระบบการผลิตทางการเกษตร วิสาหกิจชุมชน และระบบการสร้างทุนชุมชน

(1) เลือกตัวอย่างชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดสระบุรี

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ที่ได้รับการคัดเลือกจากการจัดระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ประกอบด้วย ระดับ“พออยู่ พอกิน” “อยู่ดี กินดี” และ“มั่งมี ศรีสุข” ตามโครงการสร้างพลังชุมชนขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้จัดเก็บข้อมูลองค์ความรู้จากผู้นำหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

(2) กำหนดประชากรและตัวอย่าง

ตารางที่ 3.2. จำนวนครัวเรือน อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีทั้งหมด 890 ครัวเรือน

ชื่อบ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	ประเภทของหมู่บ้านต้นแบบ	จำนวนครัวเรือน
				(“พออยู่ พอกิน” “อยู่ดี กินดี” “มั่งมี ศรีสุข”)	ในหมู่บ้าน (จปฐ)
ดอน	6	บ้านลำ	วิหารแดง	พออยู่ พอกิน	87
ห้วยกรวด	4	คลองเรือ	วิหารแดง	พออยู่ พอกิน	128
คลองหัวช้าง	10	คลองเรือ	วิหารแดง	พออยู่ พอกิน	135
เจริญธรรม	5	เจริญธรรม	วิหารแดง	พออยู่ พอกิน	120
หนองฟ้าเลื่อน	7	บ้านลำ	วิหารแดง	พออยู่ พอกิน	47
หนองสามสิบ	6	หนองหมู	วิหารแดง	พออยู่ พอกิน	79
ทุ่งขุยปูน	2	เจริญธรรม	วิหารแดง	อยู่ดี กินดี	68
เกาะสมอ	7	วิหารแดง	วิหารแดง	พออยู่ พอกิน	174
หนองรี	2	หนองสรวง	วิหารแดง	พออยู่ พอกิน	52

$$\begin{aligned} \text{ขนาดตัวอย่าง } n &= \frac{N}{1 + d^2 N} = \frac{890}{1 + 0.10^2 \cdot 890} \\ &= \frac{890}{1 + 0.09} \\ &= \frac{890}{1.09} \\ &= 812.84 \end{aligned}$$

n = จำนวนตัวอย่าง

d = ระดับนัยสำคัญ(0.10)ความเชื่อมั่น 90 %

N = ฐานข้อมูลสมาชิกของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน 890 ครัวเรือน (ข้อมูลศูนย์
 อำนวยการ จัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง)

เลือกตัวอย่างเป็นสมาชิกกลุ่มโดยวิธีโควตา (Quota Sampling) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประธานกลุ่ม
 กรรมการกลุ่ม สมาชิก ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงอาชีพของกลุ่มงานอาชีพ โดยเก็บตัวอย่างจาก
 สถานที่ที่มีการประกอบอาชีพ และกลุ่มของอาชีพ ได้แก่ กลุ่มงานเกี่ยวกับการเกษตรและกลุ่มงาน
 วิสาหกิจ เลือกตัวอย่างเป็นสมาชิกชุมชนต้นแบบ จังหวัดสระบุรี 100 ตัวอย่าง (ครัวเรือน)(ตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3 สมาชิกชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 100 ตัวอย่าง

ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้าน	ระบบการผลิต การเกษตร	ระบบการผลิต วิสาหกิจชุมชน	ระบบทุนชุมชน	รวม
ชุมชน ต.คลองเรือ	9	8	8	31
ชุมชน ต.เจริญธรรม	9	9	8	26
ชุมชน ต.วิหารแดง	9	6	4	19
ชุมชน ต.หนองสรวง	9	8	7	24
รวม	36	31	27	100

(2) กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การพัฒนาชุดเครื่องมือพื้นฐานเพื่อการประเมินตนเองของชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้
 แบบประเมิน : ประกอบด้วยโครงสร้างและรูปแบบข้อมูลพื้นฐานและตัวชี้วัดเบื้องต้นกิจกรรมดังต่อไปนี้

1) การผลิต เป็นการดำเนินการด้านที่ดิน พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การหาทุน การหาความ
 ช่วยเหลือและการชลประทาน

2) การตลาด จัดทำกิจกรรมการปรับปรุงคุณภาพผลผลิต ได้แก่ การดำเนินการด้านลานตาก
 ข้าว เครื่องอบข้าว อบผลผลิต ยุ้งฉาง โรงสีข้าว

3) การศึกษาอบรม จัดให้มีการอบรมเพิ่มพูนความรู้ให้บรรดาสมาชิก หรือจัดส่งผู้นำบางคนที่มีความสามารถอบรมเรียนรู้เพิ่มเติมกลับมาถ่ายทอดให้สมาชิกกลุ่ม

4.) จัดสวัสดิการ ร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ฯ และบริการรักษาพยาบาล การสาธารณสุขในชุมชน

5). จัดตั้งศูนย์บริการ มีสวัสดิการของหมู่บ้านเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาสืบสานวัฒนธรรมและการศาสนา

โดยสำรวจ โครงสร้างและรูปแบบการปฏิบัติของชุมชนนำมาประมวลข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

(3) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากที่ได้รวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง จัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

1) ระบบการผลิตทางการเกษตร

การวิเคราะห์ระบบการผลิตของเกษตรกรตัวอย่าง เป็นแบบไร่นาสวนผสมในระบบพืช-ประมง-ปศุสัตว์ ซึ่งชนิดของพืชที่ปลูกจะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละที่ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดในแต่ละท้องถิ่น เกษตรกรบางราย มีกิจกรรมการผลิตในรูปแบบข้าว-ข้าว-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ เป็นการเน้นไปที่การปลูกข้าว ทั้งปีเพราะมีพื้นที่อยู่ในเขตชลประทานที่มีน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรเหล่านี้จึงนำจะก้าวหน้าเกินแนวคิดในการดำเนินการที่เน้นในเรื่องของไม้ผลและปศุสัตว์ ในการศึกษาได้พยายามปรับใช้ข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้ตรงตามหลักการ โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ

2)ระบบของวิสาหกิจชุมชน

การวิเคราะห์ระบบวิสาหกิจชุมชนที่เกษตรกรดำเนินการส่วนหนึ่งได้กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงศักยภาพการของทรัพยากรในท้องถิ่น อีกส่วนหนึ่งได้พิจารณาถึงผลตอบแทนเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีผลต่อรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกร นอกจากนี้พื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคม ความสัมพันธ์ในครัวเรือน และชุมชนก็มีส่วนในการกำหนดระบบวิสาหกิจชุมชนด้วย การศึกษาภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรในโครงการจะช่วยให้สามารถประเมินศักยภาพการพึ่งตนเองทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรได้ โดยได้คำนึงถึงตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ รายได้ ซึ่งจะวิเคราะห์จากการเปลี่ยนแปลงของรายได้และองค์ประกอบของค่าใช้จ่าย การมีหนี้สินและทรัพย์สิน จะวิเคราะห์จากการเปลี่ยนภาวะหนี้สินและประเภทของทรัพย์สินที่มีอยู่ การพึ่งตนเองทางด้านอาหาร จะพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายประเภทอาหารและการบริโภคผลผลิตในฟาร์มและการซื้อสินค้าและบริการกับวิสาหกิจชุมชน การเรียนรู้จะพิจารณาถึงโอกาสใน

การพัฒนาและแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ รวมทั้งประสบการณ์กับเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การมีส่วนร่วมจะวิเคราะห์ถึงบทบาทและความสัมพันธ์ของเกษตรกร การเรียนรู้จะพิจารณาถึงโอกาสในการพัฒนาและแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้รวมทั้งประสบการณ์กับเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะสมาชิกที่มีต่อครัวเรือนตนเองและชุมชน และประการสุดท้ายจะเป็นทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อหลักเศรษฐกิจพอเพียง และเจ้าหน้าที่จังหวัดรัฐละ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากการวิเคราะห์เนื้อหาจากผลการรวบรวมข้อมูลแล้ว ได้นำแนวคิด ทฤษฎี มาตีความของข้อมูล

3) การวิเคราะห์ทุนชุมชน

หมายถึง**ทุนที่ไม่ใช่เงิน**คือ สิ่งที่เป็นมูลค่าหรือมีคุณค่าที่มีใช้เงินตรา แต่หมายถึงสิ่งอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน เช่น ทุนทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลผลิต ที่เป็นความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของคน ทุนทางสังคม วัฒนธรรมประเพณีปัจจัยบริการทางโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น กรมการพัฒนาชุมชนได้จำแนกประเภทของ “ทุน” ออกเป็น 2 ส่วน คือ ทุนการเงิน และทุนที่ไม่ใช่เงิน ในส่วนของทุนที่ไม่ใช่เงิน จำแนกได้ 4 ประเภท ได้แก่

1. ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง คุณสมบัติด้านต่าง ๆ ของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน ที่มีคุณสมบัติในด้านสุขภาพอนามัย อายุขัย/ ด้านการศึกษาภูมิปัญญา จิตความสามารถ/ ด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ความยากจน ร่ำรวยของคนในครัวเรือน

2. ทุนสังคม (Social Capital) หมายถึง ทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพ รวมทั้งความไว้วางใจ การยอมรับซึ่งกันและกัน ความเชื่อถือศรัทธา ตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดมา ยาวนาน

3. ทุนกายภาพ (Physical Capital) หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต หรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีวิตของประชาชน เช่น การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า ประปา ระบบพลังงาน การสื่อสาร โทรคมนาคม โบราณวัตถุ โบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้าง ต่างๆ

4. ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน แหล่งน้ำธรรมชาติเช่น ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา ทะเล เกาะสัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน น้ำพุ พืชพันธุ์ธัญญาหาร

3.3 การศึกษาการขยายผลแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนต้นแบบสู่ชุมชนอื่น

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีการพัฒนา การรวมกลุ่ม ชุมชนเข้มแข็ง การขยายผล ศักยภาพของชุมชนชนบท และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการ

กำหนดกรอบแนวคิด เพื่อการขยายผลของชุมชน มากำหนดเป็นกรอบในการศึกษา โดยการขยายผล ใน 5 ด้าน คือ ด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากร ด้านจิตใจ และด้านสังคม และวัฒนธรรม โดยมี รายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

- (1) การขยายผลได้ทางเทคโนโลยี หมายถึงการอบรม ศึกษาทางด้านเทคโนโลยี ทั้งของสมัยใหม่ และของดั้งเดิมของท้องถิ่น ที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสม การบำรุงรักษาให้คงสภาพดี เพื่อการใช้งาน และสามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ ส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบ เพื่อให้ได้เทคโนโลยีใหม่ ที่สอดคล้องกับสภาพ ภูมิประเทศ และสังคมไทย รวมทั้งการมีผู้นำกลุ่มที่ดี
- (2) การขยายผลได้ทางเศรษฐกิจ หมายถึง การดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจที่มีความมั่นคง พึ่งตนเองได้ ในระบบการผลิต การจำแนกแจกจ่าย ระบบตลาด รวมทั้งมีสินค้าและบริการเพียงพอเพื่อสนอง การบริโภคของตนเองและชุมชน มีอำนาจต่อรองในการแข่งขัน มีอิสระในการประกอบอาชีพ และประกอบอาชีพอย่างเป็นหลักแหล่ง มีรายได้สม่ำเสมอ รวมทั้งมีรายได้ที่สูงกว่ารายจ่าย อัน เป็นการแสดงถึงการมีเงินออมเพิ่มขึ้น
- (3) การขยายผลได้ทางทรัพยากร หมายถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่โดยธรรมชาติหรือหามาได้ การ ส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่นมาใช้ การแสวงหาวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่และ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม และมีการฟื้นฟูกลับมาใช้ใหม่ได้
- (4) การขยายผลได้ทางจิตใจ หมายถึงการ อบรมให้มีสภาพจิตใจที่เข้มแข็งในการต่อสู้กับปัญหา อุปสรรคในการหาเลี้ยงชีพ มีจิตสำนึกว่าตนสามารถพึ่งตนเองได้ มีจิตใจที่คิดจะต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริต มีความพยายาม ยึดหลักทางสายกลาง และมีความพร้อม และมุ่งมั่นพัฒนาชีวิตให้ เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น
- (5) การขยายผลได้ทางสังคม หมายถึงการศึกษาอบรมในภาวะการณ์ที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง มีความเป็น ปึกแผ่น เรียนรู้ พัฒนาตนเอง มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพสามารถนำกลุ่มคนไปปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ไปสู่ เป้าหมาย มีคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งเสริมสร้างให้แต่ละชุมชน ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำ ความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอด เผยแพร่ให้ได้ประโยชน์ซึ่งกันและกันสามารถแสดงกรอบแนวคิดในการ การขยายผลของชุมชน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในบทนี้เป็นผลการศึกษาวิจัยตลอดโครงการประกอบด้วยเนื้อหา 3 ส่วนคือ

4.1 ผลการศึกษาในส่วนของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาการขยายผลทางเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการประชุมระดมสมองจากกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key in formations) วิทยากร ผู้นำชุมชนบ้านคลองหัวช้าง เกษตรกรตำบลเจริญธรรม ตำบลวิหารแดง ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่และผู้ประกอบการและตำบลหนองสรวง วิสาหกิจชุมชนพอเพียงต้นแบบจากเขตพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดสระบุรี เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการขยายผลและแนวทางการขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประเมินความสำเร็จและประสบการณ์ที่ได้รับ รวมทั้งการเสนอแนะแนวทางการขยายผลองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ครั้งนี้เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและการดำเนินงานเชิงประจักษ์ ที่ผ่านมาของชุมชนที่ดำเนินการ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างและรูปแบบการขยายผลการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน และการศึกษาสภาพทางสังคม ความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับชุมชน และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง กับการดำเนินการผลิตทางการเกษตร เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุง แนวทางการดำเนินงานของโครงการขยายผลเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสมขึ้น โดยการจัดประชุมของชุมชน การขยายผลจากการผ่านการอบรมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านคลองหัวช้าง ชุมชนอื่นๆ แสดงผลการวิจัยเชิงพรรณนา ในหัวข้อนี้จะมี 2 ส่วน คือ (1) ความเป็นมาของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และ (2) วิธีการขยายผลการดำเนินงานของวิสาหกิจ ซึ่งรายละเอียดแต่ละส่วน เป็นดังนี้

(1) ความเป็นมาหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง(บ้านคลองหัวช้าง)

บ้านคลองหัวช้างเดิมขึ้นอยู่กับบ้านยางหมู่ที่ 5 ตำบลคลองเรืออำเภอวิหารแดงจังหวัดสระบุรีคนส่วนใหญ่เรียกหมู่บ้านเขาวิหารตามชื่อของสำนักสงฆ์เขาวิหารเมื่อปีพุทธศักราช 2536 ได้แยกหมู่บ้านออกมา และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าหมู่บ้านคลองหัวช้างซึ่งได้ตั้งชื่อตามผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านที่บอกเล่าสืบทอดต่อกันมาว่า ในสมัยก่อนพื้นที่หมู่บ้านอุดมสมบูรณ์มากและมีลำคลองต้นน้ำไหลจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ตลอดหมู่บ้านลำคลองดังกล่าวจะมีข้างลมหากินน้ำเป็นประจำและต่อมามีคนไปหาปลาได้พบหัวช้างในลำคลองจึงได้เรียกลำคลองนั้นว่าคลองหัวช้างซึ่งชื่อหมู่บ้านก็ได้ตั้งชื่อตามลำคลองและได้ทำการคัดเลือกผู้นำหมู่บ้านคลองหัวช้างคนแรกคือนายสังวาลย์ชัชประเสริฐเป็นผู้ใหญ่บ้านซึ่งได้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวตั้งแต่พ.ศ. 2536

จนถึงปัจจุบันรวมการก่อตั้งหมู่บ้านจำนวน 19 ปีปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 135 ครัวเรือนประชากร จำนวน 517 คน

1) ลักษณะที่ตั้ง

บ้านคลองหัวช้างหมู่ที่ 10 อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดสระบุรีอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวิหารแดงประมาณ 7 กิโลเมตรห่างจากจังหวัดสระบุรีประมาณ 34 กิโลเมตรมีเนื้อที่ของหมู่บ้านรวม 2.88 ตารางกิโลเมตร (1,800 ไร่) ลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านโดยทั่วไปเป็นที่ราบติดเชิงเขาซึ่งอยู่ทางด้านเหนือของหมู่บ้านและเป็นเขตอุทยานแห่งชาติพระพุทธรณायมีแหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่คลองหัวช้างและลำรางคลองหัวช้างไหลจากทิศเหนือลงทิศใต้ตลอดหมู่บ้านมีระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตรไหลไปบรรจบกับคลองห้วยกรวดหมู่ที่ 9 ตำบลคลองเรือทำให้สภาพพื้นที่เหมาะสำหรับการทำการเกษตรและปศุสัตว์

2) พื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ

อาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ	ติดกับ	เขตอุทยานแห่งชาติพระพุทธรณाय(น้ำตกสามหลั่น)
ทิศตะวันออก	ติดกับ	หมู่ที่ 6หมู่ที่ 7 ตำบลเขาเพิ่มอำเภอบ้านนาจังหวัดนครนายก
ทิศตะวันตก	ติดกับ	หมู่ที่ 4หมู่ที่ 9 ตำบลคลองเรืออำเภอวิหารแดงจังหวัดสระบุรี
ทิศใต้	ติดกับ	หมู่ที่ 5 ตำบลคลองเรืออำเภอวิหารแดงจังหวัดสระบุรี

3) การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านตำบลอำเภอและจังหวัด

3.1) ระยะทางการคมนาคมบ้านคลองหัวช้างอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดสระบุรีอยู่ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองเรือประมาณ 3 กิโลเมตรอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวิหารแดงประมาณ 7 กิโลเมตรห่างจากจังหวัดสระบุรีระยะทางประมาณ 34 กิโลเมตรและอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครมีระยะทางประมาณ 120 กิโลเมตรมีเนื้อที่ของหมู่บ้านรวม 2.88 ตารางกิโลเมตร (1,800 ไร่)

3.2) เส้นทางคมนาคมบ้านคลองหัวช้างมีเส้นทางคมนาคมจำนวน 4 เส้นทางคือ
-ถนนลาดยาง (รพช.)สายบ้านยางคู่ – คลองหัวช้าง –แอนมะค่า (ผ่านทางทิศใต้ของหมู่บ้าน) 1 เส้น
-ถนนลาดยาง (รพช.)สายบ้านห้วยกรวด–คลองหัวช้าง(ผ่านทางทิศเหนือของหมู่บ้าน) 1 เส้น
-ถนนลาดยาง (รพช.)สายบ้านห้วยกรวด – คลองหัวช้าง (ผ่านทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน) 1 เส้น

-ถนนคอนกรีต(คสล.) สายคลองหัวช้าง – บ้านเขาไม้ไฟ (อ.บ้านนาจ.นครนายก)

(ผ่านทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน) สามารถเป็นทางลัดไป.แก่งคอยจ.สระบุรีจำนวน 1 เส้น

4) การประกอบอาชีพและการมีงานทำ

ประชากรบ้านคลองหัวช้างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือการทำงานเกษตรแบบผสมผสาน โดยแยกตามอาชีพหลัก-อาชีพรองดังต่อไปนี้

1. ทำนา-ทำสวน-เพาะเห็ดฟางแบบโรงเรือนจำนวน 25 หลังคาเรือน			
2. เลี้ยงกระบือ-ปลูกพืชผัก	จำนวน	15	หลังคาเรือน
3. เลี้ยงกบ-ไก่ชน-ไก่พื้นเมือง	จำนวน	5	หลังคาเรือน
4. เพาะเห็ดฟางแบบ โรงเรือน-ปลูกพืชผัก	จำนวน	15	หลังคาเรือน
5. ปลูกพืชผักสวนครัว	จำนวน	20	หลังคาเรือน
6. กองต๋ับแฝกมุงหลังคา	จำนวน	25	หลังคาเรือน
7. รับจ้างทั่วไป/ทำงาน โรงงานอุตสาหกรรม	จำนวน	25	หลังคาเรือน
8. ค้าขาย	จำนวน	3	หลังคาเรือน
9. รับราชการ	จำนวน	2	หลังคาเรือน
	รวมทั้งสิ้น	135	หลังคาเรือน

5)แรงบันดาลใจในการริเริ่มทำงานเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านต้นแบบ

แรงบันดาลใจในการริเริ่มทำงานเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านต้นแบบ การทำนาปีไม่ค่อยได้ผล ต้องอาศัยน้ำฝน ทำให้เริ่มคิดหาวิธีช่วยให้ชาวบ้านทำนาได้ ด้วยการเลิกทำนาปี แต่หันมาทำนาปรังแทน แต่การทำนาปรังนั้นต้องมีคลองส่งน้ำ ซึ่งหมู่บ้านต้นแบบยังไม่มี จึงเกิดการรวบรวมสมาชิกตั้งเป็นกลุ่มทำนา และตกลงกันว่าจะต้องขุดคลองส่งน้ำ แต่ด้วยกลุ่มไม่มีเงินทุนในการขุดคลอง พอสมาชิกเริ่มทำนาได้ผล และเชื่อใจผู้ใหญ่วบ้าน เริ่มมีการเก็บสะสมเงินทุนและเก็บค่าบริการในการส่งน้ำผ่านคลอง ทำให้ผู้ใหญ่วบ้านสามารถส่งน้ำที่กู้ยืมจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและวัดได้ทั้งหมด ทำให้กลุ่มทำนาปรังเกิดความเข้มแข็ง ทำนาได้ผลมาจนถึงปัจจุบัน ระหว่างนั้นได้เข้าร่วมอบรมเพิ่มพูนความรู้ ศึกษาคุณอยู่เรื่อยๆ จึงเกิดแนวคิดในการขยายกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน เพราะมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพียงอย่างเดียวไม่ได้ทำให้กิจการของกลุ่มเติบโตหรือขยายตัวเพิ่มขึ้นจึงมีแนวคิดว่ามีหมู่บ้านควรมีการจัดตั้งกลุ่ม

อื่นๆ เพิ่มเติม ประกอบกับเหตุผลเริ่มเห็นว่าชาวบ้านมีการจับจ่ายใช้สอยกันมากขึ้นด้วยความดีที่ทำมาแล้ว ทำให้ชาวบ้านเริ่มทยอยมาลงหุ้น การบริหารจัดการในปีแรกสามารถทำอะไรให้วิสาหกิจได้สูงมาก ใช้วิธีการปันผลจากยอดซื้อสูง เพื่อดึงดูดให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญและเพิ่มเงินหุ้นในปีถัดไป ซึ่งก็เป็นจริง ทำให้ในปีต่อมาชาวบ้านนำเงินมาลงทุนจำนวนมากขึ้น ชุมชนได้ขยายตัว มีเงินลงทุนเพิ่มมากขึ้น เกิดจากการระดมเงินหุ้นของประชาชนในหมู่บ้านมากขึ้นทุกปี ภายในหมู่บ้านได้เกิดกลุ่มต่างๆมากขึ้นซึ่งกลุ่มเหล่านี้มีเงินทุนมากขึ้นแต่ไม่มีวิธีที่จะนำเงินไปลงทุนเพื่อก่อให้เกิดผลตอบแทนคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ จึงเริ่มคิดหาวิธีการลงทุนเพิ่มโดยการตั้งวิสาหกิจชุมชนขึ้น โดยให้เกิดจากการระดมทุนของกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน แล้วกลุ่มต่างๆ ก็มีวิธีลงทุนที่ก่อให้เกิดรายได้มากขึ้นซึ่งได้ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตระหนักในหมู่บ้านสามารถดำเนินงานและขยายกิจการได้มาจนถึงปัจจุบันนี้

ตารางที่ 4.1 วิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้านชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

วิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้าน วิสัยทัศน์ 3 ปี	วิสัยทัศน์ 5 ปี	วิสัยทัศน์ 10 ปี
<p>การพัฒนาหมู่บ้าน</p> <ol style="list-style-type: none"> หมู่บ้านได้รับการพัฒนาจากการกำหนดตำแหน่งการพัฒนาหมู่บ้าน (Positioning) ประชาชนในหมู่บ้านน้อมนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับชีวิตประจำวันทุกหลังคาเรือน <p>การพัฒนาอาชีพ</p> <ol style="list-style-type: none"> หมู่บ้านได้รับการพัฒนาจากการกำหนดตำแหน่งอาชีพของหมู่บ้าน 	<p>การพัฒนาหมู่บ้าน</p> <ol style="list-style-type: none"> พัฒนาหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ (โฮมสเตย์) แหล่งน้ำคลองหัวช้าง / ลำรางสาธารณะประโยชน์ได้รับการขุดลอกใหม่โดยการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำตลอดคันคลอง ปลูกป่าชุมชนตลอดคันคลอง <p>การพัฒนาอาชีพ</p> <ol style="list-style-type: none"> กลุ่ม / องค์กรต่างๆ ในหมู่บ้านเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ 	<p>การพัฒนาหมู่บ้าน</p> <ol style="list-style-type: none"> หมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ (โฮมสเตย์) ต้นน้ำลำคลองหัวช้าง / ลำรางสาธารณะประโยชน์และป่าชุมชนตลอดคันคลองสาธารณะประโยชน์พัฒนาไปสู่ความอุดมสมบูรณ์ทั้งดินน้ำและป่าไม้ <p>การพัฒนาอาชีพ</p> <ol style="list-style-type: none"> ประชาชนมีอาชีพที่มั่นคงอยู่ดี มีสุขบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน

(2) จุดเด่นของหมู่บ้าน

ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสานเป็นอาชีพหลักประกอบอาชีพ ทอพรหมเช็ดทำกองหญ้าแฝกเป็นอาชีพรองและมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์คือ

1. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองหัวช้าง
2. ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
3. กลุ่มทอผ้าเช็ดทำบ้านคลองหัวช้าง(OTOP / วิสาหกิจชุมชน) แข้มแข็ง
4. ผู้นำเข้มแข็ง
5. ประชาคมหมู่บ้านสามัคคี
6. ภูมิปัญญาจากการนำเศษวัสดุเหลือใช้จากการเพาะเห็ดฟางนำมาผลิตเป็นปุ๋ยชีวภาพชนิดต่างๆ

(3) กำหนดพื้นที่การพัฒนาของหมู่บ้านโดยกำหนดตำแหน่งการพัฒนาหมู่บ้าน คือ บริเวณ

1. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองหัวช้าง
2. ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
3. คริวเรือนต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้าน
4. คลองสาธารณะประโยชน์ป่าสงวนแห่งชาติและสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน
5. พัฒนาหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ (โฮมสเตย์)

(4) กำหนดกลุ่มอาชีพของหมู่บ้านโดยการกำหนดตำแหน่งอาชีพของหมู่บ้านคือ (กลุ่มอาชีพหรืองานที่ประชาชนถนัด)

1. กลุ่มทอผ้าเช็ดทำบ้านคลองหัวช้าง(OTOP 3 ดาว / วิสาหกิจชุมชน)
2. กลุ่มเพาะเห็ดฟาง -เพาะเห็ดก้อน
3. กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ(วิสาหกิจชุมชน)
4. กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว
5. กลุ่มหญ้าแฝก(วิสาหกิจชุมชน)
6. กลุ่มเลี้ยงกระบือ
7. กลุ่มเลี้ยงไก่-เลี้ยงเป็ด
8. กลุ่มทำนา-ทำสวน
9. กลุ่มเลี้ยงกบ-เลี้ยงปลา
10. กลุ่มปลูกต้นไม้เศรษฐกิจ (ไม้ชุดล้อม)

11.กลุ่มกลองยาวประยุกต์

12.กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

(5) จุดเด่นหรือจุดแข็งของชุมชนต้นแบบ

บอกถึงสิ่งที่มีและเห็นว่าเด่นในชุมชนทั้งด้านบุคคล,กลุ่ม,สิ่งแวดล้อม,ภูมิปัญญา,วัฒนธรรมประเพณี,และ
สิ่งอื่น ๆ เป็นปัจจัยภายในชุมชนเอง

ตารางที่ 4.2 จุดเด่นด้านบุคคล (ทูנד้านทรัพยากรบุคคล)

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	บ้านเลขที่	ลักษณะเด่น
1	นายสังวาลย์ คชประเสริฐ	50	10	การบริหารงานในชุมชน
2	นางชลธิชา คชประเสริฐ	51	10	การประสานงานในชุมชน
3	นายพรจตุรทิศ จ้าวฝ้าย	44	13	การพูดในชุมชน
4	นางเปิ่น ตริวงษ์	56	9809	การบริการงานในชุมชน
5	นางแดง หินผา	51	283	การบริการงานในชุมชน
6	นายสมพงษ์ ปัญโญ	57	388/2	การบริการงานในชุมชน
7	นางบุญเรือง นครคง	73	59	อาหารไทยพื้นบ้าน
8	นางครอง คชประเสริฐ	79	12	อาหารไทยพื้นบ้าน
9	นายสวาท ชัยโคสาร	64	7/2	ทอผ้าพื้นเมือง
10	นางบุญมา มณีอ่อน	61	36	ครัวเรือนต้นแบบ
11	นายวันชัย เจริญจิตร	42	5	การเพาะเห็ดฟาง
12	นายสรารุช คชประเสริฐ	27	3	เยาวชนตัวอย่าง
13	นายสังเวียน มูลผล	53	40	การเพาะเห็ดฟาง
14	นายธนา เจริญจิตร	33	98	การบริการงานในชุมชน
15	นายไบ กวยเมี้ยน	67	131	ครัวเรือนต้นแบบไร่นาสวนผสม
16	นางสาวพรทิพย์ หนูน้อย	26	6	เยาวชนตัวอย่าง
17	นางสาวปัทมพร ต้นแก้ว	51	130	ครัวเรือนต้นแบบธนาคารต้นไม้

2. จุดเด่นด้านกลุ่ม/องค์กร (ทุนด้านเศรษฐกิจ/สังคม)ทุนของชุมชน

- 1.กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวน1 กลุ่ม สมาชิกจำนวน 85 คนเงินทุนของกลุ่ม 285,500 บาท จัดตั้งเมื่อปีพ.ศ.2542 ประธานกลุ่ม ชื่อนายสังวาลย์ คชประเสริฐ
2. กองทุนหมู่บ้านคลองหัวช้าง สมาชิกจำนวน 74 คน เงินทุนของกลุ่ม 1,176,125.81 บาทจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2544 ประธานกลุ่มชื่อนายสังวาลย์ คชประเสริฐ
- 3.กลุ่มอาชีพกลุ่มทอผ้าเช็ดเท้าบ้านคลองหัวช้าง(OTOP / วิสาหกิจชุมชน) ซึ่งได้รับการสนับสนุนโครงสร้างกลุ่มจากบริษัทปตท.จำกัด (มหาชน) จำนวนเงิน 311,300 บาท สมาชิกจำนวน 60 คน เงินทุนของกลุ่ม (เงินทุนโครงสร้างอาคาร) 311,300 บาท เงินทุนของกลุ่ม(เงินทุนหมุนเวียน/วัสดุอุปกรณ์) 100,000 บาท จัดตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2542 ประธานกลุ่มชื่อนางชลนิศา คชประเสริฐ
4. กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพบ้านคลองหัวช้าง (วิสาหกิจชุมชน) สมาชิกจำนวน 50 คน เงินทุนของกลุ่มแยกเป็นเงินทุนโครงสร้างอาคารและลานตากปุ๋ย 97,500 บาท เงินทุนวัสดุอุปกรณ์ 170,000 บาท เงินทุนหมุนเวียน 40,000 บาท จัดตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2548 ประธานกลุ่มชื่อนายสังวาลย์ คชประเสริฐ
- 5.ชมรมฉาบปูนกิจกรรมหมู่บ้านสมาชิกจำนวน 350 คน เงินทุนของกลุ่ม 35,000 บาทจัดตั้งเมื่อ ปีพ.ศ.2540 ประธานกลุ่มชื่อนางแดง หินผา
- 6.กลุ่มเพาะเห็ดฟางสมาชิกจำนวน 25 คนเงินทุนของกลุ่ม 125,000 บาทจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ.2544 ประธานกลุ่มชื่อ นางสาววย เจริญจิตร
7. กลุ่มกองหญ้าแฝก (หญ้าคา) สมาชิกจำนวน 35 คน เงินทุนของกลุ่ม 100,000 บาทจัดตั้ง เมื่อปีพ.ศ. 2550 ประธานกลุ่มชื่อนายแสวง ประกอบพร
- 8.กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัวสมาชิกจำนวน 30 คน เงินทุนของกลุ่ม 125,000 บาท จัดตั้งเมื่อปีพ.ศ.2544 ประธานกลุ่มชื่อนายไบบ กวยเมี้ยน
9. กองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านคลองหัวช้างสมาชิกจำนวน – คนเงินทุนของกองทุน 10,000 บาทจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ.2550 ประธานกองทุนชื่อนายสังวาลย์ คชประเสริฐ
10. ชมรมอนุรักษ์ป่าตำบลคลองเรือสมาชิกจำนวน 100 คนเงินทุนของชมรม - บาทจัดตั้งเมื่อปีพ.ศ.2550 ประธานชมรมชื่อนางชลนิศา คชประเสริฐ

ตารางที่ 4.3 จุดเด่นด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน/ชุมชนเช่นแหล่งน้ำ/ป่า/สถานที่ท่องเที่ยวสาธารณะและการใช้ประโยชน์)

ชื่อแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ/ ทุน สาธารณประโยชน์	ลักษณะการใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
คลองหัวช้าง/ลำรางคลองหัวช้าง	- แหล่งน้ำ เพื่อการเกษตร	- แหล่งน้ำสาธารณะ ต้นน้ำระยะทาง 6 กิโลเมตร
เขตอุทยานแห่งชาติพระพุทธฉาย	-เขตป่าสงวนแห่งชาติ	-ป่าสงวน/ป่าชุมชน
ศูนย์เรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคลองหัวช้าง	แหล่งเรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ	-ภาคีพัฒนา
----- ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินตาม แนวเศรษฐกิจพอเพียง	แหล่งเรียนรู้การพัฒนาที่ดิน ตามแนวพระราชดำริ	-ภาคีพัฒนา
ศาลาประชาคมประจำหมู่บ้าน	ที่ประชุมประชาคมประจำเดือนและ อื่นๆ	-สาธารณประโยชน์

ตารางที่ 4.4 จุดเด่นด้านภูมิปัญญาชุมชน

ประเภทภูมิปัญญา	ชื่อ-สกุล และที่อยู่ของเจ้าของภูมิ ปัญญา	ประโยชน์ต่อชุมชนในด้านใด
มัดหมี่/ทอผ้าพื้นเมือง	นางเปิ่น ตรีวงษ์	สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
กลองยาวประยุกต์	นายวงษ์ ฆบประเสริฐ	อนุรักษ์ / สืบสานภูมิปัญญา ท้องถิ่น
กลองยาวประยุกต์	นายแมน เจริญจิตร	อนุรักษ์ / สืบสานภูมิปัญญา ท้องถิ่น

ตารางที่ 4.5 จุดเด่นด้านประเพณี/วัฒนธรรม/กฎ ระเบียบ / ค่านิยมและความสัมพันธ์ของชุมชน

(เป็นลักษณะของพื้นที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ของรุ่นสู่รุ่น เป็นสำนึกร่วมของคนในชุมชนที่สร้างขึ้นมากำกับดูแลชุมชนให้ดำเนินชีวิตไปตามระบบคุณค่าแนวคิดของชุมชนนั้น ๆ เป็นกฎของหมู่บ้าน)

ประเพณี/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ต้องทำอะไรบ้าง
จัดทำเวทีประชาคมและการประชุมประชาคมหมู่บ้านประจำเดือนทุกวันที่ 6 ของเดือน	- เพื่อสร้างประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ให้ประชาชนมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแสดงความคิดเห็น และรับทราบข้อมูลข่าวสารต่างๆ	- ปฏิบัติตามกฎระเบียบ - เสนอความคิดเห็น - ประชาสัมพันธ์ทุกครัวเรือน - ให้ความรู้-ปลูกจิตสำนึกชุมชน - สืบทอดแก่เยาวชน - ภาติพัฒนา
ทำบุญกลางบ้านประจำปี ทุกวันที่ 8-9 เมษายน	- เพื่อสร้างความสามัคคีในหมู่บ้านให้รู้รักสามัคคี - เพื่อขอพรคนน้ำดำหัวผู้สูงอายุในหมู่บ้าน	- ทำบุญเลี้ยงพระประจำปีของหมู่บ้าน - ร่วมรับประทานอาหาร/สังสรรค์ โดยการสมทบทุนในหมู่บ้านร่วมกัน - ขอพรคนน้ำดำหัวผู้สูงอายุในหมู่บ้าน
กลองยาว /รำกลองยาว	- เพื่ออนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้านและสืบสานต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น	- สืบทอดศิลปะพื้นบ้านและประยุกต์ศิลปะสมัยใหม่ - สืบทอดแก่เยาวชนและผู้สนใจ

ตารางที่ 4.6 จุดอ่อนของชุมชน (ลักษณะจุดอ่อนหรือจุดด้อยของชุมชนด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยภายในชุมชน)

เรื่องที่เป็นจุดอ่อน	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	ควรจะทำอย่างไร
-แหล่งต้นน้ำขาดการปรับปรุงต้นเงิน - ประปาหมู่บ้านไม่เพียงพอ	- ไม่มีน้ำเพื่อการเกษตร - ขาดรายได้ในชุมชน - ขาดน้ำอุปโภคบริโภค	- พัฒนาแหล่งน้ำอุปโภคบริโภค - ขุดลอกคลอง - เพิ่มถังประปาหมู่บ้าน
- ประชาชนบางส่วนยังไม่เข้าใจการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน	- ต้นทุนการผลิตสูง / ฟุ่มเฟือย	- ให้ความรู้การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้และส่งเสริมการนำสู่การปฏิบัติ
- ประชาชนไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง / ส่วนใหญ่เป็นที่ดินนายทุน	- ต้องเช่าที่ทำกิน / ไม่สามารถลงทุนสูงได้	- จัดหาที่ว่างเปล่าให้ทำกินในหมู่บ้าน / อาชีพที่ใช้พื้นที่น้อย

ตารางที่ 4.7 ลักษณะจุดแข็งหรือจุดเด่นของชุมชนด้านต่าง ๆ เป็นปัจจัยภายในชุมชน

เรื่องที่เป็นจุดแข็ง	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	ต้องทำอย่างไร
- ประชาคมหมู่บ้านสามัคคี	- ทำให้ผู้รักสามัคคี - มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง - สร้างโอกาสให้ชุมชน	- ร่วมประชุม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแสดงความคิดเห็น - นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้
- ผู้นำเข้มแข็ง	- หมู่บ้านได้เรียนรู้ เข้าใจข้อมูลด้านต่างๆ - มีการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆอย่างต่อเนื่อง	- ต้องเป็นต้นแบบ - มีความมุ่งมั่น อดทน - มีความเป็นธรรม - บริหารงานในชุมชน - ประสานงานในชุมชน/นอกชุมชน
กลุ่มทอผ้าเช็ดเท้าบ้านคลองหัวช้าง(OTOP / วิสาหกิจชุมชน)	- เป็นแหล่งเรียนรู้กลุ่มอาชีพในชุมชน - สร้างงาน สร้างรายได้ กระจายรายได้ไปสู่ ชุมชน - เป็นแกนนำหลักในการพัฒนาหมู่บ้านเข้มแข็ง	- มีการจัดระเบียบการบริหารจัดการที่ชัดเจน - มีทุนโครงสร้างกลุ่มที่มั่นคง - มีทุนหมุนเวียน - มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง - มีการเอื้ออารีต่อกัน
- ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง - ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	- เป็นแหล่งเรียนรู้/ศึกษาดูงานวิถีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในชุมชน/ประชาชนทั่วไปทั้งในและนอกประเทศ - เป็นแหล่งเรียนรู้/ศึกษาดูงานการพัฒนาที่ดินตามแนวพระราชดำริ	- มีจุดนำร่อง/ต้นแบบการปฏิบัติจริง - มีฐานข้อมูลการพัฒนาในด้านต่างๆ - มีแนวคิดเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ - มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 4.8 โอกาสของชุมชน(ปัจจัยภายใน/นอกชุมชนที่จะส่งเสริมและสร้างโอกาสให้ชุมชน)

เรื่องที่เป็นโอกาส	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	ชุมชนควรจะสร้างโอกาสอย่างไร
-มีคลองสาธารณะประโยชน์ ที่เป็นต้นน้ำระยะทางยาว ตลอดหมู่บ้าน 6 ก.ม.	- สามารถทำการเกษตรได้ทุกฤดูกาล	- วางแผนการผลิต การเกษตรในพื้นที่ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
-มีป่าไม้ที่อยู่ในเขตอุทยาน แห่งชาติ	-ทำให้หมู่บ้านร่มรื่นเขียวชอุ่ม	-พัฒนาเป็นป่าชุมชน -อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม -สร้างจิตสำนึกการรักษป่า
-มีภาคีพัฒนาทั้งภาครัฐและ เอกชน	-เกิดการพัฒนาด้านต่างๆ	-ประสานแผนงาน/โครงการที่ เกี่ยวข้องกับภาคีต่างๆ -เชื่อมโยงและบูรณาการ แผนงาน/ โครงการ โดยภาคีพัฒนาร่วมกัน

ตารางที่ 4.9 ข้อจำกัดของชุมชน

ข้อจำกัด	มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร	จะแก้ไขข้อจำกัดอย่างไร
-องค์การบริหารส่วนตำบลมี งบประมาณสนับสนุนการ อาชีพจำกัด	- การพัฒนาไม่ต่อเนื่อง -กลุ่มอาชีพไม่ยั่งยืน	- ส่งเสริมกลุ่ม/องค์กรที่มีความพร้อมก่อน - เสนอขอรับงบประมาณจากแหล่งอื่น
- หมู่บ้านอยู่ห่างไกลอำเภอ	-หน่วยงาน/องค์กรขาดการ เชื่อมโยง -การเดินทางติดต่อไม่สะดวก	-หน่วยงานที่รับผิดชอบประสานและ ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง -ติดตั้งป้ายบอกเส้นทางจากอำเภอถึง หมู่บ้านอย่างชัดเจน
-ยังไม่มีโทรศัพท์สาธารณะ	-การสื่อสารไม่ทั่วถึง	-ขยายเขตโทรศัพท์สาธารณะ
-เป็นเขตติดต่อระหว่าง จังหวัด	-การพัฒนาไม่ครอบคลุมพื้นที่ -เป็นเส้นทางเสี่ยง	-จัดทำแผนงาน โครงการเชื่อมโยงระหว่าง อบต./อบจ. -จัดเวรยาม-สายตรวจในพื้นที่หมู่บ้าน

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระบบการผลิตทางการเกษตร

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ พิจารณาจากความคิดเห็นของ หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร 60 ครัวเรือน สมาชิกในครัวเรือนชุมชนในอำเภอวิหารแดง จังหวัด สระบุรี จำนวน 40 ครัวเรือนรวม 100 ตัวอย่างที่ทำการเกษตรผสมผสานและการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการแปลผลจากค่าสถิติที่ได้จากการวิเคราะห์ ค่าเฉลี่ย และร้อยละของการผลิตตามแนวทางการเกษตรผสมผสานในการศึกษาส่วนนี้มีการรายงานด้านระบบการทำฟาร์ม

(1) พื้นที่ดำเนินการระบบการผลิตทางการเกษตร

สภาพของดินและน้ำในแปลงเกษตรกรรมของเกษตรกรจะเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่กำหนดรูปแบบการเกษตรของเกษตรกร ซึ่งต้องพิจารณาใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเกษตรในแปลงที่ดินนั้น ๆ ในกรณีเกษตรผสมผสานจึงรวมถึงการพิจารณาสัดส่วนของพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ระบบการผลิตตลอดจนการจัดการดินและน้ำ

ตารางที่ 4.10 พื้นที่ดำเนินการเกษตรผสมผสานของแต่ละชุมชน

ชุมชน	พื้นที่ดำเนินการ (ไร่)
คลองเรือ	13.13
เจริญธรรม	13.96
วิหารแดง	14.58
หนองสรวง	15.01
เฉลี่ยทั้งอำเภอ	14.10

เกษตรกรในโครงการศึกษามีขนาดพื้นที่ดำเนินการโดยเฉลี่ย 14.10 ไร่ต่อราย (ตารางที่ 4.10) โดยเกษตรกรในชุมชนหนองสรวงมีขนาดพื้นที่ดำเนินการเฉลี่ยใหญ่สุดประมาณ 15.01 ไร่ รองลงมาเป็นเกษตรกรในชุมชนวิหารแดงขนาดประมาณ 14.58 ไร่ และชุมชนเจริญธรรมประมาณ 13.96 ไร่ ในขณะที่เกษตรกรในชุมชนคลองเรือมีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุดประมาณ 13.13 ไร่

เมื่อพิจารณาเป็นรายชุมชนแล้ว พบว่าเกษตรกรในชุมชนหนองสรวงจำนวน 11 ราย มีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุด 9.13 ไร่ และใหญ่ที่สุด 40.00 ไร่ ส่วนที่ชุมชนวิหารแดงเกษตรกร 14 ราย มีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุด 7.05 ไร่ และใหญ่ที่สุด 40.24 ไร่ สำหรับชุมชนเจริญธรรม เกษตรกรจำนวน 21 ราย มีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุด 6.00 ไร่ และใหญ่ที่สุด 20.00 ไร่ ส่วนที่ชุมชนคลองเรือ ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินการเฉลี่ยเล็กที่สุดนั้น มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการศึกษาจำนวน 14 ราย มีขนาดพื้นที่ดำเนินการเล็กที่สุด 5.17 ไร่ ใหญ่ที่สุด 18.44 ไร่

(2)ระบบการผลิต

ตารางที่ 4.11 ระบบการผลิตของเกษตรกรตัวอย่าง แยกรายชุมชน

ชุมชน	ระบบการผลิต
คลองเรือ	ข้าว-พืชหลังนา-พืชสวน-ปศุสัตว์
เจริญธรรม	ข้าว-พืชหลังนา-พืชสวน-ปศุสัตว์
วิหารแดง	ข้าว-พืชหลังนา-พืชสวน-ปศุสัตว์
หนองสรวง	ข้าว-พืชสวน-ปศุสัตว์

ระบบการผลิตของเกษตรกรตัวอย่างเป็นแบบไร่บางส่วนผสมในระบบพืช-ประมง-ปศุสัตว์ (ตารางที่ 4.11) มีเพียง 9 รายเท่านั้นที่ผลิตในระบบ พืช-ประมง ซึ่งเป็นเกษตรกรในชุมชนคลองเรือ 10 ราย ชุมชนเจริญธรรม 16 ราย และชุมชนวิหารแดง 12 ราย

การผลิตในระบบ พืช-ประมง-ปศุสัตว์ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมในรูปแบบ ข้าว-พืชสวน-ประมงและปศุสัตว์ ซึ่งชนิดของพืชที่ปลูกจะแตกต่างกันออกไปตามแต่ละชุมชนขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดในแต่ละท้องถิ่น เกษตรกรบางรายในชุมชนคลองเรือและชุมชนวิหารแดงมีกิจกรรมการผลิตในรูปแบบข้าว-ข้าว-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ เป็นการเน้นไปที่การปลูกข้าว ทั้งปีเพราะมีพื้นที่อยู่ในเขตชลประทานที่มีน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ เกษตรกรเหล่านี้จึงน่าจะก้าวหน้าเกินแนวคิดในการดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ ไปแล้ว อย่างไรก็ตามระบบการผลิตพืชของแต่ละชุมชนไม่แตกต่างกันมากนักมีเพียงชุมชนหนองสรวงเท่านั้นที่เน้นในเรื่องของไม้ผลและประมง โดยจัดสัดส่วนนี้ไว้มากกว่าชุมชนอื่น ๆ

สำหรับกิจกรรมด้านประมงนั้น เกษตรกรทุกรายได้เลี้ยงปลาในสระน้ำ โดยปลาทั้งหมดรับแจกจากกรมประมง ส่วนการปศุสัตว์นั้น ได้มีการเลี้ยงโคและไก่อย่างแพร่หลาย และมีบางรายที่มีการเลี้ยงสุกร

(3) การเชื่อมโยงการใช้ปัจจัยการผลิต

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจึงกล่าวได้ว่า เกษตรกรที่ดำเนินกิจกรรมในลักษณะเกษตรผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ มีผลได้สูงกว่าการดำเนินกิจกรรมในเชิงเดี่ยว หรือการปลูกข้าวแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นผลทำให้คุณภาพชีวิตของครอบครัวตนเองดีขึ้น จะเห็นได้ว่าเกษตรกรมีกิจกรรมเพิ่มขึ้น โดยสามารถนำน้ำจากสระมาใช้ในการเกษตรได้ตลอดทั้งปี ถึงแม้จะไม่ได้ให้แก่ข้าวก็ตาม โดยเฉพาะในเขตชุมชนคลองเรือและชุมชนเจริญธรรมทำให้มีการปลูกพืชมากขึ้น ส่วนชุมชนวิหารแดงและชุมชนหนองสรวง ถึงแม้ว่าการปลูกพืชจะไม่หลากหลายเช่นกับสองชุมชนดังกล่าว แต่ก็ยังมีกิจกรรมเพิ่มขึ้นเช่นกัน โดยชุมชนวิหารแดงใช้น้ำกับสวนไม้ผลและปลูกข้าวนาปรัง และชุมชนหนองสรวงใช้น้ำกับข้าวนาปรัง

ส่วนการใช้ปัจจัยการผลิตนั้นในเขตชุมชนคลองเรือมีการใช้ปุ๋ย และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะมีการปลูกพืชมากขึ้น แต่การใช้ปัจจัยการผลิตเหล่านั้นยังไม่ถูกต้องและเหมาะสมนัก กล่าวคือเกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิตนั้นไม่ถูกต้องกับชนิด เวลา ความต้องการของพืช อย่างไรก็ตามปัจจุบันเกษตรกรได้เริ่มหันมาใช้สมุนไพร ปุ๋ยหมักและปุ๋ยชีวภาพ หรือการปลูกพืชบำรุงดิน มากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่นาข้าวโดยเป็นการปลูกพืชหลังการทํานา ซึ่งพืชบำรุงดินที่ใช้ปลูกได้แก่พืชตระกูลถั่ว เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง โสน ปอเทือง เป็นต้น จะพบได้ในเขตชุมชนคลองเรือและชุมชนเจริญธรรม ซึ่งการดำเนินกิจกรรมข้างต้นเป็นการปลูกพืชที่เกื้อกูลกัน นอกจากจะเป็นการปรับปรุงดินแล้ว เกษตรกรยังสามารถลดค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อปุ๋ยลงได้

(4) เศรษฐกิจของชุมชน

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นจากเกษตรกรกับชุมชน และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการดำรงชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านทดลอง และแนวทางการดำเนินงานของโครงการขยายผลเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งรายละเอียดผลการวิจัยในแต่ละส่วนเป็นดังนี้

ระบบฟาร์มที่เกษตรกรดำเนินการส่วนหนึ่งได้กำหนดขึ้น โดยคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรดินและน้ำ อีกส่วนหนึ่งได้พิจารณาถึงผลตอบแทนเศรษฐกิจ ซึ่งจะมีผลต่อรายได้และความเป็นอยู่ของเกษตรกร นอกจากนี้พื้นฐานทางวัฒนธรรมสังคม ความสัมพันธ์ในครัวเรือน และชุมชนก็มีส่วนในการกำหนดระบบฟาร์มด้วย การศึกษาภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรในโครงการจะช่วยให้สามารถประเมินศักยภาพการพึ่งตนเองทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรได้ โดยได้คำนึงถึงตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ รายได้ ซึ่งจะวิเคราะห์จากการเปลี่ยนแปลงของรายได้และองค์ประกอบของค่าใช้จ่าย การมีหนี้สินและทรัพย์สินจะวิเคราะห์จากการเปลี่ยนแปลงสถานะหนี้สินและประเภทของทรัพย์สินที่มีอยู่ การพึ่งตนเองทางด้านอาหารจะพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายประเภทอาหารและการบริโภคผลผลิตในฟาร์ม การเรียนรู้จะพิจารณาถึงโอกาสในการพัฒนาและแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ รวมทั้งประสบการณ์กับเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ การมีส่วนร่วมจะวิเคราะห์ถึงบทบาทและความสัมพันธ์ของเกษตรกร การเรียนรู้จะพิจารณาถึงโอกาสในการพัฒนาและแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้รวมทั้งประสบการณ์กับเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะสมาชิกที่มีต่อครัวเรือนตนเอง เพราะชุมชน และประการสุดท้ายจะเป็นทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อโครงการเกษตรผสมผสานและเจ้าหน้าที่ชุมชนรัฐ

ตารางที่ 4.12 รายได้การเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี (หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี
คลองเรือ	54,124	59,390	72,178	61,897
เจริญธรรม	51,245	48,174	50,887	50,102
วิหารแดง	70,277	82,664	84,415	79,119
หนองสรวง	43,220	72,121	97,211	70,850
เฉลี่ย	54,886	63,229	72,171	63,429

ที่มา : จำนวนจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

ในส่วนของรายได้จะพิจารณาจากรายได้ทั้งหมด อันประกอบด้วยรายได้จากการเกษตรและนอกการเกษตร ตลอดจนรายจ่ายทั้งในและนอกการเกษตร ซึ่งจะใช้ในการวิเคราะห์รายได้สุทธิต่อไป จากตารางที่ 4.12 เห็นได้ว่ารายได้เงินสดการเกษตรเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามี 63,429 บาทต่อครัวเรือน รายได้ดังกล่าวส่วนใหญ่มาจากทางพืช รองลงมา คือ จากสัตว์

ตารางที่ 4.13 มูลค่าการเปลี่ยนแปลง รายได้การเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี (หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
	ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	5,266	12,789	18,054
เจริญธรรม	-3,071	2,713	-358
วิหารแดง	12,387	1,751	14,138
หนองสรวง	28,901	25,090	53,991
เฉลี่ย	8,343	8,942	17,285

ที่มา : จำนวนจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

เมื่อพิจารณาเป็นรายชุมชน พบว่า แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรายได้ดังกล่าวมีทิศทางที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยปีสุดท้ายมีรายได้ดังกล่าว มากกว่าปีแรก โดยที่ชุมชนหนองสรวงมีรายได้เพิ่มมากที่สุดถึง 53,991 บาท ซึ่งส่วนที่เพิ่มมากที่สุดคือ รายได้จากพืชอื่นๆ รองลงมา คือ ชุมชนคลองเรือและชุมชนวิหารแดงมีประมาณ 18,054 และ 14,138 บาทต่อครัวเรือนตามลำดับส่วนชุมชนเจริญธรรม เป็นเพียง ชุมชนเดียวที่

เกษตรกรมีรายได้การเกษตรลดลงประมาณ 357 บาทต่อครัวเรือน นอกจากนี้มีสิ่งที่น่าสนใจก็คือ ในชุมชนคลองเรือ ชุมชนวิหารแดงและชุมชนหนองสรวง ได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญดังรายละเอียดในตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.14 รายจ่ายการเกษตร รายชุมชน (หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ชนิดพืช						ชนิดสัตว์					อื่นๆ	รวมทั้ง หมด
	ข้าว	ไม้ผล	ผัก	พืชไร่	อื่นๆ	รวม	สัตว์ น้ำ	สัตว์ ปีก	โค กระบือ	อื่นๆ	รวม		
คลองเรือ	1,762	358	387	1,509	6,039	10,055	1,961	1,360	838	6,444	10,603	15,912	36,570
เจริญธรรม	1,511	575	647	188	4,135	7,056	1,335	1,278	3,868	4,723	11,404	8,687	27,147
วิหารแดง	9,182	2,444	3,943	835	3,176	19,580	4,314	1,906	8,060	3,498	17,779	4,530	41,889
หนองสรวง	1,129	2,657	293	132	4,030	8,242	1,273	295	631	35,125	37,324	5,055	50,637
รวมเฉลี่ย	3,289	1,342	1,291	637	4,336	10,896	2,235	1,263	3,545	10,413	17,456	8,737	37,092

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2556

เมื่อพิจารณาทางด้านรายจ่ายการเกษตรจากตารางที่ 4.14 เห็นได้ว่ารายจ่ายเงินสดการเกษตรของเกษตรกรเฉลี่ย 3 ปี ที่ศึกษามี 37,092 บาท ต่อครัวเรือน รายจ่ายดังกล่าวส่วนใหญ่มาจากทางสัตว์ รองลงมาคือ ทางพืช คิดเป็นร้อยละ 47.06 และ 29.37 ของรายจ่ายเงินสดการเกษตรทั้งหมดตามลำดับ อย่างไรก็ตาม เฉพาะชุมชนคลองเรือรายจ่ายอื่นๆ ซึ่งได้แก่ ค่าจ้างแรงงานเกษตร และค่าเครื่องมืออุปกรณ์การเกษตรค่อนข้างสูงประมาณร้อยละ 44 ของรายจ่ายในชุมชนคลองเรือ รายจ่ายทางสัตว์ ส่วนใหญ่มาจากโค กระบือ สัตว์น้ำ และสัตว์ปีก คิดเป็นร้อยละ 9.56 6.03 และ 3.41 อย่างไรก็ตามรายจ่ายของสัตว์อื่นๆ สูงมากประมาณร้อยละ 36.73 ซึ่งได้แก่ ค่าอาหารสัตว์ และค่ายาสัตว์ รายจ่ายทางพืช ส่วนใหญ่มาจากข้าว รองลงมาค่อนข้างสูงประมาณร้อยละ 4.4 ของรายจ่ายในชุมชนคลองเรือ คือ ไม้ผล พืชผัก และพืชไร่ ประมาณร้อยละ 8.87 3.62 3.48 และ 1.72 ของรายจ่ายเงินสดการเกษตรทั้งหมด ตามลำดับ เช่นเดียวกับกรณี สัตว์รายจ่ายพืชอื่นๆ สูงถึงประมาณร้อยละ 15.30

ตารางที่ 4.15 รายจ่ายการเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี
คลองเรือ	34,666	37,306	37,737	36,570
เจริญธรรม	27,208	25,752	28,480	27,147
วิหารแดง	35,614	51,098	38,955	41,889
หนองสรวง	24,872	63,993	63,047	50,637
เฉลี่ย	30,481	41,373	39,421	37,092

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

เมื่อพิจารณาเป็นรายชุมชนพบว่าชุมชนหนองสรวงมีรายจ่ายการเกษตรมากที่สุด รองลงมาคือ ชุมชนวิหารแดง ชุมชนคลองเรือ และชุมชนเจริญธรรม ตามลำดับ โดยที่ชุมชนหนองสรวงมีรายจ่ายเงินสดการเกษตรเพิ่มมากที่สุด ประมาณ 50,637 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มขึ้นทางด้านรายจ่ายทางด้านสัตว์อื่นๆ รองลงมาคือชุมชนวิหารแดงและชุมชนคลองเรือ มีประมาณ 41,889 และ 36,570 บาทต่อครัวเรือน ตามลำดับ ส่วนชุมชนเจริญธรรม เกษตรกรมีรายจ่ายการเกษตรต่ำที่สุดประมาณ 27,147 บาทต่อครัวเรือน

ตารางที่ 4.16 มูลค่าการเปลี่ยนแปลงรายจ่ายการเกษตรรายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี

ชุมชน	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
	ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	2,640	432	3,071
เจริญธรรม	-1,456	2,728	1,272
วิหารแดง	15,484	-12,143	3,341
หนองสรวง	39,121	-919	38,175
เฉลี่ย	10,892	-1,952	8,940

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

โดยภาพรวมรายจ่ายดังกล่าวมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นแล้วลดลง จากตารางที่ 4.16 เมื่อทำการเปรียบเทียบรายจ่ายดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่ทำการศึกษ พบว่า เพิ่มขึ้นประมาณ 8,940 บาทต่อครัวเรือนหรือประมาณ ร้อยละ 29.33

ตารางที่ 4.17 รายได้นอกฟาร์ม รายชุมชน

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	รับจ้างทาง การเกษตร	รับจ้างนอก การเกษตร	ค้าขาย	ลูกให้	อื่นๆ	รวมทั้งหมด
คลองเรือ	0	23,261	8,654	1,833	43,347	77,096
เจริญธรรม	250	13,871	9,621	10,442	21,347	55,530
วิหารแดง	10,648	39,584	48,358	1,574	26,036	126,200
หนองสรวง	1,608	11,590	28,022	1,712	59,234	102,165
รวมเฉลี่ย	2,867	21,643	21,807	4,764	34,520	85,602
ร้อยละ	3.35	25.28	25.48	5.56	40.33	100.00

ที่มา : จำนวนมาจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

เกษตรกรยังมีรายได้เงินสดนอกฟาร์มโดยเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษาประมาณ 85,602 บาทต่อครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ได้มาจากการค้าขาย ร้อยละ 25.48 รองลงมา คือ รายได้จากการรับจ้างนอกการเกษตร จากลูกให้ และจากการรับจ้างทางการเกษตร มีร้อยละ 25.28 5.57 และ 3.35 ของรายได้เงินสดนอกฟาร์มทั้งหมด ตามลำดับ ดังจะเห็นได้จากตารางที่ 4.17 เมื่อพิจารณาเป็นรายชุมชน พบว่า เกษตรกรชุมชนวิหารแดงมีรายได้ดังกล่าวมากที่สุด (รับจ้างนอกการเกษตร, ค้าขาย) รองลงมา คือ ชุมชนหนองสรวง ชุมชนคลองเรือ และชุมชนเจริญธรรม

ตารางที่ 4.18 รายได้นอกฟาร์ม รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี
คลองเรือ	62,360	82,024	86,903	77,096
เจริญธรรม	39,888	59,026	67,678	55,530
วิหารแดง	71,195	119,811	187,594	126,200
หนองสรวง	73,809	131,910	100,777	102,165
เฉลี่ย	58,655	91,937	106,212	85,602

ที่มา : จำนวนจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

จากตารางที่ 4.18 เห็นได้ว่ามีทิศทางเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ย พบว่า เพิ่มขึ้นทุกชุมชนประมาณ 85,602 บาท หรือประมาณร้อยละ 75.71 โดยชุมชนวิหารแดงเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ ชุมชนหนองสรวง ชุมชนคลองเรือ และชุมชนเจริญธรรม ตามลำดับ

ตารางที่ 4.19 รายได้นอกฟาร์ม รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
	ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	19,664	4,879	24,543
เจริญธรรม	19,138	8,652	27,790
วิหารแดง	48,617	67,783	116,400
หนองสรวง	58,101	-31,133	26,968
เฉลี่ย	33,282	14,275	47,557

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรายได้เงินสดดังกล่าวมีทิศทาง ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากตารางที่ 4.19 เมื่อเปรียบเทียบรายได้ดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่เข้าร่วมศึกษา พบว่า เพิ่มขึ้นทุกชุมชน ประมาณ 47,557 บาทต่อครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 81.08 โดยชุมชนวิหารแดงมีรายได้ดังกล่าวเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือ ชุมชนเจริญธรรม ชุมชนหนองสรวง และชุมชนคลองเรือ

ตารางที่ 4.20 รายจ่ายนอกการเกษตร รายชุมชน (หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ประเภทค่าใช้จ่าย (บาท)											
	อาหาร	เครื่อง	รักษา	สุข	การ	เชื้อ	เครื่อง	บุหรี	พิธี	อื่นๆ	รวม	รวมตั้ง
	ร	นุ่งห่ม		ภัณฑ์	ศึกษา	เพลิงฯ	ดื่มฯ	ฯ	กรรม		ทั้งหมด	จำเป็น
คลองเรือ	1,432	1,448	1,370	1,286	5,002	1,736	578	1,288	609	44,458	72,094	25,161
เจริญธรรม	8,066	993	1,032	1,684	3,743	1,972	975	591	2,794	17,873	39,723	17,489
วิหารแดง	14,054	1,388	1,416	3,187	10447	4,238	2,793	1,435	3,362	69,154	111,474	34,730
หนองสรวง	20,605	2,058	1,292	1,509	5,915	1,542	842	789	2,787	35,673	73,012	32,921
รวมเฉลี่ย	13,222	1,386	1,248	1,910	5,999	2,367	1,282	987	2,415	39,305	70,121	26,131
ร้อยละ	18.86	1.98	1.78	2.72	8.56	3.38	1.83	1.41	3.44	56.05	100.00	37.27

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2555/56

หมายเหตุ : ประเภทค่าใช้จ่ายประเภทอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็น ค่ารถเดินทาง ค่าโทรศัพท์มือถือ ค่าประกันชีวิต เป็นต้น

จากตารางที่ 4.20 มีรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตรซึ่งโดยเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามีประมาณ 70,121 บาท ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายค่าอาหาร ประมาณร้อยละ 42.90 รองลงมา คือ รายจ่ายด้านการศึกษา ด้านพิธีกรรม ด้านเชื้อเพลิง ด้านสุขภาพด้านเครื่องนุ่งห่ม ด้านเครื่องดื่ม และด้านรักษาโรคประมาณร้อยละ 9.65 3.44 2.72 1.98 1.83 และ 1.78 ของรายจ่ายเงินสด นอกการเกษตรทั้งหมดตามลำดับ ทุกชุมชนจะมีค่าใช้จ่ายด้านอาหารและการศึกษามากที่สุด โดยชุมชนวิหารแดง มีรายจ่ายเงินสดดังกล่าวค่อนข้างมาก รองลงมา คือ ชุมชนหนองสรวง ชุมชนคลองเรือ และชุมชนเจริญธรรม เมื่อพิจารณารายจ่ายดังกล่าวเฉพาะสิ่งจำเป็น พบว่า มีประมาณร้อยละ 33.89 ของรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร (ตารางที่4.20)

ตารางที่ 4.21 รายจ่ายนอกการเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง (หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี
คลองเรือ	64,656	80,439	71,188	72,094
เจริญธรรม	29,813	38,931	50,424	39,723
วิหารแดง	60,225	111,471	162,728	111,474
หนองสรวง	52,728	88,366	77,942	73,012
เฉลี่ย	49,240	74,605	86,518	25,365

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

จากตารางที่ 4.21 เห็นได้ว่ามีทิศทางเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบรายจ่ายเฉลี่ย พบว่า เพิ่มขึ้นทุกชุมชนประมาณ 25,365 บาท หรือประมาณร้อยละ 75.71 โดยชุมชนวิหารแดงเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ ชุมชนหนองสรวง ชุมชนเจริญธรรม และชุมชนคลองเรือ ตามลำดับ

ตารางที่ 4.22 รายจ่ายนอกการเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง (หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
	ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	15,782	-9251	6,532
เจริญธรรม	9,118	11,493	20,611
วิหารแดง	51,246	51,257	102,503
หนองสรวง	35,639	-10,424	25,214
	25,365	11,913	37,278

ที่มา : จำนวนจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงรายจ่ายดังกล่าวจากตารางที่ 4.20 เห็นได้ว่ามีทิศทางเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเปรียบเทียบรายจ่ายดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่ทำการศึกษา พบว่า เพิ่มขึ้นทุกชุมชนประมาณ 37,278 บาท หรือประมาณร้อยละ 75.71 โดยชุมชนวิหารแดงเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ ชุมชนหนองสรวง ชุมชนเจริญธรรม และชุมชนคลองเรือ ตามลำดับ

ตารางที่ 4.23 รายได้สุทธิครัวเรือน รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	81,718	108,238	122,161	104,039	26,520	13,923	40,444
เจริญธรรม	63,923	81,358	90,085	78,456	17,435	8,727	26,162
วิหารแดง	105,858	168,691	187,465	154,005	62,834	18,773	81,607
หนองสรวง	92,157	115,920	135,196	114,424	23,763	19,276	43,039
เฉลี่ย	83,036	114,344	128,562	108,647	31,308	14,218	45,526

ที่มา : จำนวนจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน = (รายได้เงินสดในฟาร์ม-รายจ่ายเงินสดในฟาร์ม)+(รายได้เงินสดนอกเกษตร)

โดยรวมแล้วเกษตรกรมีรายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษาประมาณ 108,647 บาทต่อครัวเรือน โดยทุกเดือนทุกชุมชนมีค่าดังกล่าวเป็นบวก ตารางที่ 4.21 ได้แสดงให้เห็นว่ารายได้ทั้งหมดของฟาร์มเกษตรกรมีมากกว่า ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของฟาร์ม เกษตรกรชุมชนวิหารแดงมีรายได้ดังกล่าวมากที่สุด รองลงมาคือ ชุมชนหนองสรวง ชุมชนคลองเรือ และชุมชนเจริญธรรม แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรายได้เงินสดครัวเรือนสุทธิตั้งแต่ปีที่ 1 ถึงปีที่ 3 มีทิศทางที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากตารางที่ 4.21 เมื่อเปรียบเทียบรายได้ดังกล่าวปีแรกที่เข้าร่วมการศึกษากับปีสุดท้าย พบว่า เพิ่มขึ้นทุกชุมชนประมาณ 45,526 บาทต่อครัวเรือนหรือประมาณร้อยละ 54.83 โดยชุมชนวิหารแดง เพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ ชุมชนหนองสรวง ชุมชนคลองเรือ และชุมชนเจริญธรรม ตามลำดับ

ตารางที่ 4.24 เงินออม รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	17,019	29,002	50,796	32,272	11,983	21,795	33,777
เจริญธรรม	33,810	42,497	39,796	38,701	8,687	-2,701	5,986
วิหารแดง	45,633	31,146	55,570	44,116	-14,487	24,423	9,937
หนองสรวง	39,429	51,671	57,122	49,407	12,242	5,452	17,693
เฉลี่ย	33,681	38,381	49,220	40,427	4,700	10,838	15,539

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

เงินสดออม = รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน - รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างศึกษาจะมีเงินสดออมเฉลี่ย 3 ปี 40,424 บาทต่อครัวเรือน โดยทุกปีมีค่าดังกล่าวเป็นบวก ตารางที่ 4.24 แสดงให้เห็นว่ารายได้สุทธิของเกษตรกรมีค่ามากกว่าค่าใช้จ่ายทั้งหมด ชุมชนหนองสรวงเป็นชุมชนที่มีเงินออมมากที่สุด รองลงมา คือ ชุมชนวิหารแดง ชุมชนเจริญธรรม และชุมชนคลองเรือ โดยเงินออมมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากตารางที่ 4.24 เมื่อเปรียบเทียบเงินสดออมปีแรกกับปีสุดท้ายที่ทำการศึกษา พบว่าเพิ่มขึ้นทุกชุมชนประมาณ 15,539 บาทต่อครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 46.14 โดยชุมชนคลองเรือเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมา คือ ชุมชนหนองสรวง ชุมชนวิหารแดง และชุมชนเจริญธรรม

ตารางที่ 4.25 ทรัพย์สินการเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	1,415,004	1,240,147	1,348,140	1,334,430	-174,857	107,993	-66,864
เจริญธรรม	594,501	685,797	720,583	666,960	91,296	34,786	126,082
วิหารแดง	1,182,777	1,209,949	1,236,035	1,209,587	27,171	26,086	53,257
หนองสรวง	727,615	757,221	774,374	753,070	29,606	17,152	46,758
เฉลี่ย	947,620	950,542	997,147	965,103	2,922	46,605	49,526

ที่มา : คำนวณจากแบบสำรวจทรัพย์สินและหนี้สินเกษตรกรปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

ทรัพย์สินมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เมื่อเปรียบเทียบกับแสดงในตารางที่ 4.25 มูลค่าทรัพย์สินเกษตรกรปีแรกกับปีสุดท้ายที่ศึกษาพบว่า เพิ่มขึ้นประมาณ 49,526 บาทต่อครัวเรือนหรือประมาณร้อยละ 5.23

ตารางที่ 4.26 หนี้สินการเกษตร รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	99,044	95,914	81,443	92,134	-3,130	-17,611	-35,222
เจริญธรรม	80,819	100,579	90,500	90,633	19,760	-45,301	9,681
วิหารแดง	94,357	139,636	113,464	115,819	45,279	-26172	19,107
หนองสรวง	35,548	71,364	71,909	59,607	35,815	545	36,361
เฉลี่ย	79,931	103,248	90,337	91,172	23,317	-12,911	10,406

ที่มา : คำนวณจากแบบสำรวจทรัพย์สินและหนี้สินเกษตรกรปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

หนี้สินเกษตรกรเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามี ประมาณ 91,172 บาทต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) รองลงมา คือ กองทุนหมู่บ้าน ธนาคารออมสิน สหกรณ์ และ กองทุนการศึกษา ประมาณร้อยละ 60.14 7.36 5.64 4.92 และ 4.57 ของมูลค่าหนี้สินทั้งหมด ตามลำดับ อย่างไรก็ตามการกู้เงินกองทุนหมู่บ้านและธนาคารออมสินมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาตลอด เมื่อพิจารณาเป็นราย

ชุมชน พบว่า ชุมชนวิหารแดงมีหนี้สินมากที่สุด รองลงมา คือ ชุมชนคลองเรือ ชุมชนเจริญธรรม และชุมชนหนองสรวง ดังแสดงในตารางที่ 4.26 โดยหนี้สินมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่เพิ่มขึ้นแล้ว ลดลง เปรียบเทียบมูลค่าหนี้สินปีแรกกับปีสุดท้ายที่ศึกษา พบว่า เพิ่มขึ้นประมาณ 10,406 บาทต่อครัวเรือน หรือประมาณร้อยละ 13.02 รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 4.26 ซึ่งเพิ่มสูงกว่าอัตราการเพิ่มของทรัพย์สินค่อนข้างมาก อันจะมีผลต่อฐานะความมั่นคงของครัวเรือนซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป

ตารางที่ 4.27 อัตราส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินการเกษตร รายชุมชน

ชุมชน	ทรัพย์สินทั้งหมด	หนี้สินทั้งหมด	อัตราส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สิน (Net Capital : NCR)
คลองเรือ	1,334,430	92,134	14.48
เจริญธรรม	666,960	90,633	7.36
วิหารแดง	1,209,587	115,819	10.44
หนองสรวง	753,070	59,607	12.63
รวมเฉลี่ย	965,103	91,172	10.59

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม)ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

$$\text{อัตราส่วนทรัพย์สินต่อหนี้สินการเกษตร} = \text{ทรัพย์สินทั้งหมด} \div \text{หนี้สินทั้งหมด}$$

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ฐานะความมั่นคงของครัวเรือนเกษตร จากตารางที่ 4.27 โดยพิจารณาจากค่าอัตราส่วนทรัพย์สินทั้งหมดต่อหนี้สินทั้งหมด (Net Capital ratio : NCR) อัตราส่วนนี้จะเป็นตัววัดที่สำคัญมาก ซึ่งหากค่า NCR น้อยกว่าหนึ่งแสดงถึงฐานะและความมั่นคงของครัวเรือนเกษตรกรไม่มั่นคงและจะต้องเพิ่มความระมัดระวังเป็นพิเศษไม่ควรก่อหนี้เพิ่มมากขึ้น และจากผลการศึกษาพบว่าโดยเฉลี่ยเกษตรกร 100 ราย มีค่าดังกล่าวเฉลี่ย 10.59 ซึ่งถือว่าดีเพราะมีทรัพย์สินมากกว่าหนี้สินถึง 10.59 เท่า โดยชุมชนคลองเรือมีฐานะความมั่นคงของครัวเรือนเกษตรมีมากกว่าชุมชนอื่น รองลงมา ชุมชนหนองสรวง ชุมชนวิหารแดง และชุมชนเจริญธรรม ตามลำดับ จากตารางที่ 4.25 เมื่อเปรียบเทียบค่าดังกล่าวปีพบว่า ชุมชนคลองเรือและชุมชนเจริญธรรมมีค่าดังกล่าวเพิ่มขึ้นแสดงว่ามีฐานะความมั่นคงดีขึ้น ส่วนชุมชนวิหารแดงและชุมชนหนองสรวง มีค่าอัตราดังกล่าวลดลงแสดงถึงว่าฐานะความมั่นคงของครัวเรือนเกษตรเริ่มไม่ดี ดังนั้น หากเกษตรกรต้องการที่จะมีฐานะความมั่นคงของครัวเรือนสูงขึ้น เกษตรกรควรระมัดระวังหรือควรลดการกู้ยืม

ในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตรหรือคอก่อนนี้สินที่ไม่จำเป็นขึ้นมาใหม่ก็จะทำให้มีฐานะ
มั่นคงมากขึ้น

(5) ความมั่นคงทางด้านอาหาร

มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภคเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษา จากตารางที่ 4.27 พบว่ามีประมาณ 11,821 บาทต่อ
ครัวเรือน

ตารางที่ 4.28 มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง
(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	12,645	13,313	10,962	12,306	668	-2,351	-1,683
เจริญธรรม	17,583	14,080	15,432	15,698	-3,503	1,351	-2,151
วิหารแดง	8,864	8,698	9,967	9,177	-166	1,269	1,103
หนองสรวง	7,773	6,930	6,793	7,166	-843	-137	-980
เฉลี่ย	12,598	11,335	11,530	11,821	-1,263	195	-1,068

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

ผลผลิตบริโภคส่วนใหญ่ คือ ข้าว ปลา พืชผัก ผลไม้ ไข่ และพืชไร่ เมื่อพิจารณาเป็นรายชุมชน
พบว่า ชุมชนเจริญธรรมมีมูลค่าดังกล่าวมากที่สุด รองลงมา คือ ชุมชนคลองเรือ ชุมชนวิหารแดงและชุมชน
หนองสรวง เมื่อพิจารณาเป็นรายเดือน พบว่า ดังแสดงไว้ในตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.29 มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค รายชุมชน

(หน่วย : บาทต่อครัวเรือน)

ชุมชน	ประเภทผลผลิต (บาท)										
	ข้าว	ผลไม้	ผัก	ปลา	ไข่	เป็ด	ไข่ไก่	ไข่เป็ด	พืชไร่	อื่นๆ	รวม
คลองเรือ	6,343	1,083	1,427	1,060	289	0	23	52	60	1,969	12,306
เจริญธรรม	7,084	1,495	1,514	2,208	1,272	226	268	113	208	1,310	15,698
วิหารแดง	4,911	1,004	850	1,227	759	32	35	91	53	214	9,177
หนองสรวง	2,918	1,276	1,090	787	611	13	89	22	237	122	7,166
รวมเฉลี่ย	5,640	1,244	1,267	1,451	802	89	123	77	143	990	11,821
ร้อยละ	47.71	10.53	10.67	12.27	6.78	0.75	1.04	0.65	1.21	8.38	100.00

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2555/56

อัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโกค = (มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโกค) ÷ (มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโกค + ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร)

เมื่อพิจารณาความมั่นคงด้านอาหารจากอัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มมาบริโกค ที่ได้มาจากการนำมูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโกค หาค่าด้วย ผลรวมของมูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโกคกับค่าใช้จ่ายด้านอาหารค่าเฉลี่ย 3 ปีที่ศึกษามีประมาณร้อยละ 49.32 ดังปรากฏในตารางที่ 4.29 เมื่อพิจารณาเป็นรายชุมชน พบว่า ชุมชนเจริญธรรมมีอัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโกคมากที่สุดประมาณร้อยละ 64.88 รองลงมาคือ ชุมชนคลองเรือ ชุมชนวิหารแดง และชุมชนหนองสรวง มีร้อยละ 49.05 40.45 และ 31.23 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.30 อัตราการใช้ผลผลิตในฟาร์มบริโกค รายชุมชน เฉลี่ย 3 ปี และมูลค่าการเปลี่ยนแปลง (หน่วย : ร้อยละ)

ชุมชน	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	เฉลี่ย 3 ปี	มูลค่าเปลี่ยนแปลง (ปีต่อปี)		
					ปี 2 : ปี 1	ปี 3 : ปี 2	ปี 3 : ปี 1
คลองเรือ	50.93	49.11	47.10	49.05	-1.82	-2.01	-3.83
เจริญธรรม	70.93	63.71	60.01	64.88	-7.22	-3.70	-10.92
วิหารแดง	42.66	42.16	36.53	40.45	-0.50	-5.63	-6.13
หนองสรวง	31.29	30.12	32.29	31.23	-1.17	2.17	1.00
เฉลี่ย	52.40	49.12	46.44	49.32	-3.28	-2.68	-5.96

ที่มา : คำนวณจากแบบบันทึกรายได้ รายจ่ายเกษตรกร (บัญชีฟาร์ม) ปี 2554, ปี 2555, ปี 2556

ตารางที่ 4.30 แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอัตราดังกล่าวมีทิศทางที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง เปรียบเทียบอัตราดังกล่าวปีแรกกับปีสุดท้ายที่ศึกษาพบว่ามีค่า ลดลงร้อยละ 5.96 โดยชุมชนหนองสรวงมีอัตราดังกล่าวเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 1.00 ส่วนชุมชนอื่นๆ มีอัตราดังกล่าวลดลง

(6) การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร

เกษตรกรและสมาชิกครัวเรือนมีโอกาสดูแลเรียนรู้มากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งได้รับข้อมูลข่าวสารการผลิตการตลาดมากขึ้น เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการประมาณ ร้อยละ 50 เป็นวิทยากรในการบรรยายและถ่ายทอดวิชาการและเทคนิคการปฏิบัติกิจกรรมการเกษตรในไร่นา แปลงเกษตรผสมผสานของเกษตรกรมากกว่า ร้อยละ 70 ใช้เป็นจุดศึกษาดูงาน เรียนรู้ และถ่ายทอดวิชาการเกษตรกรได้รับคำแนะนำและเยี่ยมชมเยียนจากเจ้าหน้าที่ชุมชนรัฐของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และได้รับการฝึกอบรม ถ่ายทอด เรียนรู้ทัศนศึกษาและดูงานเกษตรผสมผสานหรือการสัมมนาหลังจากเข้าร่วมโครงการ

(7) การมีส่วนร่วม

เกษตรกรส่วนใหญ่ถึงแม้ว่าจะต้องใช้เวลาทั้งปีในไร่นาของตนแต่ก็ยังมีส่วนร่วมในท้องถิ่นและชุมชน ด้านสาธารณสุข ด้านศาสนา ด้านอนามัย ด้านการเกษตร และด้านการพัฒนาชุมชน โดยร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติดำเนินงาน ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ

เกษตรกรมากกว่าครึ่งมีบทบาทหน้าที่สัมพันธ์กับชุมชน ส่วนใหญ่มีหน้าที่เป็นสมาชิกคณะกรรมการหมู่บ้าน เกษตรกรเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนเกือบทุกราย ส่วนใหญ่เข้าร่วมเป็นกรรมการในกิจกรรมด้านศาสนา รองลงมาเป็นกิจกรรมในเทศกาลต่างๆ เกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนเป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ โดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นนิติบุคคล

สำหรับในระดับครัวเรือนทั้งในด้านที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรทั้งด้านการผลิตการตลาดและการแปรรูป ส่วนใหญ่เป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างเกษตรกรและคู่สมรส โดยมีสมาชิกในครัวเรือนบางคนมีส่วนร่วมด้วย ส่วนการดำรงชีวิตทั่วไปนั้น เกษตรกรเกือบทุกรายยังมีส่วนในการอบรมสั่งสอนและให้คำปรึกษากับลูกหลาน รวมทั้งการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวด้วย

(8) ทัศนคติต่อโครงการเกษตรผสมผสานและเจ้าหน้าที่รัฐ

เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการเกษตรผสมผสาน โดยให้ความเห็นว่าการผลิตตามแนวเกษตรผสมผสานเป็นแนวทางที่ทำให้เกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเกษตรกรอื่นควรเปลี่ยนแนวทางการผลิตโดยใช้แนวทางเกษตรผสมผสาน เกษตรกรที่ร่วมโครงการมีความพึงพอใจในระดับค่อนข้างมากที่ส่วนราชการได้ให้การสนับสนุนการจัดทำโครงการและการได้มีส่วนร่วมทำงานตามขั้นตอนต่างๆ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ชุมชนรัฐ

สรุป

(1) เกษตรกรถึงแม้จะมีรายได้จากการเกษตรเพิ่มขึ้นทุกปี แต่รายจ่ายนอกการเกษตรก็ได้เพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก ทำให้รายได้จากการเกษตรเพียงอย่างเดียวไม่สามารถครอบคลุมรายจ่ายทั้งหมดได้ เกษตรกรมีรายได้นอกฟาร์มมาช่วยเป็นส่วนใหญ่ที่เพิ่มให้รายได้โดยรวมมีมากเพียงพอต่อการใช้จ่ายทั้งหมด และมีเงินออมด้วย

(2) เมื่อพิจารณาถึงฐานะความมั่นคงของครัวเรือนเกษตรกรแล้ว ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น แต่ในขณะเดียวกันมูลค่าหนี้สินก็เพิ่มขึ้นด้วยในอัตราที่สูงกว่า ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อฐานะความมั่นคงในอนาคตได้หากหนี้สินนั้นไม่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจ

(3) ถึงแม้ว่าผลผลิตทางการเกษตรส่วนหนึ่งจะนำมาบริโภคภายในครัวเรือน แต่ก็ยังมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่ค่าใช้จ่ายทางด้านอาหารมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจมีผลต่อความมั่นคงทางด้านอาหารในอนาคตหากการใช้จ่ายเพื่ออาหารไม่พิจารณาให้เหมาะสม

(4) เกษตรกรมีโอกาสดูแลและแลกเปลี่ยนข้อมูล รวมทั้งประสบการณ์กับผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ตลอดจนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สำหรับในครัวเรือนเกษตรกรเองสมาชิกในครัวเรือนก็มีโอกาสร่วมการตัดสินใจกิจกรรมต่างๆ โดยรวมแล้วเกษตรกรจึงมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการเกษตรผสมผสาน

4.3 แนวทางการขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน

การศึกษาในส่วนนี้ เป็นการศึกษาแนวปฏิบัติการขยายผลของกลุ่มเกษตรกรชุมชนต้นแบบ ใน 5 ด้าน คือด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากร ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ โดยผู้ที่ประเมินศักยภาพการขยายผลของกลุ่มส่วนใหญ่ร้อยละ 68.33 เป็นคณะกรรมการกลุ่ม รองลงมาคือ ประธาน/รองประธานของกลุ่มร้อยละ 20.00 และร้อยละ 11.00 เป็นสมาชิกกลุ่ม ผลการศึกษาจะเป็นคำตอบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3

ตารางที่ 4.31 แนวปฏิบัติการขยายผล

ด้าน	แนวปฏิบัติการขยายผล	
	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. เศรษฐกิจ	3.80	0.86
2. สังคม	4.12	0.78
3. ทรัพยากร	4.15	0.76
4. เทคโนโลยี	3.81	0.75
5. จิตใจ	4.28	0.60

แนวปฏิบัติการขยายผลพิจารณาเกณฑ์การวัด 5 ระดับ ตาม Likert Scale ของชุมชนต้นแบบสู่กลุ่มเกษตรกร ให้มีแนวปฏิบัติการขยายผลด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี ด้านสังคม และด้านทรัพยากร อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ 3.80 , 3.81, 4.12 และ 4.15 ตามลำดับ โดยมีทางด้านจิตใจสูงที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.28

ตารางที่ 4.32 ระดับแนวปฏิบัติการขยายผลของชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามด้านต่างๆ

ประเด็นการขยายผล	ร้อยละของแนวปฏิบัติการขยายผลของกลุ่ม					ค่าเฉลี่ย	S.D.	ลำดับ ที่
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก			
1. ด้านเศรษฐกิจ								
1.1 อบรมธุรกิจทำให้สมาชิกมีรายได้มากขึ้น	37.29	50.85	11.86	0.00	0.00	4.25	0.66	1
1.2 การอบรมทำให้สมาชิกมีเงินออมเพิ่มขึ้น	30.00	53.33	13.33	1.67	1.67	4.08	0.81	2
1.3 การจัดซื้อปัจจัยการผลิตให้สมาชิก	27.12	37.29	22.03	10.17	3.39	3.75	1.08	3
1.4 อบรมแปรรูปเป็นธุรกิจชุมชน	30.51	32.20	16.95	15.25	5.08	3.68	1.21	4
1.5 รวมกลุ่มกันขายผลผลิตผ่านชุมชน	29.31	24.14	17.24	17.24	12.07	3.41	1.39	5
1.6 การรวมกลุ่มมีอำนาจต่อรองราคาได้	42.37	16.95	15.25	16.95	8.47	3.68	1.40	4
รวม	-	-	-	-	-	3.8025	0.867	
2. ด้านสังคม								
2.1 มีผู้นำกลุ่มประสานงานช่วยเหลือสมาชิก	48.33	28.33	16.67	1.67	5.00	4.13	1.08	4
2.2 ชุมชน จัดตั้งเงินกองทุนไว้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นสวัสดิการให้สมาชิกกู้ยืม	45.00	23.33	20.00	8.33	3.33	3.98	1.14	5
2.3 ในชุมชนมีผู้นำช่วยกันระดมความคิดและนำความคิดนั้นมาพัฒนาท้องถิ่น	51.67	25.00	20.00	3.33	0.00	4.25	0.89	2
2.4 ชุมชน จัดฝึกอบรมเพื่อให้รับทราบเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น การถนอมอาหาร	37.93	29.31	22.41	8.62	1.72	3.93	1.06	6
2.5 ชุมชน มีแหล่งรับรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เช่น ศูนย์การเรียนรู้/ห้องสมุด	49.15	28.81	13.56	6.78	1.69	4.17	1.02	3
2.6 สร้างเครือข่ายร่วมมือกับชุมชนอื่น	56.36	29.09	10.91	3.64	0.00	4.38	0.83	1
รวม	-	-	-	-	-	4.12	0.78	

ตารางที่ 4.32 (ต่อ)

ประเด็นการขยายผล	แนวปฏิบัติการขยายผลของกลุ่ม					ค่าเฉลี่ย	S.D.	ลำดับ ที่
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย มาก			
3. ด้านทรัพยากร								
3.1 อบรมนำวัสดุคืบที่มีในท้องถิ่นมาใช้ใน การดำเนินชีวิตประจำวัน	45.76	38.98	8.47	5.08	1.69	4.22	0.93	2
3.2 อบรมนำเศษวัสดุเหลือใช้มาทำเป็นปุ๋ย	56.67	26.67	11.67	3.33	1.67	4.33	0.93	1
3.3 ใช้แรงงานในท้องถิ่นในการทำธุรกิจ	44.83	24.14	15.52	8.62	6.90	3.91	1.26	5
3.4 อบรมการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ	61.67	23.33	8.33	0.00	6.67	4.33	1.10	1
3.5 ทรัพยากรธรรมชาตินำกลับมาใช้ใหม่	40.68	28.81	18.64	8.47	3.39	3.95	1.12	4
3.6 อบรมบุตรหลานให้มีความรักทรัพยากร	48.33	26.67	13.33	10.00	1.67	4.10	1.08	3
รวม	-	-	-	-	-	4.15	0.76	
4. ด้านเทคโนโลยี								
4.1 ให้นำแนวคิดรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น	33.10	42.20	19.2	4.9	0.7	4.02	0.89	1
4.2 มีการนำเศษวัสดุเหลือใช้ มาทำปุ๋ยหมัก เพาะเห็ดฟาง และอื่นๆ	25.70	43.80	21.90	6.30	2.40	3.84	0.96	3
4.3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้	23.60	45.80	27.10	3.10	0.30	3.89	0.81	2
4.4 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับ วิธีการผลิต ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน	20.1	42.6	29.6	6.30	1.40	3.74	0.90	4
4.5 มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้	16.2	33.9	36.8	11.6	1.4	3.52	0.95	5
รวม	-	-	-	-	-	3.81	0.75	

ตารางที่ 4.32 (ต่อ)

ประเด็นการขยายผล	แนวปฏิบัติการขยายผลของกลุ่ม					ค่าเฉลี่ย	S.D.	ลำดับ ที่
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก			
5. ด้านจิตใจ								
5.1 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน มีความขยันในการทำงานเป็นอย่างยิ่ง	46.67	36.67	15.00	1.67	0.00	4.28	0.78	4
5.2 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน มีความสามัคคี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน	45.00	40.00	15.00	0.00	0.00	4.30	0.72	3
5.3 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน มีความรับผิดชอบ และเสียสละเพื่อส่วนรวม	38.33	36.67	16.67	6.67	1.67	4.03	0.99	7
5.4 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน เข้าใจเรื่องของความพอประมาณพออยู่พอกินไม่โลภ	45.00	33.33	13.33	8.33	0.00	4.15	0.95	5
5.5 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน ดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และไม่เห็นแก่ตัว	48.28	32.76	17.24	1.72	0.00	4.28	0.81	4
5.6 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน มีจิตใจดี ไม่คิดที่จะคอยเอาใจเอาเปรียบกัน	42.37	38.98	10.17	6.78	1.69	4.14	0.97	6
5.7 ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นหลัง อย่างไม่ปิดบัง	66.10	23.73	6.78	3.39	0.00	4.53	0.77	1
5.8 มีการแบ่งปันความรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในระหว่างชุมชน	58.62	34.48	5.17	1.72	0.00	4.50	0.68	2
รวม	-	-	-	-	-	4.28	0.60	-

แนวปฏิบัติการขยายผลด้านเศรษฐกิจ พิจารณาตามลำดับความสำคัญของการปฏิบัติของกลุ่ม/ชุมชนที่สำคัญ 3 ลำดับ โดยลำดับที่สำคัญมากที่สุดคือ จากการรวมกลุ่มทำธุรกิจของชุมชน ทำให้สมาชิกมีรายได้มากขึ้น ($\bar{x}=4.25$) รองลงมาได้แก่การรวมกลุ่ม ทำให้สมาชิกมีหนี้สินลดลง/มีเงินออมเพิ่มขึ้น ($\bar{x}=4.08$) และมีการจัดตั้งสหกรณ์ โดยสหกรณ์ทำหน้าที่ซื้อปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิก ($\bar{x}=3.75$)

แนวปฏิบัติการขยายผลด้านสังคม พิจารณาตามลำดับความสำคัญของการปฏิบัติของกลุ่ม/ชุมชนที่สำคัญ 3 ลำดับ ที่สำคัญมากที่สุด คือ การสร้างเครือข่ายประสานความร่วมมือกับชุมชนอื่น ($\bar{x}=4.38$) รองลงมาได้แก่ในชุมชนมีผู้นำมาช่วยกันระดมความคิด และนำความคิดนั้นมาพัฒนาท้องถิ่นให้ดีขึ้น ($\bar{x}=4.25$) และการที่สมาชิกในชุมชน มีแหล่งรับรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เช่น ศูนย์การเรียนรู้/ห้องสมุด ที่ชุมชนจัดไว้ให้อย่างทั่วถึง ($\bar{x}=4.17$)

แนวปฏิบัติการขยายผลด้านทรัพยากร พิจารณาตามลำดับความสำคัญของการปฏิบัติของกลุ่ม/ชุมชนที่สำคัญ 3 ลำดับ ที่สำคัญมากที่สุด คือ กลุ่ม/ชุมชนมีการนำเศษวัสดุเหลือใช้มาทำเป็นปุ๋ยหมัก/เพาะเห็ดหรืออื่นๆ ($\bar{x}=4.33$) รองลงมาคือ กลุ่ม/ชุมชนนำวัสดุขุดที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในชีวิตประจำวัน/ประกอบธุรกิจชุมชน ($\bar{x}=4.22$) และในชุมชนให้การศึกษาอบรมบุตรหลานให้มีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการใช้ทรัพยากร และการดูแลรักษาทรัพยากร ($\bar{x}=4.10$)

แนวปฏิบัติการขยายผลด้านเทคโนโลยี พิจารณาตามลำดับความสำคัญของการปฏิบัติของกลุ่ม/ชุมชน ที่สำคัญ 3 ลำดับ ที่สำคัญมากที่สุด คือกลุ่ม/ชุมชน มีแนวคิดร่วมกันที่จะเก็บรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ในรุ่นลูกหลาน ($\bar{x}=4.02$) รองลงมาคือ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ทำให้มีความรู้ด้านการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้มากขึ้น ($\bar{x}=3.89$) และมีการนำเศษวัสดุเหลือใช้กลับมาใช้ประโยชน์ เพื่อรักษาภูมิปัญญา ดั้งเดิมไว้ ($\bar{x}=3.84$)

แนวปฏิบัติการขยายผลด้านจิตใจ พิจารณาตามลำดับความสำคัญของการปฏิบัติของกลุ่ม/ชุมชนที่สำคัญ 3 ลำดับ ที่สำคัญมากที่สุด คือ การที่กลุ่มส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นหลังอย่างไม่ปิดบัง ($\bar{x}=4.53$) รองลงมาคือ มีการแบ่งปันความรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในระหว่างชุมชน ($\bar{x}=4.50$) และสมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน มีความสามัคคี มีน้ำใจ และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ($\bar{x}=4.30$)

จะเห็นได้ว่า ชุมชนรวมตัวกันปฏิบัติตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีแนวปฏิบัติการขยายผลในทุกด้าน ทำให้เห็นถึงทิศทางที่แสดงถึงความเข้มแข็ง และความสามารถขยายผลได้ในอนาคต ซึ่งถือเป็นแบบอย่างได้ของชุมชนทั่วไป

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะ

จากความเห็นของหัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกในครัวเรือน โดยสำรวจในเขตพื้นที่อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรีกลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน มีการปฏิบัติตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ชุมชนนำไปประยุกต์ใช้จนได้รับความสำเร็จ โดยเริ่มต้นพัฒนามาจากการปฏิบัติตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ไปสู่การรวมกลุ่มดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นก้าวหน้า และพัฒนาไปสู่การมีเครือข่ายการพัฒนาทุนของชุมชนการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น

5.1 ระบบการผลิตทางการเกษตร

จากการศึกษาด้านระบบการทำฟาร์ม ตามโครงการศึกษาระบบการทำฟาร์มตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ ของเกษตรกรตัวอย่างทั้ง ชุมชน ภาค จำนวน 100 ตัวอย่าง สรุปได้ดังนี้

(1) รูปแบบกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรตัวอย่าง เป็นการเกษตรแบบไร่นาสวนผสมที่มีระบบการผลิตในรูปแบบ ทำนา พืช-ปศุสัตว์ โดยเน้นในรูปแบบ ข้าว-พืชสวน-ปศุสัตว์ และมีสัดส่วนการดำเนินกิจกรรมการเกษตรแตกต่างกันโดยขึ้นกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างกับสัดส่วนทางทฤษฎี อย่างไรก็ตามสัดส่วนต่าง ๆ สามารถยืดหยุ่นได้ จึงถือว่าสัดส่วนการใช้พื้นที่ของเกษตรกรแต่ละรายมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับพื้นที่ของตนเอง

(2) การดำเนินกิจกรรมการเกษตรหลังเข้าร่วมโครงการฯ มีมาก และหลากหลายขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนเข้าโครงการฯ โดยเกษตรกรสามารถนำน้ำจากสระน้ำที่ทางโครงการฯ ขุดให้มาใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น นอกจากนี้เกษตรกรยังได้รับความรู้ในการดำเนินการเกษตร เช่น การปลูกพืชชนิดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ทำให้จำหน่ายได้ราคาดี การทำปุ๋ยหมักและการใช้น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งได้จากเศษพืชผลมาใช้ในการปลูกพืช ซึ่งอาจจะช่วยลดการใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ซึ่งนอกจากจะทำให้เกษตรกรปลอดภัยจากสารเคมีแล้วยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อมอีกด้วย

(3) เกษตรกรมีกิจกรรมในการประกอบอาชีพของตนเองมากขึ้น มีผลผลิตของพืชหลากหลายออกมาในระยะเวลาที่ต่างกัน ทำให้ลดความเสี่ยงในการดำเนินการทั้งจากสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะปริมาณน้ำฝนที่แปรเปลี่ยนไปตลอดเวลา อีกทั้งยังลดความเสี่ยงจากโรคและแมลง ตลอดจนในเรื่องของราคา

(4) สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างทั่วถึง ทำให้เกิดรายได้จากการเกษตรเพิ่มขึ้นทั้งจากการเพิ่มผลผลิตและมีผลผลิตอย่างหลากหลาย ส่งผลให้เกิดความคุ้มค่ามากกว่าความคุ้มทุน เพราะนอกจาก จะทำให้มีอาหารอย่างพอเพียงแล้ว ยังเป็นผลทำให้เกษตรกรมีงานทำตลอดทั้งปีมีรายได้ต่อเนื่อง ลดการอพยพลี้นฐาน คุณภาพชีวิตและครอบครัวมีความอบอุ่น สิ่งแวดล้อมดีขึ้นเป็นผลทำให้ต้นทุนทางสังคมลดลง

(5) การรวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์หลักก็คือ เพื่อเพิ่มรายได้ กิจกรรมของกลุ่มสหกรณ์ ได้แก่ ภูเงิน ผักเงิน ขายสินค้า ซื้อสินค้า ทอผ้า และการเพาะเห็ด ส่วนการรวมกลุ่มของแม่บ้าน กระทำเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก การรวมกลุ่มของแม่บ้านในการทำกิจกรรม ได้แก่ การทอผ้า แปรรูปอาหาร และพัฒนาการผลิตไปสู่การเป็น OTOP ส่วนการรวมกลุ่มออมทรัพย์จะทำเพื่อส่งเสริมการออมเป็นหลัก

สิ่งที่เป็นจุดแข็งของกลุ่มมากที่สุด คือ การที่กลุ่มมีความสามัคคี มีผู้นำที่เข้มแข็ง รองลงมาได้แก่ การที่สมาชิกในกลุ่มมีความร่วมมือ ร่วมใจกัน ส่วนจุดอ่อนที่สำคัญ เช่น การที่สมาชิกขาดความเข้าใจในการดำเนินชีวิตในชุมชน ขาดความรู้ และไม่กล้าตัดสินใจ สิ่งในกลุ่ม/ชุมชน คิดว่าเป็น โอกาสก็คือ การที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน มาแนะนำให้ความรู้ รวมทั้งกลุ่มควรมีการพัฒนาการผลิตเพื่อขายให้มากขึ้น ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ คือ การขาดแคลนเงินทุน และในฤดูแล้งมีน้ำไม่เพียงพอที่จะทำการเกษตร

(6) เกษตรกรได้รับคำปรึกษาจากหน่วยงานภายนอก ที่ได้รับมากที่สุด คือจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ เกษตรกรอำเภอ สหกรณ์การเกษตร พัฒนาชุมชน รองลงมาคือผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่ม อบต. และกำนัน โดยเกษตรกร ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนทางการตลาด โดยได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่รัฐ

(7) การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในองค์ประกอบด้านความพอประมาณ ปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด ได้แก่การทำตามกำลังความสามารถในองค์ประกอบด้านความมีเหตุผล ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ การมีระบบการผลิตที่หลากหลาย องค์ประกอบด้านการมีภูมิคุ้มกัน ปัจจัยที่สำคัญที่สุด ได้แก่การที่กลุ่ม / ชุมชน มีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด องค์ประกอบด้านเงื่อนไขความรู้ ปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ การมีเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้ และองค์ประกอบด้านเงื่อนไขคุณธรรม ปัจจัยสำคัญที่สุด ได้แก่การช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้านอาชีพ/ความเป็นอยู่ ส่วนองค์ประกอบโดยรวม ภายใต้กรอบแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง องค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ องค์ประกอบด้านการมีคุณธรรม รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านการมีภูมิคุ้มกัน และองค์ประกอบด้านความรู้ โดยปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลกำหนดการปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 โดยรวมมากที่สุด 5 ลำดับ ได้แก่ การมีเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้ การนำความรู้จากภายนอกมาประยุกต์ใช้ การที่กลุ่ม /ชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้านอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ มีการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างประหยัด และการทำตามกำลังความสามารถที่มีภายในครัวเรือน

5.2 การปฏิบัติสู่ความสำเร็จตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

(1) ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการปฏิบัติเกษตรทฤษฎีใหม่ ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น องค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือองค์ประกอบด้านคุณธรรม รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านภูมิคุ้มกัน และ

องค์ประกอบด้านความรู้ โดยมี 5 ลำดับปัจจัยที่เป็นตัวชี้วัดการปฏิบัติสู่ความสำเร็จ ได้แก่ การที่ภาครัฐจะต้องดำเนินการจัดหาเจ้าหน้าที่ ของทั้งรัฐ และเอกชน มาให้ความรู้กับเกษตรกรในด้านต่างๆ มีการนำเอาความรู้และเทคโนโลยีจากแหล่งภายนอกท้องถิ่นที่อยู่อาศัย มาปรับใช้อยู่เสมอ รวมทั้งตัวเกษตรกรเองก็จะต้อง มีการร่วมมือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันด้านอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ มีการใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นอย่างประหยัดและรู้คุณค่า รวมทั้งจะต้องคิด และตัดสินใจ ประกอบการทำงาน อาชีพ ตามความสามารถที่ตนเองมีอยู่

(2) การปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจชุมชนมี องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือ องค์ประกอบด้านคุณธรรม ซึ่งจะสอดคล้องกันกับการปฏิบัติตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านความรู้ และองค์ประกอบด้านความมีเหตุผล โดยมี 5 ลำดับปัจจัยที่เป็นตัวชี้วัดการปฏิบัติที่นำไปสู่ความสำเร็จ ได้แก่ การที่เกษตรกรในกลุ่ม/ชุมชน จะต้องมีการร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะต้องเพิ่มอำนาจการต่อรองด้วยการ รวมกลุ่มกันขายผลผลิต กลุ่มและชุมชนจะต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเก็บรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ ส่วนราชการจะต้องให้ความช่วยเหลือด้วยการให้ความรู้ เพื่อทางกลุ่มที่รวมตัวกัน ด้านงานอาชีพ จะได้พัฒนาความรู้ และนำความรู้นี้ไปใช้เพื่อพัฒนากลยุทธ์ในการบริหารจัดการทางธุรกิจต่อไป รวมทั้งกลุ่ม/ชุมชน จะต้องยอมรับ และสามารถนำเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ มาปรับใช้อยู่ตลอดเวลา

(3) การปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาสร้างสมทุนของชุมชน ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น องค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือองค์ประกอบด้านความรู้ รองลงมา ได้แก่องค์ประกอบด้านคุณธรรม การมีภูมิคุ้มกัน และความมีเหตุผล โดยปัจจัยที่เป็นตัวชี้วัดการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้ประสบความสำเร็จได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ในระหว่างชุมชน การจัดทำารจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นต้นแบบ กลุ่ม / ชุมชนวางแผนบริหารการเงินอย่างรัดกุม การหา/ใช้แหล่งเงินจากภายนอกให้พอดีกับความสามารถ และการต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ขยายผลความรู้ให้กว้างขวาง

นอกจากนั้น ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า การทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่นั้น เกษตรกรจะต้องทำเป็นขั้นตอน โดยจะต้องปฏิบัติตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ จนประสบความสำเร็จก่อน จึงจะพัฒนาไปสู่การสร้างวิสาหกิจชุมชน และการพัฒนาทุนของชุมชนได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการรับรู้ของเกษตรกรถูกต้อง และสอดคล้องกับแนวพระราชดำริ ที่ทรงชี้แนะแนวทางการปฏิบัติให้แก่เกษตรกร

5.3 แนวทางการขยายผลปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน

การประเมินการขยายผลของชุมชนต้นแบบ 5 ด้าน คือการขยายผลด้านเศรษฐกิจ การขยายผลด้านสังคมการขยายผลด้านทรัพยากร การขยายผลด้านเทคโนโลยี และการขยายผลด้านจิตใจนั้น ในการขยายผลด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดคือ การรวมกลุ่มกันทำวิสาหกิจชุมชน เพราะจะทำให้สมาชิกมีรายได้มากขึ้น การขยายผลด้านสังคม ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดคือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับ

ชุมชนอื่นๆ รองลงมาคือ สมาชิกในชุมชนมีแหล่งรับรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การขยายผลด้านทรัพยากร ปัจจัยที่สำคัญมากที่สุดได้แก่ การที่กลุ่ม/ชุมชน นำเศษวัสดุเหลือใช้ในไร่นามาทำเป็นปุ๋ยหมัก/ เพาะเห็ดตามความเหมาะสม และการที่ชุมชนให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรอื่นๆ ในการขยายผลด้านเทคโนโลยี ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุดได้แก่ การที่กลุ่ม/ชุมชน มีแนวคิดที่จะร่วมกันเก็บรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ในรุ่นลูกหลาน รองลงมาคือ การที่กลุ่ม/ชุมชน มีการทำเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว ทำให้มีการพัฒนาความรู้และสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเกษตรได้มากขึ้น ในศักยภาพด้านจิตใจ ปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ ส่งเสริมให้กลุ่ม / ชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่คนรุ่นหลังอย่างไม่ปิดบัง รองลงมา คือแบ่งปันความรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในระหว่างกลุ่ม /ชุมชน

เมื่อพิจารณาการขยายผลทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านทรัพยากร ด้านเทคโนโลยี และด้านจิตใจ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี มี กิจกรรมด้านสังคม และความรู้ด้านทรัพยากร อยู่ในระดับมาก และมีจิตใจเข้มแข็งอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าชุมชน มีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี ซึ่งศักยภาพเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาในลำดับต่อไป

จากการที่ได้ปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สิ่งที่ทางกลุ่มคิดว่าเป็นจุดแข็งมากที่สุดก็คือ การที่กลุ่มมีความสามัคคี และมีผู้นำที่เข้มแข็ง รองลงมาได้แก่ การที่สมาชิกในกลุ่มมีความร่วมมือ ร่วมใจกัน ส่วนที่เป็นจุดอ่อนก็คือ การที่สมาชิกในกลุ่มขาดความเข้าใจการดำเนินชีวิตในชุมชน ขาดความรู้ และไม่กล้าตัดสินใจ สิ่งที่กลุ่มคิดว่าเป็นโอกาสก็คือ การที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชนมาแนะนำให้ความรู้ รวมทั้งกลุ่มควรมีการพัฒนาการผลิตเพื่อขายให้มากขึ้น

5.4 ข้อเสนอแนะการขยายผลการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

จากผลการวิเคราะห์ปัจจัยสำคัญที่เกษตรกรรับรู้ในการนำแนวปรัชญาการทำการเกษตรทฤษฎี ใหม่ ไปสู่การปฏิบัติจนได้รับผลสำเร็จนั้น การรับรู้ของเกษตรกรถูกต้องตามแนวปรัชญาฯ แต่ยังคงขาดการพิสูจน์ผลความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมหรือเน้นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เป็นข้อเท็จจริงขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบ ดังนั้นการพัฒนาองค์ความรู้แนวปรัชญาดังกล่าวควรจะมีมากขึ้น โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- (1) จัดตั้งศูนย์สาธิตการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่โดยใช้กรณีของเกษตรกรที่มีความสำเร็จในการดำเนินงานอย่างแท้จริง เป็นศูนย์กลาง ซึ่งศูนย์สาธิตดังกล่าว ควรตั้งกระจายไปตามพื้นที่ต่างๆ ในทุกภูมิภาคของประเทศ โดยทางราชการให้การสนับสนุนทางวิชาการ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมเผยแพร่ให้เกิดการกระจายผลไปสู่เกษตรกรในแต่ละพื้นที่

(2) จัดตั้งเครือข่ายกลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์การเกษตรเพื่อการติดต่อส่งเสริมและจัดโครงการเยี่ยมชมกรณีตัวอย่างตามศูนย์สาธิตต่างๆ ขึ้นทุกพื้นที่และทุกภูมิภาค โดยจัดกิจกรรมเยี่ยมชมหมุนเวียนกันไป เพื่อให้เกษตรกรได้รับรู้ และตระหนักถึงผลสำเร็จของการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างแท้จริง

(3) หน่วยงานส่งเสริมและพัฒนา กลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์การเกษตร เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ ควรจัดทำโครงการประชาสัมพันธ์แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยดำเนินการไปตามเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกร/สหกรณ์เกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นตามข้อ 2. โดยรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ที่จะได้ผลในระดับเกษตรกรก็คือ รายการวิทยุและโทรทัศน์/สื่อสิ่งพิมพ์และโปสเตอร์โฆษณา เป็นต้น

(4) กิจกรรมส่งเสริมและฝึกอบรมนับเป็นปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาแนวปรัชญาเกษตรทฤษฎีใหม่ ไปสู่ระดับที่ก้าวหน้ามากขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปให้ความช่วยเหลือเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร และร่วมกันจัดทำโครงการฝึกอบรมหรือจัดเวทีให้ความรู้กับเกษตรกร โดยใช้เกษตรกรตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จเป็นวิทยากร พร้อมกับนำชมผลงานที่ประสบผลสำเร็จโดยละเอียดทุกด้าน

(5) ปรัชญาและกระบวนการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวควรได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ โดยเฉพาะหน่วยงานที่จัดรับผิดชอบในการทำแผนพัฒนาการเกษตร โดยจัดประเด็นดังกล่าวให้เป็นวาระแห่งชาติ และทุกหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง น้อมรับและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างกว้างขวางหรือเพิ่มกระบวนการระดับชาติ

(6) โครงการประกวด/นิทรรศการผลงานเกษตรทฤษฎีใหม่ทั้งชั้นพื้นฐาน และวิสาหกิจชุมชนที่ก้าวหน้าควรจะได้จัดทำขึ้น โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นต้น เพื่อให้แนวปรัชญานี้เกิดเป็นนวัตกรรมทางการเกษตรและเป็นที่ยอมรับหรือสนใจให้เกิดการนำไปปฏิบัติในหมู่เกษตรกรมากขึ้นรวมทั้งให้ตระหนักเป็นเป้าหมายของการพัฒนาการประกอบอาชีพทางการเกษตรและการอยู่ร่วมกันของสังคมเกษตรกร

บรรณานุกรม

- เกษตรและสหกรณ์,กระทรวง. 2544. โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ.
กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2538. การพึ่งพาตนเอง ศักยภาพในการ
พัฒนาของชนบท. กรุงเทพฯ. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
_____ 2532. การพัฒนาจากมุมมองของประชาชน. โครงการส่งเสริมองค์
การพัฒนาเอกชนไทย.
- เกษม วัฒนชัย. 2549. คำอธิบายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เอกสารประกอบในการประชุม
นักวิจัยรุ่นใหม่...พบ...แม่ชีวิชัยอาวุโส สกว. จังหวัดเพชรบุรี จัดโดยสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์ .2529 . ผลกระทบของการพัฒนาส่งเสริมศักยภาพของครอบครัว เพื่อสร้าง
ความเข้มแข็งและยั่งยืน แก่ชุมชน . กรุงเทพฯ ฯ . ไทยวัฒนาพานิช .
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ . 2547 . การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน : ความมั่นคงของชาติ .
พัฒนาชุมชน บรรณิทัศน์ .
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2531. ทิศทางหมู่บ้านไทย. สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.กรุงเทพฯ ฯ .
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2529. การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองในบ้านกับเมือง. สำนักพิมพ์
สร้างสรรค์. กรุงเทพฯ.
- ชลัยรัตน์ เพชรรัตน์. 2545. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎี
ใหม่ของเกษตรกรในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก . วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.กรุงเทพฯ.
- ณัฐพล ชันไชย . 2528 . ทฤษฎีการพัฒนา และด้อยพัฒนา เอกสารวิชาการพัฒนาสังคม.
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ .
- ธิตี โลหะปิยะพรรณ. 2544. โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่: กรณีศึกษาจังหวัดชัยภูมิ วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.กรุงเทพฯ
- ถวิล กัดชาญพิเศษ. 2538. วิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชนชนบท วิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- แดงอ่อน มั่นใจตน . 2545 . ยุทธศาสตร์การสร้าง ความเข้มแข็งในชุมชน : บทเรียนจากตำบลบางพระ
จังหวัดฉะเชิงเทรา . วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ . สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สุเมธ ตันติเวชกุล และคณะ. 2542. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

สัมพันธ์ เตชะอริก.2538. เกษตรผสมผสาน กู้ชีวิต กู้ธรรม ฟังตนเอง และฟังทรัพย์สินในดินอย่างยั่งยืน.

กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

_____ 2544. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและเกษตรกรยั่งยืน ขอนแก่น
โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

เสรี พงศ์พิศ.2533. ภูมิปัญญากับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา.

_____ .2534. วัฒนธรรมกับการพัฒนาชนบท(เอกสารวิชาการ). กรุงเทพฯ:
คุรุสภาลาดพร้าว.

สายชล มีบำรุง. 2547. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของสมาชิกโครงการเกษตรทฤษฎี
ใหม่ตามแนวพระราชดำรินจังหวัดราชบุรี.วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.กรุงเทพฯ.

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์. 2533. รากฐานแห่งชีวิตวัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา กรุงเทพฯ.:
เจริญวิทย์การพิมพ์.

สุภัทร ดีศรี .2531. การพึ่งตนเองในชนบทจากเวทีชาวบ้าน อีกบทหนึ่งของการทบทวน
โลกทัศน์แห่งการพึ่งพาตนเอง สถาบันวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

เสน่ห์ จามริก .2531. สังคมพัฒนาศูนย์เอกสารเพื่องานพัฒนา.กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์

สิริรัตน์ พิชิตพร . 2546. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนว
พระราชดำริ. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สำนัก กายาผาด. 2547. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ
เกษตรทฤษฎีใหม่ในจังหวัดมุกดาหาร.วิทยานิพนธ์.มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชิราช.

สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ.2550. แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554). กรุงเทพฯ: วิ.เจ พีรรัตน์ตั้ง.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ .2544. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชนบทฉบับรวมชุด กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัมพันธ์ เตชะอริก .2550. เศรษฐกิจชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน.

http://www.thaingo.org8cgi_bin/content/content1

อ่ำพล เสนาณรงค์. 2542 . สรุปแนวคิดเกี่ยวกับ เกษตรทฤษฎีใหม่ บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ในแง่มุมมองเชิงการบริหารการพัฒนา.กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
อรรถัย อาจอ่ำ . 2531. ชุมชนแข่งกี: วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งตนเอง

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.มหาวิทยาลัยมหิดล.

อภิชัย พันธเสน . 2539 . พัฒนาชนบทไทย : สมุทัย และมรรค การเปลี่ยนแปลงและการบริหาร
จัดการ . มูลนิธิภูมิปัญญาด้วยความร่วมมือจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.) กรุงเทพฯ . บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน).

อเนก นาคบุตร. 2536. ข่าวสารข้อมูลกับความยั่งยืนของการพัฒนา . กรุงเทพฯ . สถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา .

อคิดน์ รพีพัฒน์ (ม.ร.ว.) . 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทกับการพัฒนา กรุงเทพฯ :
เจริญวิทย์การพิมพ์

ภาคผนวก

ความเพียงพอที่พอเพียงของคนบ้านคลองหัวช้าง

การขยายผล

หลังจากได้รับคัดเลือกเป็นครัวเรือนตัวอย่างจุดนำร่องและเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนในด้านเศรษฐกิจแบบพอเพียงแล้ว นางบุญเลี้ยง ชัยโคสาร ต้องแบ่งเวลาให้กับชุมชนมากขึ้น มีการถ่ายทอดและบอกเล่าให้กับชาวบ้านที่สนใจ ที่เริ่มจากการลดรายจ่ายของครัวเรือน โดยการส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกครัวเรือนได้มีการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา ไร่รับประทานเอง เพาะกล้าผักสำหรับแจกจ่ายแก่ผู้ที่สนใจนำไปขยายผลต่อ

ผู้ชุมชนพอเพียง

ชาวบ้านคลองหัวช้าง นำโดยผู้ใหญ่สังวาล คชประเสริฐ ได้รวมกลุ่มกันทำและใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ และเลิกใช้สารเคมีในการทำเกษตรทุกชนิด ชุมชนได้ดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดประชุมชี้แจงของเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ เป็นศูนย์รวมในการจัดกิจกรรมของกระบวนการเรียนรู้ตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ หลายครัวเรือนในชุมชนได้ลงมือปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างเพื่อให้ประชาชนผู้สนใจได้เห็นประโยชน์ และนำหลักการต่างๆ กลับไปปฏิบัติให้เห็นจริงอีกด้วย เป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้การดำเนินวิถีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แก่ผู้สนใจเพื่อนำหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อที่จะช่วยให้ทุกครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นสามารถพึ่งตนเองได้ ไม่เป็นหนี้

การสนับสนุนของส่วนราชการ

ศูนย์การเรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงบ้านคลองหัวช้าง ตำบลคลองเรือ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสุพรรณบุรี นอกจากจะเป็นจุดนำร่องของตำบล อำเภอ และเป็น หนึ่งในสามของจุดนำร่องของจังหวัดสุพรรณบุรี แล้ว ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 1 กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ยังได้สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ให้เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสนับสนุนนักวิชาการพัฒนาชุมชนของเขตร่วมกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอร่วมจัดเวทีการเรียนรู้และการถอดบทเรียนเพื่อเป็นต้นแบบในการเผยแพร่ความรู้ให้กับจังหวัดให้ความรับผิดชอบ รวมถึงการจัดมหกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเขตรวมทั้งสิ้น 6 จังหวัด 13 ศูนย์จุดนำร่อง ประกอบด้วย จังหวัดชัยนาท นครนายก ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี และ

จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อเป็นการจัดเวทีสัมมนาครัวเรือนตัวอย่างจุดนำร่อง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ รวมถึงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานให้สาธารณชนได้รับทราบ

สู่ความพอเพียงลดรายจ่าย...

ในด้านของการลดรายจ่ายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ชาวบ้านได้มีการ ใช้นโยบาย และสารอินทรีย์ในการเกษตรแทนการใช้สารเคมี ทำให้ลดรายจ่ายด้านต้นทุนการผลิตลงเป็นจำนวนมาก ลดละ เลิกอบายมุขทั้งหมด มีการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้รายรับ รายจ่าย นำไปสู่การลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น สินค้าฟุ่มเฟือย มีการประหยัดการใช้พลังงานที่ไม่จำเป็น

เพิ่มรายได้...

ชาวบ้านที่นี่มีการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ เช่น การรวมกลุ่มกันทำ แยมพุด น้ำยาเอนกประสงค์ผสมสมุนไพรธรรมชาติ การแปรรูปอาหาร มีการปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิด เพื่อให้เกิดรายได้ประจำ

ประหยัดและออม...

มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นในชุมชน และสนับสนุนให้สมาชิกในครัวเรือน เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีการส่งเสริมการสะสมเงินออมตามความเหมาะสมและความสามารถ ของแต่ละคน มีการวางแผนการใช้เงิน/การออมเงิน ผ่านการจัดทำบัญชีครัวเรือน ธรรมนูญและประชาสัมพันธ์ ให้ร่วมมือกันประหยัดและออม

เรียนรู้ร่วมกัน...

นอกจากเป็นศูนย์เรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงจุดนำร่อง ระดับเขตแล้ว ยังเป็นศูนย์การ เรียนรู้ของศึกษานอกโรงเรียน ที่ได้มาจัดทำฐานการเรียนรู้ 5 ฐาน ประกอบด้วย พืชสมุนไพร ผักปลอดสารพิษ ไม้ผล แปรรูปผลผลิต ทอผ้า เป็นศูนย์กลางของการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของชาวบ้าน มีทั้งการวัดความดัน ออกกำลังกาย เป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการเกษตร มีการจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกัน เป็นประจำทุกเดือน มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ความรู้เรื่องยา สมุนไพรพื้นบ้านต่าง ๆ เกือบทุกครัวเรือนได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ชุมชนได้ร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ด้วยการรักษาความสะอาดของแหล่งน้ำ มีการปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะโดยมีแผนให้ชาวบ้านปลูกต้นไม้คนละ 5 ต้น/ปี มีการปรับภูมิทัศน์ของหมู่บ้าน มีการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกวิธี/ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มีการใช้สารชีวภาพในการเกษตร/ปลูกข้าวอินทรีย์ปลอดสารพิษ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เช่น การนำมูลสัตว์และซากพืชทำเป็นปุ๋ยหมัก และนำก้านมะพร้าวมาทำไม้กวาด มีการจัดกิจกรรมรักษาสิ่งแวดล้อม

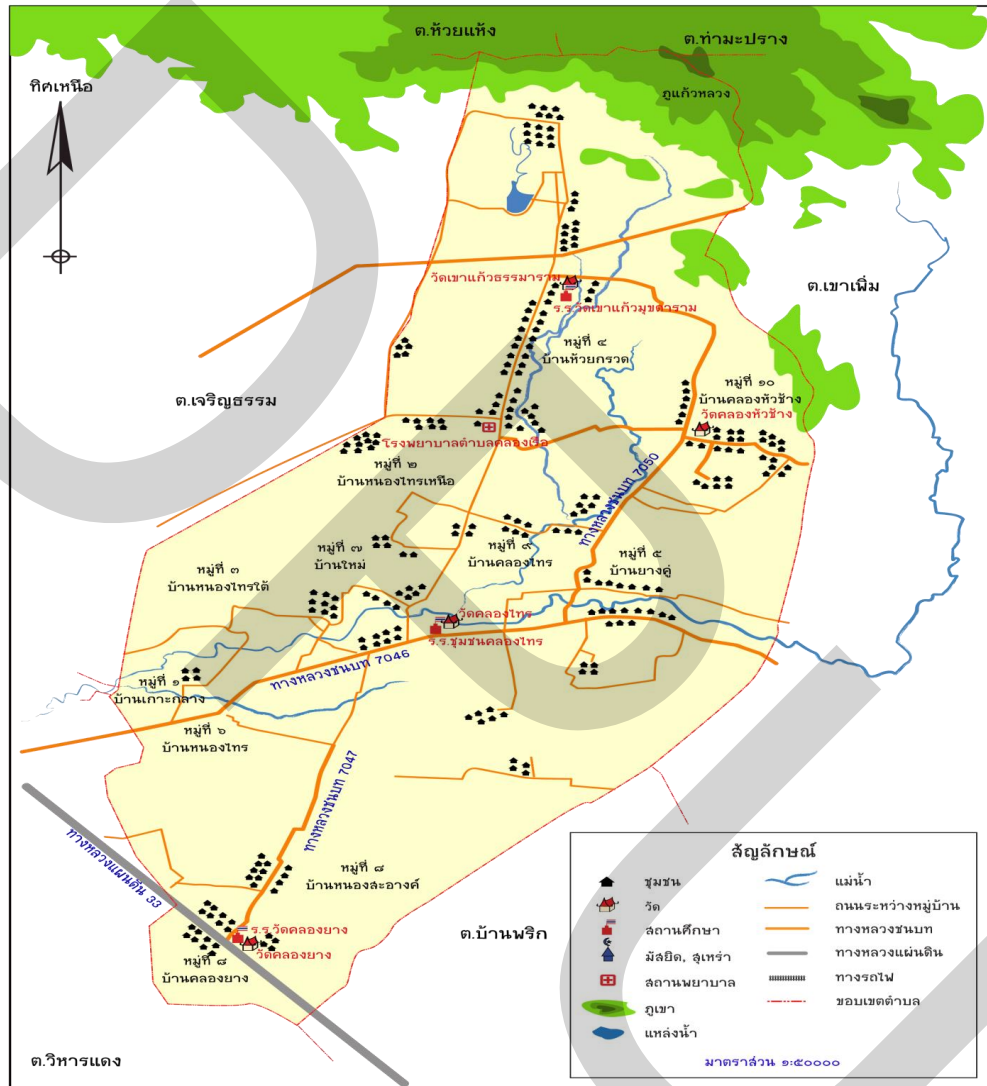
เอื้ออารีต่อกัน

ชุมชนได้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน/จัดสรรกำไรจากกองทุนสงเคราะห์ให้ผู้สูงอายุ ผู้พิการ/มีการจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ในชุมชน มีการช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านของสิ่งของผลิตที่ได้ และความรู้ที่มีอยู่

ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านคลองหัวช้าง

แผนที่ตำบลคลองเรือ อ.วิหารแดง จ.สระบุรี

ส่วนที่ 1

ประวัติชุมชนโดยสังเขป

ประวัติชุมชนจำนวนปีที่ก่อตั้งชุมชนและจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในชุมชน

บ้านคลองหัวช้างเดิมขึ้นอยู่กับบ้านขาคุ่มหมู่ที่ 5 ตำบลคลองเรืออำเภอวิหารแดงจังหวัดสระบุรีคนส่วนใหญ่เรียกหมู่บ้านเขาวิหารตามชื่อของสำนักสงฆ์เขาวิหารเมื่อปีพุทธศักราช 2536 ได้แยกหมู่บ้านออกมา และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าหมู่บ้านคลองหัวช้างซึ่งได้ตั้งชื่อตามผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านที่บอกเล่าสืบทอดต่อกันมาว่าในสมัยก่อนพื้นที่หมู่บ้านอุดมสมบูรณ์มากและมีลำคลองต้นน้ำไหลจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ตลอดหมู่บ้านลำคลองดังกล่าวจะมีช้างลงมากินน้ำเป็นประจำและต่อมามีคนไปหาปลาได้พบหัวช้างในลำคลองจึงได้เรียกลำคลองนั้นว่าคลองหัวช้างซึ่งชื่อหมู่บ้านก็ได้ตั้งชื่อตามลำคลองและได้ทำการคัดเลือกผู้นำหมู่บ้านคลองหัวช้างคนแรกคือนายสังวาลย์ชขประเสริฐเป็นผู้ใหญ่บ้านซึ่งได้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวตั้งแต่พ.ศ.2536 จนถึงปัจจุบันรวมการก่อตั้งหมู่บ้านจำนวน 19 ปีปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 135 ครัวเรือนประชากรจำนวน 517 คน

ลักษณะที่ตั้ง

บ้านคลองหัวช้างหมู่ที่ 10 อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดสระบุรีอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวิหารแดงประมาณ 7 กิโลเมตรห่างจากจังหวัดสระบุรีประมาณ 34 กิโลเมตรมีเนื้อที่ของหมู่บ้านรวม 2.88 ตารางกิโลเมตร (1,800 ไร่) ลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านโดยทั่วไปเป็นที่ราบติดเชิงเขาซึ่งอยู่ทางด้านเหนือของหมู่บ้านและเป็นเขตอุทยานแห่งชาติพระพุทธรณามีแหล่งน้ำที่สำคัญได้แก่คลองหัวช้างและลำรางคลองหัวช้างไหลจากทิศเหนือลงทิศใต้ตลอดหมู่บ้านมีระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตรไหลไปบรรจบกับคลองห้วยกรวดหมู่ที่ 9 ตำบลคลองเรือทำให้สภาพพื้นที่เหมาะสำหรับการทำการเกษตรและปศุสัตว์

พื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดกับ	เขตอุทยานแห่งชาติพระพุทธรณ(น้ำตกสามหลั่น)
ทิศตะวันออก	ติดกับ	หมู่ที่ 6หมู่ที่ 7 ตำบลเขาเพิ่ม อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก
ทิศตะวันตก	ติดกับ	หมู่ที่ 4หมู่ที่ 9 ตำบลคลองเรือ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี

การคมนากระหวางหนุ่บ้านตำบลอำเภอและจังหวัด

1. ระยะทางการคมนาคมนาบ้านคลองหัวซ้างอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดสระบุรี

อยู่ห่างจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองเรือประมาณ 3 กิโลเมตรอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวิหารแดงประมาณ 7 กิโลเมตรห่างจากจังหวัดสระบุรีระยะทางประมาณ 34 กิโลเมตรและอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครมีระยะทางประมาณ 120 กิโลเมตรมีเนื้อที่ของหนุ่บ้านรวม 2.88 ตารางกิโลเมตร(1,800 ไร่)

2. เส้นทางการคมนาคมนาบ้านคลองหัวซ้างมีเส้นทางการคมนาคมนาจำนวน 4 เส้นทางคือ

- ถนนลาดยาง (รพช.)สายบ้านยางคู่ – คลองหัวซ้าง –แอนมะค่า (ผ่านทางทิสใต้ของหนุ่บ้าน) 1 เส้น
- ถนนลาดยาง (รพช.)สายบ้านหัวยกรวด–คลองหัวซ้าง(ผ่านทางทิสเหนือของหนุ่บ้าน) 1 เส้น
- ถนนลาดยาง (รพช.)สายบ้านหัวยกรวด – คลองหัวซ้าง (ผ่านทางทิศตะวันตกของหนุ่บ้าน) 1เส้น
- ถนนคอนกรีต(คสล.) สายคลองหัวซ้าง – บ้านเขาไม้ไผ่ (อ.บ้านนาจ.นครนายก) (ผ่านทางทิศตะวันออกของหนุ่บ้าน) สามารถเป็นทางลัดไปอ.แก่งคอยจ.สระบุรีจำนวน 1 เส้น

ศัทยภาพของหนุ่บ้าน/ชุมชน

การเมืองและการปกครอง

คณะกรรมการหนุ่บ้าน

1.นายสังวาลย์	คชประเสริฐ	ประธาน
2.นายใบ	กวยเมี้ยน	รองประธานคนที่ 1
3.นายสมพงษ์ปัญญา	โย	รองประธานคนที่ 2
4.นายพรจตุรทิส	จ้าวฝ้าย	เลขานุการ
5.นางสำรว	เจริญจิตรี	ผู้ช่วยเลขานุการ
6.นางแดง	หินผา	เหรัญญิก
7.นางสาวปราณี	บัวหลวง	ผู้ช่วยเหรัญญิก
8.นางชลนิธา	คชประเสริฐ	ประชาสัมพันธ์
9.นางเป็น	ตรีวงษ์	ปลืค

10.นายไสว	เรือนเงิน	กรรมการ
11.นางสาวพา	อยู่คะเชนทร์	กรรมการ
12.นายธนา	เจริญจิตร	กรรมการ
13.นางแดงอ่อน	ไช้สะอาด	กรรมการ
14.นายบรรจบ	ศิริวงษ์	กรรมการ
15.นางสมจิตต์	คชประเสริฐ	กรรมการ
16.นายสังเวียน	มูลผล	กรรมการ
17.นายพันธุ์	ไพธสาร	กรรมการ
18.นายจิระชัย	บัวหลวง	กรรมการ
19.นางสาวปัทมพร	ตันแก้ว	กรรมการ
20.นายทองดี	จันทา	กรรมการ
21.นางบังอร	ภูราสี	กรรมการ

ผู้นำท้องถิ่นฝ่ายปกครอง

1.นายสังวาลย์	คชประเสริฐ	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10
2.นางแดง	หินผา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง
3.นายธนา	เจริญจิตร	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง

สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

1. นางชลนิศา	คชประเสริฐ(สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล)
2. นายสมพงษ์	ปัญญา (สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล)

หัวหน้าคุ้ม (แบ่งแยกตามโซนพื้นที่ของหมู่บ้าน) จำนวน 6 คุ้ม

1. นางแป้น	ตรีวงษ์	คุ้มที่ 1 ร่วมใจพัฒนา
2. นางสมจิตต์	คชประเสริฐ	คุ้มที่ 2 สามัคคีพัฒนา
3. นางสาวปราณี	บัวหลวง	คุ้มที่ 3 สมานฉันท์พัฒนา
4. นายพันธุ์	ไพธสาร	คุ้มที่ 4 พลังสามัคคี
5. นายใบ	กวยเมียน	คุ้มที่ 5 หลังวัดพัฒนา
6. นางแดงอ่อน	ไช้สะอาด	คุ้มที่ 6 แอนมะค่าสามัคคี

ผู้นำชุมชน

อาสาพัฒนาชุมชน (อช.)

1. นางเปิ่น	ตรีวงษ์
2. นางสาวพา	อยู่คะเขนทร์
3. นายจระชัย	บัวหลวง
4. นายธนา	เจริญจิตร

อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน (อสม.)

1. นายพรจตุรทิศ	จำฝ้าย	ประธาน
2. นางเปิ่น	ตรีวงษ์	รองประธาน
3. นางแดง	หินผา	เลขานุการ
4. นางชลธิชา	คชประเสริฐ	เหรัญญิก
5. นางแดงอ่อน	ไข่มะอาด	กรรมการ
6. นางสมพร	นาคศรี	กรรมการ
7. นางสมจิตต์	คชประเสริฐ	กรรมการ
8. นางบังอร	ภูราศรี	กรรมการ
9. นายธนา	เจริญจิตร	กรรมการ
10. นางอรัญญา	ตรีวงษ์	กรรมการ
11. นางปราณี	หงษาคำ	กรรมการ

หมอดินอาสา

1. นางชลธิชา	คชประเสริฐ	หมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน
2. นายสังวาลย์	คชประเสริฐ	ประธานหมอดินอาสาอำเภอวิหารแดง

อาสาสมัครเกษตร

1. นายสังวาลย์ คชประเสริฐ
2. นางชลธิชา คชประเสริฐ

การศึกษา

มีโรงเรียน- แห่งนักเรียนจำนวน - คนครูจำนวน - คน
ประชาชนมีระดับการศึกษาแยกได้ดังนี้

1. ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา	จำนวน	70	คน
2. ระดับประถมศึกษา	จำนวน	190	คน
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	จำนวน	112	คน
4. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย	จำนวน	95	คน
5. ระดับปวช.	จำนวน	15	คน
6. ระดับปวส.	จำนวน	20	คน
7. ระดับปริญญาตรี	จำนวน	15	คน
8. ระดับปริญญาโท	จำนวน	-	คน
9. ระดับปริญญาเอก	จำนวน	-	คน
รวมจำนวนประชากร		517	คน

สิ่งอำนวยความสะดวกของหมู่บ้าน

1. มีไฟฟ้าใช้จำนวน 135 คร้วเรือน ไม่มีไฟฟ้าใช้จำนวน - คร้วเรือน			
2. มีน้ำประปาใช้จำนวน 90 คร้วเรือน ไม่มีน้ำประปาจำนวน 45 คร้วเรือน			
3. โทรศัพท์สาธารณะ(ใช้การไม่ได้)	จำนวน	1	แห่ง
4. โทรศัพท์ส่วนตัว	จำนวน	410	เครื่อง
5. รถยนต์	จำนวน	25	คัน
6. รถจักรยานยนต์	จำนวน	120	คัน
7. รถจักรยาน	จำนวน	150	คัน
8. รถอีแต๋น	จำนวน	2	คัน
9. รถไถเดินตาม	จำนวน	10	คัน
10. ร้านค้า	จำนวน	3	แห่ง
11. สถานบริการน้ำมัน	จำนวน	1	แห่ง
12. ประปาหมู่บ้าน	จำนวน	2	แห่ง
13. ป้อมยามตำรวจชุมชน(ต.23)	จำนวน	1	แห่ง
14. ถังน้ำบรรเทาภัยแล้ง	จำนวน	6	ใบ

การประกอบอาชีพและการมีงานทำ

ประชากรบ้านคลองหัวช้างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือการทำงานเกษตรแบบผสมผสาน โดยแยกตามอาชีพหลัก-อาชีพรองดังต่อไปนี้

1. ทำนา-ทำสวน-เพาะเห็ดฟางแบบโรงเรือน	จำนวน	25	หลังคาเรือน
2. เลี้ยงกระบือ-ปลูกพืชผัก	จำนวน	15	หลังคาเรือน
3. เลี้ยงกบ-ไก่ชน-ไก่พื้นเมือง	จำนวน	5	หลังคาเรือน
4. เพาะเห็ดฟางแบบโรงเรือน-ปลูกพืชผัก	จำนวน	15	หลังคาเรือน
5. ปลูกพืชผักสวนครัว	จำนวน	20	หลังคาเรือน
6. กongsดับแฝกมุงหลังคา	จำนวน	25	หลังคาเรือน
7. รับจ้างทั่วไป/ทำงานโรงงานอุตสาหกรรม	จำนวน	25	หลังคาเรือน
8. ค้าขาย	จำนวน	3	หลังคาเรือน
9. รับราชการ	จำนวน	2	หลังคาเรือน
	รวมทั้งสิ้น	135	หลังคาเรือน

การดำเนินกิจกรรมของชุมชน

หมู่บ้านได้กำหนดให้มีการประชุมประชาคมหมู่บ้านประจำเดือนทุกวันที่ 6 ของเดือนในเวลา 18.00 น. เป็นต้นไปเพื่อแจ้งเรื่องจากที่ประชุมอำเภอและที่ประชุมอบต. ให้ประชาชนได้รับทราบและรับฟังข้อคิดเห็นจากที่ประชุม เพื่อนำไปหาแนวทางแก้ไขตามมติที่ประชุมและนำเสนอต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อพิจารณาต่อไป และได้กำหนดการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยการกำหนดเป้าหมาย / วิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้านจากการจัดทำ

วิสัยทัศน์หมู่บ้านคลองหัวช้าง

“ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีชื่อเสียงภูมิปัญญา
มุ่งเน้นพัฒนาสิ่งแวดล้อม พรั่งพร้อมวิถีประชาธิปไตย ”

2. กำหนดจุดเด่นของหมู่บ้าน

ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสานเป็นอาชีพหลัก ประกอบอาชีพทอพรหมเช็ดทำกองหญ้าแฝกเป็นอาชีพรองและมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์คือ

1. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองหัวช้าง
2. ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
3. กลุ่มทอผ้าเช็ดทำบ้านคลองหัวช้าง (OTOP / วิสาหกิจชุมชน) เข้มแข็ง
4. ผู้นำเข้มแข็ง
5. ประชาคมหมู่บ้านสามัคคี
6. ภูมิปัญญาจากการนำเศษวัสดุเหลือใช้จากการเพาะเห็ดฟางนำมาผลิตเป็นปุ๋ยชีวภาพชนิดต่างๆ

3. กำหนดพื้นที่การพัฒนาของหมู่บ้านโดยกำหนดตำแหน่งการพัฒนาหมู่บ้าน คือ บริเวณ

1. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองหัวช้าง
2. ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
3. คริวเรือนต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้าน
4. คลองสาธารณะประโยชน์ป่าสงวนแห่งชาติและสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน
5. พัฒนาหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ (โฮมสเตย์)

4. กำหนดกลุ่มอาชีพของหมู่บ้านโดยการกำหนดตำแหน่งอาชีพของหมู่บ้านคือ (กลุ่มอาชีพหรืองานที่ประชาชนถนัด)

1. กลุ่มทอผ้าเช็ดทำบ้านคลองหัวช้าง (OTOP 3 ดาว / วิสาหกิจชุมชน)
2. กลุ่มเพาะเห็ดฟาง -เพาะเห็ดก้อน

3. กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ(วิสาหกิจชุมชน)
4. กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว
5. กลุ่มหญ้าแฝก(วิสาหกิจชุมชน)
6. กลุ่มเลี้ยงกระป๋อง
7. กลุ่มเลี้ยงไก่-เลี้ยงเป็ด
8. กลุ่มทำนา-ทำสวน
9. กลุ่มเลี้ยงกบ-เลี้ยงปลา
- 10.กลุ่มปลูกต้นไม้เศรษฐกิจ (ไม้ซูดล้อม)
- 11.กลุ่มกลองยาวประยุกต์
- 12.กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

ผลงานและความภาคภูมิใจ

รางวัลโล่พระราชทานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เย็นเป็นสุข ประจำปี 2549

โล่เกียรติยศหมู่บ้านเขียวจิดิเด่นประจำปี 2549

กองทุนแม่ของแผ่นดินประจำปี 2550

รางวัลโล่สิงห์ทองชนะเลิศ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนดีเด่น ระดับเขตปี 2551

การพัฒนาหมู่บ้านโดยกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็ง

วิเคราะห์ชุมชน

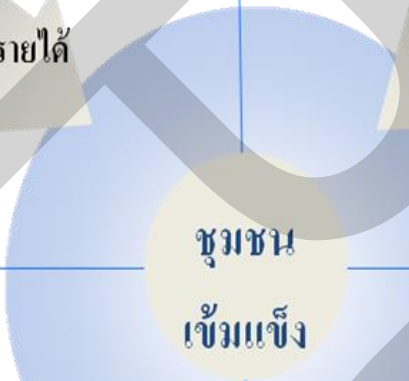

1.พัฒนาคน

4.พัฒนารายได้

ทักษะ
ความรู้

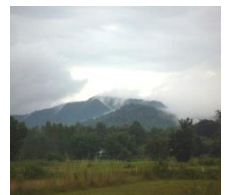
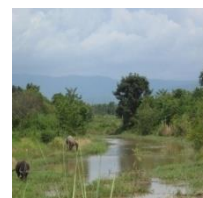
-ปัญหา
-ความต้องการ

3.พัฒนาพื้นที่

2.พัฒนาแผนชุมชน

ทรัพยากร
หมู่บ้าน

1. พัฒนาคณะ

คัดเลือกหัวหน้ากลุ่มและคณะกรรมการหมู่บ้านโดยแบ่งการรับผิดชอบตามพื้นที่จำนวน 6 กลุ่ม

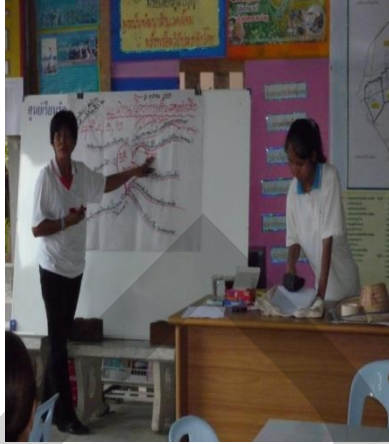
1. พัฒนาศักยภาพผู้นำจากการอบรม / ศึกษาดูงาน

2. พัฒนาแผนชุมชนโดยกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง

ปรับปรุงแผนชุมชน

3.พัฒนาพื้นที่

กำหนดตำแหน่งการพัฒนาหมู่บ้าน คือ บริเวณ

1. ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองหัวช้าง
2. ศูนย์เรียนรู้การพัฒนาที่ดินตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
3. คริวเรือนต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้าน
4. คลองสาธารณประโยชน์ป่าสงวนแห่งชาติและสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน
5. พัฒนาหมู่บ้านเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ (โฮมสเตย์)

บ้านคลองหัวช้างและติดตามงานในโครงการภูมิปัญญาแห่งแผ่นดินขยายผลสู่ปวงชนชาวไทย
จังหวัดสระบุรี

4. พัฒนารายได้โดยการกำหนดตำแหน่งอาชีพของหมู่บ้านคือ (กลุ่มอาชีพหรืองานที่ประชาชน
ถนัด)

1. กลุ่มทอผ้าเช็ดเท้าบ้านคลองหัวช้าง(OTOP 3 ดาว / วิสาหกิจชุมชน)
2. กลุ่มเพาะเห็ดฟาง -เพาะเห็ดก้อน
3. กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพ(วิสาหกิจชุมชน)
4. กลุ่มปลูกพืชผักสวนครัว
5. กลุ่มหญ้าแฝก(วิสาหกิจชุมชน)
6. กลุ่มเลี้ยงกระบือ
7. กลุ่มเลี้ยงไก่-เลี้ยงเป็ด
8. กลุ่มทำนา-ทำสวน
9. กลุ่มเลี้ยงกบ-เลี้ยงปลา
- 10.กลุ่มปลูกต้นไม้มงคลธุรกิจ (ไม้มงคลล้อม)
- 11.กลุ่มกลองยาวประยุกต์
- 12.กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

ส่วนที่ 3 กิจกรรมที่โดดเด่นและสำคัญของชุมชน

1.ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองหัวช้าง

รางวัลโล่สิ่งทอทองชนะเลิศศูนย์เรียนรู้ชุมชนดีเด่นระดับเขตปี 2551

กิจกรรมศูนย์เรียนรู้ชุมชนประกอบด้วย

1. ฐานการเรียนรู้ภายในบริเวณศูนย์เรียนรู้ชุมชนจำนวน 12 ฐานการเรียนรู้

1.1 แผนชุมชนการเรียนรู้ชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2 กลุ่มทอผ้าเซ็ดเท้าบ้านคลองหัวช้างเรียนรู้การพัฒนาภูมิปัญญาอย่างยั่งยืน

ศูนยวิจัย

คณะเสริษฐศาสตร

1.3 การพัฒนาที่ดินตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.4 กลุ่มผลิตปุ๋ยชีวภาพบ้านคลองหัวช้างเรียนรู้การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์น้ำปุ๋ยปั้นเม็ด

1.5 ฐานการเรียนรู้การเลี้ยงปลาในบ่อปูน

1.6 เรียนรู้พลังงานทดแทนเตาเผาถ่าน-น้ำส้มควันไม้

ศูนย์วิจัย

คณะเศรษฐศาสตร์

ฐานการเลี้ยงหมู

1.8 ฐานการเลี้ยงไก่ไข่

1.9 ฐานการเพาะเห็ดฟาง

1.10ฐานการผลิตก่อนเห็ด

1.11 ฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับในบ่อปูน

1.12 ฐานการเรียนรู้ปลูกพืชผสมผสาน (นางบุญมามณีอ่อน)

1.12ฐานการผลิตหัวเชื้อจุลินทรีย์และจุลินทรีย์บอด

.13

ฐานการผลิตน้ำกลั่นสมุนไพรจากตะไคร้หอม

ศูนย์วิจัย

88-110

คณะเศรษฐศาสตร์

1.14ฐานการผลิตน้ำหมักมะกรูดและยาทำความสะอาดเอนกประสงค์

1.15 ฐานเรียนรู้การบริหารจัดการน้ำเพื่อชุมชน

2.ฐานการเรียนรู้ภายในหมู่บ้านจำนวน2ฐานการเรียนรู้
2.1เรียนรู้การปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่างและหญ้าแฝก

2.2 ฐานครัวเรือนต้นแบบไร่นาสวนผสม (นายใบ กวยเมียน)

ภาพกิจกรรมการดำเนินงานขยายผลศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านคลองหัวช้าง

1.สร้างเครือข่ายศูนย์เรียนรู้ภายในตำบล

1.1

แก้ว

จุดเรียนรู้เกษตรอินทรีย์และบัญชีครัวเรือน ศูนย์ดำรงตน์กรอก

ม.4 ตำบล

คลองเรือ

1.2 ศูนย์เรียนรู้หัตถกรรมวงจรร คุณหยุด แซ่มประเสริฐ ม.9 ตำบลคลองเรือ

1.3 จุดเรียนรู้ขนาดแผนไทย คุณประไพ ทองประดับ ม.8 ตำบลคลองเรือ

2. พัฒนาสู่แหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

3. นำความรู้ที่มีขยายผลต่อบุคคลภายนอกโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ

4. ถอดบทเรียนสู่ความสำเร็จ

กล่าวต้อนรับและชี้แจงรายละเอียดโดยผู้นำชุมชน

กิจกรรมร่วมฟังชี้แจงกระบวนการถอดบทเรียน

แยกจัดประชุมกลุ่มย่อยตามประเภทธุรกิจ

ภาคีวิจัยร่วมด้วย (เจ้าหน้าที่จากเกษตรอำเภอบ้านดุง)

ภาพแสดงบรรยากาศจัดประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนเพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ ของหมู่บ้านต้นแบบ

โครงการวิจัย

การขยายผลทางเศรษฐกิจของชุมชนบนพื้นฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดสระบุรี

1. ผู้สัมภาษณ์
2. ผู้รับการสัมภาษณ์
3. หมู่บ้าน.....หมู่ตำบลอำเภอ/เขต.....จังหวัด.....

คำชี้แจง กรุณาเขียนเครื่องหมาย ลงใน ที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง
2. อายุ (ระบุจำนวน.....ปี)
 1. ต่ำกว่า 20 ปี
 2. 20 ปี – 29 ปี
 3. 30 ปี – 39 ปี
 4. 40 ปี – 49 ปี
 5. 50 ปี – 59 ปี
 6. 60 ปี ขึ้นไป
3. การศึกษา
 1. ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 6
 2. ประถมศึกษาปีที่ 6
 3. มัธยมศึกษาปีที่
 4. มัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า
 5. อนุปริญญา - ปริญญาตรี
 6. สูงกว่าปริญญาตรี

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเฉพาะ

4. กลุ่ม 1. กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง 2. กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง
3. กลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม 4. อื่นๆระบุ.....
5. อาชีพเดิม 1. เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง 2. เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง 3. เกษตรเชิงเดี่ยว
4. เกษตรผสมผสาน 5. เกษตรปลอดสารพิษ 4. อื่นๆระบุ.....

6. รูปแบบการเกษตรที่ควรเป็นของหมู่บ้าน ที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่มาหารีร่วมกัน แล้ว

1. เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง 2. เกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง 3. เกษตรเชิงเดี่ยว
 4. เกษตรผสมผสาน 5. เกษตรปลอดภัย 4. อื่นๆระบุ

7. ชนิดของดินในท้องถิ่น:

- 1 = ดินเหนียวจัด 2 = ดินเหนียว 3 = ดินทรายแป้งละเอียด
 4 = ดินร่วนละเอียด 5 = ดินร่วนหยาบ 6 = ดินทราย
 7 = ดินเหนียวปนกรวดลูกรัง

8. สภาพพื้นที่ : 1 = ที่ราบลุ่ม 2 = ที่ลุ่ม ๆ ดอน ๆ 3 = ที่ดอน

9. ความอุดมสมบูรณ์ของดินตามพื้นที่การใช้ประโยชน์ของเกษตรกร

นา			ไม้ผล / พืชไร่ / ผัก			คันสระ		
สูง	กลาง	ต่ำ	สูง	กลาง	ต่ำ	สูง	กลาง	ต่ำ

10. ความเหมาะสมของดินตามพื้นที่การใช้ประโยชน์ของเกษตรกร

นา				ไม้ผล / พืชไร่ / ผัก				คันสระ			
1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4

หมายเหตุ : ระดับความเหมาะสม 1 = ดีมาก, 2 = ดี, 3 = ปานกลาง, 4 = ไม่ค่อยเหมาะสม

11. จำนวนสระ และสัดส่วนพื้นที่สระน้ำในฟาร์มของเกษตรกร (ราย)

จำนวนสระ				สัดส่วนพื้นที่สระน้ำ (ร้อยละ)			
1	2	3	> 3	< 10	10-20	21-30	> 30

12. ลักษณะของแหล่งน้ำ 1. น้ำชลประทาน 2. ห้วย / เขื่อนธรรมชาติ 3. น้ำซับ 4. ไม่มี

13. พื้นที่ดำเนินการเกษตรทฤษฎีใหม่.....ไร่

14. เปรียบเทียบสัดส่วนการใช้ที่ดิน กับสัดส่วนในทางทฤษฎี

ร้อยละ			
สระน้ำ	นาข้าว	ไม้ผลและการเกษตรด้านอื่น	ที่อยู่อาศัย

15. ระบบการผลิตของเกษตรกร

1. ข้าว-พืชหลังนา-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์ 2. ข้าว-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์
 3. ข้าวนาปี-ข้าวนาปรัง-พืชสวน-ประมง 4. ข้าวนาปี-ข้าวนาปรัง-พืชสวน-ประมง-ปศุสัตว์
 5. อื่นๆ

ตอนที่ 2 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการทำการเกษตร

ผลิตผล (พืช / สัตว์)	ผลผลิต (กก./ไร่/ ครั้ง)	ราคา	มูลค่า วัตถุดิบ/ พันธุ์/ปุ๋ย	แรงงาน คน/ ชั่วโมง	พื้นที่ (ไร่/วา)
1. ข้าวต่อปี					
2. พืชชนิดที่ 1 ระบุ.....					
3. พืชชนิดที่ 2 ระบุ.....					
4. พืชชนิดที่ 3 ระบุ.....					
5. พืชชนิดที่ 4 ระบุ.....					
6. สัตว์ชนิดที่ 1 ระบุ.....					
7. สัตว์ชนิดที่ 2 ระบุ.....					
8. สัตว์ชนิดที่ 3 ระบุ.....					
9. สัตว์ชนิดที่ 4 ระบุ.....					

16. ผลผลิตข้าวของเกษตรกรตัวอย่าง

ผลผลิต (กิโลกรัมต่อไร่)		
2547/48	2548/49	2549/50

17. พันธุ์ข้าว ของเกษตรกรที่ใช้ผลิต

พันธุ์ข้าว					
☐ 1. กข.6	☐ 2. กข.9	☐ 3. กข.15	☐ 4. กข.23	☐ 5. สันป่าตอง	☐ 6. ขาวดอกมะลิ105
☐ 7. ชัยนาท1	☐ 8. สุพรรณบุรี1	☐ 9. พิษณุโลก2	☐ 10. เหลืองประทิว	☐ 11. ปทุมธานี1	☐ 12. เฌียงพัทลุง
☐ 13. เลียบนก	☐ 14. ห้วยไผ่	☐ 15. เสมอแดง	☐ 16. อื่นๆ.....		

18. ปรับปรุงบำรุงดินหลังเก็บเกี่ยวข้าว.....

19. การใช้ปุ๋ยเคมี 1. 15-15-15 2. 16-20-0 3. 46-0-0 20-20-0
 4. 16-16-8 5. 16-16-0 6. 8-24-24 ,
 7. 21-0-0 8. ใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยชีวภาพ 9. อื่นๆ

20. รายได้เงินสดการเกษตร รายภาค เฉลี่ย 3 ปี

ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3

21. รายจ่ายเงินสดการเกษตร

ชนิดพืช						ชนิดสัตว์				
ข้าว	ไม้ผล	ผัก	พืชไร่	อื่นๆ	อื่นๆ	สัตว์น้ำ	สัตว์ปีก	โคกระบือ	อื่นๆ	อื่นๆ

22. รายจ่ายเงินสดการเกษตร รายภาค เฉลี่ย 3 ปี

ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3

23. รายได้เงินสดการเกษตรสุทธิ

เดือน (บาท)												
เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	รวม

24. รายได้เงินสดการเกษตรสุทธิ เฉลี่ย 3 ปี

ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3

25. รายได้เงินสดนอกฟาร์ม

รับจ้างทาง การเกษตร	รับจ้างนอก การเกษตร	ค้าขาย	ลูกให้	อื่นๆ

26. รายได้เงินสดนอกฟาร์ม รายภาค เฉลี่ย 3 ปี

ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3

27. รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร

อาหาร	เครื่อง นุ่งห่ม	รักษา	สุขภาพ	การ ศึกษา	เชื้อ เพลิง	เครื่อง ดื่ม	บุหรี	พิธี กรรม	อื่นๆ

28. รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร เฉลี่ย 3 ปี

ปีที่ 1 ปีที่ 2 ปีที่ 3

29. รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน

เดือน (บาท)												
เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	รวม

30. รายได้เงินสดสุทธิครัวเรือน เฉลี่ย 3 ปี

ปีที่ 1 ปีที่ 2 ปีที่ 3

31. เงินสดออม

เดือน (บาท)												
เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	รวม

32. เงินสดออม เฉลี่ย 3 ปี

ปีที่ 1 ปีที่ 2 ปีที่ 3

33. ทรัพย์สินการเกษตร

มูลค่าทรัพย์สินการเกษตร (บาท)											
คงที่			ในการดำเนินงาน			หมุนเวียน				รวม	
ที่ดิน	โรงเรือน และอื่นๆ	รวม	อุปกรณ์ เกษตร	สัตว์ พันธุ์ และ อื่นๆ	รวม	ปัจจัย คงเหลือ	ผลผลิต คงเหลือ	อื่นๆ	รวม	ทั้งหมด	ยกเว้น ที่ดิน

34. ทรัพย์สินการเกษตร เฉลี่ย 3 ปี

ปีที่ 1 ปีที่ 2 ปีที่ 3

35. หนี้สินการเกษตร

แหล่งเงินกู้											
ธกส.	สหกรณ์	ธ. ออม สิน	ธ. อื่นๆ	กขคจ.	กองทุน หมู่บ้าน	บริษัท	กลุ่ม ออม ทรัพย์	กลุ่ม อาชีพ	กองทุน ศึกษา	อื่นๆ	รวม

36. หนี้สินการเกษตรเฉลี่ย 3 ปี

ปีที่ 1 ปีที่ 2 ปีที่ 3

37. มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค

ประเภทผลผลิต (บาท)										
ข้าว	ผลไม้	ผัก	ปลา	ไก่	เป็ด	ไข่ไก่	ไข่เป็ด	พืชไร่	อื่นๆ	รวม

38. มูลค่าผลผลิตในฟาร์มที่นำมาบริโภค เฉลี่ย 3 ปี

_____	_____	_____
ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3

39. ค่าใช้จ่ายที่เป็นแรงงานต่อสัปดาห์การทำเกษตรทฤษฎีใหม่โดยประมาณ(ระบุจำนวน.....)

1. ไม่มีค่าใช้จ่าย
 2. ต่ำกว่า หรือเท่ากับ 500 บาท
 3. 501 -1,000 บาท
 4. 1,001 -2,000 บาท
 5. มากกว่า 2,000 บาท

40. ปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยและมีผลกระทบต่อการทำงานในท้องถิ่นมีปัญหาใดบ้าง

1. ฝนแล้ง
 2. น้ำท่วม
 3. การคมนาคมไม่สะดวก
 4. ต้นทุนการผลิตสูง
 5. ราคาผลผลิตตกต่ำ
 6. อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ 3. ลักษณะที่สำคัญของการทำการเกษตรในปัจจุบัน เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเพียงใด

41. ความเป็นเจ้าของที่ดิน

- 1.เช่า
 2. ที่ สค.16
 3. ที่ นส.3
 4.ที่มีโฉนด ของบรรพบุรุษ
 5. ที่ดิน ของตนเอง
 6. อื่นๆ.....

42. การจ้างคนอื่นมาทำงาน

1. จ้างแรงงานต่างด้าว
 2. จ้างแรงงานต่างถิ่น.
 3. จ้างแรงงานในท้องถิ่น
 4. เพื่อนบ้านช่วยกัน
 5. คนในครอบครัว

43. ค่าใช้จ่ายในการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรในแต่ละสัปดาห์

- 1.มากกว่า 2,000 บาท
 2. 21,001 -2,000 บาท
 3. 501 -1,000 บาท
 4. ต่ำกว่า หรือเท่ากับ 500 บาท
 5. ไม่มีค่าใช้จ่าย

44. แหล่งที่มาของการลงทุน

1. นายทุนเอกชน
 2. ธนาคารพาณิชย์
 3. ธกส./สหกรณ์
 4. ญาติ
 5. เงินออมของครอบครัว

45. การใช้จ่ายเงินเพื่อการอุปโภคบริโภคต่อเดือน

- 1. มากกว่า 2,000 บาท
- 2. 21,001 -2,000 บาท
- 3. 501 -1,000 บาท
- 4. ต่ำกว่า หรือเท่ากับ 500 บาท
- 5. ไม่มีค่าใช้จ่าย

46. แนวทางปฏิบัติการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์

- 1. ปลูกพืชไม่เลี้ยงสัตว์
- 2. ปลูกพืชและปศุสัตว์
- 3. ปลูกพืชและปศุสัตว์ และเลี้ยงสัตว์น้ำ
- 4. ปลูกพืช ปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์น้ำ และแปรรูปสินค้าเกษตร
- 5. ปลูกพืช ปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์น้ำ
- 6. แปรรูปสินค้าเกษตร และอื่นๆ.....

47. ความรู้ที่ได้จากศูนย์การเรียนรู้

- 1. เกษตรทฤษฎีใหม่
- 2. เศรษฐกิจพอเพียง
- 3. ปลูกพืชและปศุสัตว์ และเลี้ยงสัตว์น้ำ
- 4. การทำปุ๋ยและเคมีชีวภาพ
- 5. ทุกข้อที่กล่าวข้างต้น
- 6. การแปรรูปสินค้าเกษตร และอื่นๆ.....

48. หลักการ การปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ ในท้องถิ่น

- 1. พิจารณาตามราคา
- 2. พิจารณาตามเพื่อนบ้าน
- 3. พิจารณาตามตลาด
- 4. ความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ

49. กิจกรรมของครอบครัวและชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อ.....

- 1. ความพอเพียงในปัจจัย 4 อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และสุขภาพดี
- 2. ความไม่มีหนี้สิน
- 3. คนในครอบครัวมีการศึกษา
- 4. ท้องถิ่นมีความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ
- 5. ทุกข้อที่กล่าว

ข้อเสนอเพิ่มเติมในปัจจัยแห่งความสำเร็จของเกษตรกร.....

.....

.....

.....

.....

.....

สำหรับนักวิจัย/นักศึกษา ที่ออกไปเก็บข้อมูล
ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงในความร่วมมือมา ณ ที่นี้

แบบประเมินการขยายผลเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชน

จงกาเครื่องหมาย ✓ และเลือกคำตอบเกี่ยวกับระดับการปฏิบัติของท่าน

ระดับการปฏิบัติ 1 = การปฏิบัติ น้อยมาก 2 = การปฏิบัติ น้อย 3 = การปฏิบัติ ปานกลาง
4 = การปฏิบัติ มาก 5 = การปฏิบัติ มากที่สุด

ประเด็นการขยายผล	แนวปฏิบัติการขยายผลของกลุ่ม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก
1. ด้านเศรษฐกิจ					
1.1 อบรมธุรกิจทำให้สมาชิกมีรายได้มากขึ้น					
1.2 การอบรมทำให้สมาชิกมีเงินออมเพิ่มขึ้น					
1.3 การจัดซื้อปัจจัยการผลิตให้สมาชิก					
1.4 อบรมแปรรูปเป็นธุรกิจชุมชน					
1.5 รวมกลุ่มกันขายผลผลิตผ่านชุมชน					
1.6 การรวมกลุ่มมีอำนาจต่อรองราคาได้					
2. ด้านสังคม					
2.1 มีผู้นำกลุ่มประสานงานช่วยเหลือสมาชิก					
2.2 ชุมชน จัดตั้งเงินกองทุนไว้ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นสวัสดิการให้สมาชิกกู้ยืม					
2.3 ในชุมชนมีผู้นำช่วยกันระดมความคิดและนำความคิดนั้นมาพัฒนาท้องถิ่น					
2.4 ชุมชนจัดฝึกอบรมเพื่อให้รับทราบเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น การถนอมอาหาร					
2.5 ชุมชน มีแหล่งรับรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เช่น ศูนย์การเรียนรู้/ห้องสมุด					
2.6 สร้างเครือข่ายร่วมมือกับชุมชนอื่น					

ประเด็นการขยายผล	แนวปฏิบัติการขยายผลของกลุ่ม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก
3. ด้านทรัพยากร					
3.1 อบรมนำวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน					
3.2 อบรมนำเศษวัสดุเหลือใช้มาทำเป็นปุ๋ย					
3.3 ใช้แรงงานในท้องถิ่นในการทำธุรกิจ					
3.4อบรมการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ					
3.5ทรัพยากรธรรมชาตินำกลับมาใช้ใหม่					
3.6อบรมบุตรหลานให้มีความรักทรัพยากร					
รวม					
4. ด้านเทคโนโลยี					
4.1ให้แนวคิดรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น					
4.2 มีการนำเศษวัสดุเหลือใช้ มาทำปุ๋ยหมัก เพาะเห็ดฟาง และอื่นๆ					
4.3 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้					
4.4 นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับวิธีการผลิต ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน					
4.5 มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้					

ประเด็นการขยายผล	แนวปฏิบัติการขยายผลของกลุ่ม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก
5. ด้านจิตใจ					
5.1 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน มีความ ขยันในการทำงานเป็นอย่างยิ่ง					
5.2 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน มีความ สามัคคี มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน					
5.3 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน มีความ รับผิดชอบ และเสียสละเพื่อส่วนรวม					
5.4 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน เข้าใจเรื่อง ของความพอประมาณพออยู่พอกิน ไม่โลภ					
5.5 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน ดำเนินชีวิต ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และไม่ เห็นแก่ตัว					
5.6 สมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน มีจิตใจดี ไม่คิดที่จะคอยเอาเปรียบกัน					
5.7 ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นหลัง อย่างไม่ปิดบัง					
5.8 มีการแบ่งปันความรู้ เพื่อ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในระหว่าง ชุมชน					